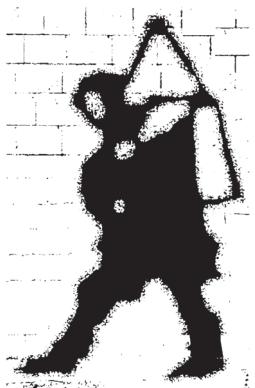

**ISTRAŽIVANJE BESKUĆNIŠTVA
U NOVOM SADU**

SADRŽAJ

PREDGOVOR

7

IZVEŠTAJ: Istraživanje stavova građana o beskućništvu i osobama u situaciji beskućništva u Novom Sadu

15

METOD ISTRAŽIVANJA I UZORAK	16
KO JE OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA?	19
FAKTORI RIZIKA OD SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA	23
PERCEPCIJA BESKUĆNIŠTVA I OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU	27
ISKUSTVO SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA	29
NE/VIDLJIVOST BESKUĆNIŠTVA	32

IZVEŠTAJ: Istraživanje organizacija koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva na teritoriji grada Novog Sada

41

METOD ISTRAŽIVANJA I IZVORI PODATAKA	42
OSNOVNI PODACI O ORGANIZACIJAMA	43
DELATNOST I AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA	45
LJUDSKI RESURSI U ORGANIZACIJAMA	55
SARADNJA SA DRUGIMA I PROMOTIVNE AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA	58
FINANSIJSKA SREDSTVA ZA RAD	63
POTEŠKOĆE U RADU ORGANIZACIJA	66
REZIME GLAVNIH ZAKLJUČAKA	68

IZVEŠTAJ: Istraživanje osoba u riziku od i/ili situaciji beskućništva

71

SOCIO-DEMOGRAFSKI PROFIL ISPITANIKA	72
AKTUELNE OKOLNOSTI STANOVANJA	76
ŽIVOTNA PUTANJA/ISTORIJA BESKUĆNIŠTVA	84
PORODIČNA ISTORIJA/ODNOSI I OKOLNOSTI ODRASTANJA U PRIMARNOJ PORODICI	87
ODNOS SA ZAJEDNICOM/MREŽA PODRŠKE	93
ZAPOSLENJE I PRIHODI	98
FIZIČKO I MENTALNO ZDRAVLJE	102
SISTEMSKA PODRŠKA/ODNOS SA INSTITUCIJAMA	110
DOŽIVLJAJ SOPSTVENE SITUACIJE	116
POLITIČKA PARTICIPACIJA	120
UČESTOVANJE U DRUŠTVENIM AKTIVNOSTIMA	122

ZAHVALNICA

125

PREDGOVOR

Pred vama su rezultati *Istraživanja beskućništva u Novom Sadu* koje je sproveo Omladinski centar CK13 u saradnji sa sociološkim jama Anom Bilinović Rajačić i Jovanom Čikić, autorkama istraživanja i mentorkama istraživačkog tima. Istraživanje je sprovedeno u periodu novembar 2021 – februar 2022. godine i podrazumevalo je tri faze istraživanja prema tri područja analize: 1) istraživanje stavova Novosađana o beskućništvu; 2) istraživanje rada i kapaciteta institucija i organizacija koje se bave suzbijanjem i prevencijom beskućništva na teritoriji grada Novog Sada; i 3) istraživanje životnih putanja osoba u situaciji ili riziku od beskućništva u Novom Sadu.

Ideja ovako dizajniranog istraživanja je da komplementarnim analizama različitih nivoa društvene stvarnosti – od vladajuće mitologije beskućništva u našem društvu, do institucionalnog okruženja koje administrira prisustvo, vidljivost i “kretanje” problema, do individualnih iskustava ekstremnog siromaštva i beskućništva – pruži, prvi put do sada, detaljnije informisano i kontekstualizovano znanje o situaciji beskućništva u Novom Sadu, kao i da pomogne sticanju celovitijeg razumevanja fenomena beskućništva rasvetljavanjem dinamike različitih društvenih sila koje se susreću i prelамaju u “ličnim sudbinama” osoba bez krova nad glavom. Naša nada je da će ovo istraživanje stečenim uvidima moći služiti kao referenca za dalja istraživanja i pokretanje budućih inicijativa u cilju prevencije ili ublažavanja posledica beskućništva.

Podaci koje nije obezbedilo istraživanje već nam ih direktno saopštava ‘život na ulici’ su strašni: samo tokom tri meseca trajanja ovog istraživanja tri osobe u situaciji beskućništva je preminulo, a neki ispitanici koji su bili u statusu nesigurnog stanovanja ponovo su se našli na ulici. Ovi podaci pokazuju očiglednom *društvenu razliku i društvenu distancu* između ljudi sa obezbeđenim stanovanjem i onih koji nemaju krov nad glavom, a koju (razliku/distancu) najčešće nastojimo da ne vidimo, odnosno ne priznamo kao proizvoljnu, jer obezbeđuje osećaj smisla (našeg) ličnog i društvenog života. Ovo ‘nepriznavanje’ se ne tiče naše ‘krivice’ u deontološkom smislu, već našeg ontološkog ‘prokletstva’ kao društvenih bića: prepostavka prisvojne zamenice – koja označava pripadnost pojma (života, ili stana) odgovarajućem licu, i odgovara na pitanje čiji? – čini nevidljivom kolektivnu veru po kojoj *dostojanstven i smislen život pripada odgovarajućim licima*, odnosno, po kojoj *dostojanstven život (ili dostojanstveno mesto stanovanja) ne pripada (ne-)odgovarajućim licima*.

Život u beskućništvu predstavlja najekstremniji vid društvene isključenosti, gde se isključenost iz društva oseća kao neizvesnost i ugroženost samog života. Kako istraživanje pokazuje, isključenost je totalna i konstantna: *totalna*, jer beskućništvo nikada nije samo nedostatak krova nad glavom, nego upravo zato što znači nedostatak mesta stanovanja, ono znači i lišenost egzistencijalnog prostora u celini i prava na pripadanje; ono je stigma, izopštenje i osuda upravo zato što su ljudi u situaciji beskućništva *siromašni / bez posla / bez obrazovanja / bolesni / žene / Romi / zavisnici / prestupnici / stari*. Šta god da je uzrok neprivilegovanim društvenom položaju, posledica je izopštenje koje svoj najekstremniji oblik nalazi u beskućništvu. Istovremeno i uvezano sa navedenim, isključenost je *konstantna i najčešće trajna*, jer je isključenost rezultat društvene operacije razlikovanja i distanciranja koja se svakodnevno i danonoćno događa. Zbog toga, kako razgovori sa ispitanicima pokazuju, osobe koje su silom životnih i društvenih prilika dospele u situaciju beskućništva se nalaze u riziku od ostanka/povratka u beskućništvo, jer se nalaze unutar fizičke i simboličke strukture koja ih zadržava na mestu društvene razlike i distance.

Konstantno boravljenje na mestu trpljenja društvene razlike se pretvara u život trajnog osećaja društvene patnje. Ovaj iskaz nije fatalistički ili deterministički u svojoj sociološkoj premisi, već tragičan u svojoj objektivnosti spram ‘pravila’ reprodukcije društvene svakodnevice: određena pozicija osobe u društvu se otelotvorava u određenim stanjima i dispozicijama te osobe u dатој poziciji/situaciji, odlučujući, na taj način, i izvesnost sledeće pozicije/situacije, odnosno ‘životnu putanju’. Situacija kada čovek ostaje bez mesta stanovanja je situacija kada osoba postaje “beskućnikom” ili “beskućnicom”.

Posledice *postajanja* i dugotrajnog života u beskućništvu su pogubne. Izloženost većem riziku od bolesti, nasilja i smrti se otelotvorava u vidu bolesti (fizičkih i mentalnih), nasilja, ubistava, suicida ili ranije smrti (pre društvenog proseka trajanja životnog veka). Život na ulici zahteva i stvara strategije preživljavanja čija se (ne-)izvesnost misli i oseća ‘od-danas-do-sutra’ (preživljavanje trenutka, situacije, dana, noći), zbog čega je povratak u život gde se sutra prepostavlja otežan. Konstantan osećaj nemoći i prepuštanje osećaju bezizlaznosti ljudi u situaciji beskućništva dodatno pasivizira i čini ih “objektima” pomoći (bilo sistemske ili samoorganizovane, najčešće kratkoročne) i dovodi ih do samostigmatizacije. Zbog toga, pomoći osobama u situaciji beskućništva koja bi nosila transformativni potencijal bi trebala da podrazumeva jednako aspekt preživljavanja i neposrednu pomoći kao i omogućavanje psiho-socio-ekonomiske podrške za *izlazak iz beskućništva*.

Naše uverenje smo formulisali prostim vrednosnim iskazom: svačiji život je vredan življenja, stoga ničiji život ne sme biti ‘neživljiv’. Odatile izvodimo i sledimo politički zahtev: neophodno je svakome obezbediti sigurno i adekvatno mesto stanovanja, jer je ono preduslov dostojanstvenog života. Ovu neophodnost razumemo u terminima ljudskih prava: svako ima pravo na dom, odnosno, svako ima pravo na slobodu od beskućništva.

Zašto je teško zamislivo tražiti siguran dom za sve? Razlozi zbog kojih ovaj zahtev deluje nemoguć, čak i naivan, isti su oni koji omogućavaju situaciju kakvo je beskućništvo. Interiorizacija pitanja stanovanja kao isključivo lične odgovornosti pojedinca je odraz decenijske društvene anomije i sraslosti sa ravnodušnošću spram-, negiranjem ili čak normalizacijom i prihvatanjem nasilja, zločina i ubijanja drugog i drugih. Nepostojanje zajedničkog društvenog smisla i stanje obustavljene i obesmišljene demokratske tranzicije i kidnapovane ekonomске transformacije našeg društva učinili su da se pitanje dostojanstva i smisla života individualizuje i misli u parametrima materijalnog opstanka (za većinu građana) ili materijalnog uspeha (za pojedine). Otud pasivna saglasnost društva sa vladajućom stambenom politikom, tj. sa odustajanjem države od politike priuštivog i održivog stanovanja i prepuštanjem ove oblasti isključivo tržištu i imovinskoj situaciji pojedinca.

Da nije u pitanju tek nebriga države o stambenom pitanju već da se upravo radi o stambenoj strategiji, odnosno politici ekonomskog sadizma koji država svesno sprovodi nad građanima, jasno je prema sledećim podacima: među evropskim zemljama, Srbija spada u zemlje najveće društvene nejednakosti,¹ i dok čak polovina stanovništva u Srbiji živi u prenaseljenim domaćinstvima,² Srbija je istovremeno najnepristupačnija evropska zemlja za kupovinu stana – potrebno je 15 prosečnih godišnjih bruto plata za kupovinu stana od 70m².³ Uz to, dok se očekuje novi talas inflacije na osnovne životne namirnice i sve više ljudi zapada u rizik od siromaštva, uprkos krizi, cene nekretnina

¹ Mereno prema odnosu prihoda najbogatijeg i najsrđomašnijeg kvintila (20% najbogatijeg stanovništva u odnosu na 20% najsrđomašnijih). Vidi: <https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/socijalno-ukljucivanje-u-rs/statistika-siromastva/nejednakost/>

² Prema podacima Eurostata, u Evropskoj uniji je tokom 2020. godine 17,8 odsto populacije živelo u prenaseljenoj kući ili stanu, dok je u Srbiji stopa prenaseljenosti stanova i kuća u 2020. godini iznosila 52,5 odsto. Vidi: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-1c.html?lang=en>

³https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/NACIONALNA%20STAMBENA%20STRATEGIJA_17.01.22.pdf

i zakupa u Novom Sadu i Beogradu beleže rekordni rast (u maju je u Novom Sadu prosečna cena kvadrata iznosila 1.600 EUR; dok cena zakupa garsonjere ili jednoiposobnog stana iznosi od 250 do 450 EUR, zavisno od toga da li je u pitanju gradска periferija ili područje centra grada).⁴ Istovremeno, desetine hiljada ljudi nema stalne i sigurne prihode, dok stotine hiljada ljudi prima minimalni iznos zarade (300 EUR) ili iznos neznatno veći od minimalnog, a koji je nedovoljan za pokrivanje minimuma mesečnih troškova života (minimalna potrošačka korpa za maj 2022. iznosi 370 EUR).⁵

Ovi podaci jasno ukazuju na to da životnu putanju u siromaštvo i situaciju beskućništva definišu sistemski/strukturni faktori, i da se radi o primoranosti a ne izboru. U stanju ekstremne materijalne deprivacije, ljudi se nalaze u brutalnoj situaciji da moraju da „biraju“ između hrane i stanovanja. Situacija ponižavajućeg i zbog toga često usamljenog izbora samo čini da se beskućništvo doživljava kao individualno pitanje, ali, kao svaki drugi oblik simboličkog nasilja i društvene patnje, beskućništvo nije individualno već individualizovano.

O potisnutoj logici individualizacije beskućništva govore podaci iz istraživanja koji pokazuju da bi više ljudi radije materijalno pomoglo osobu u situaciji beskućništva nego popričalo sa njom ili pružilo joj prenoćište, dok sa druge strane, ispitanici koji se nalaze u situaciji beskućništva ističu primarnu potrebu za socijalnom uključenošću. Ovo razilaženje između onoga što mislimo da je pomoć za druge i onoga što oni koji pomoć primaju zapravo trebaju, nije razilaženje različitih percepcija, već objektivnih realnosti. Razilaženje u pretpostavkama je strukturalna činjenica, objektivni društveni faktor koji proizvodi ono što podrazumeva: razliku i razdaljinu između jednih i drugih, nas i njih, mene i njega/nje.

Osvestiti ovu razliku kao prisutnu i operativnu i tokom samog istraživanja, bila je neophodna epistemološka premisa sociološke analize koja nastoji pružiti transformativno saznanje o društvenoj nepravdi i preporuke za intervenciju. Za nas kao društvene aktiviste iz Omladinskog centra CK13 i naručioce istraživanja, ova premisa je nužno politička, a o društvenoj razlici osvećuje nas upućenost jednih na druge: svest da jesam činilac društvene razlike postaje uvid da mogu biti činilac njene transformacije i ukidanja.

Zato je za nas od političke važnosti bilo da znamo šta želimo kada istražujemo društvenu isključenost. Da li nas istraživanje može približiti onima koje udaljavamo od sebe i koje smo odbacili? Verujemo da može – ukoliko nam je približavanje namera, i ukoliko polazimo od činjenice da smo sami akteri isključivanja. To je namera i uverenje sa kojim delimo ovo istraživanje sa širom naučnom i aktivističkom zajednicom, u nadi da napor prevazilaženja društvene razlike može postati stvar šire zajednice, zajednički i solidaran. Rezultati su dobijeni zahvaljujući entuzijazmu tima okupljenog oko istraživanja, entuzijazmu svih pojedinaca, organizacija, institucija i osoba u situaciji beskućništva koji su se odazvali pozivu na istraživanje i svih onih koji su sprovodili intervjue. Isto tako, u rezultate istraživanja je upisano i neodazivanje određenih institucija, organizacija i pojedinaca kojima je poziv za učestvovanje bio uručen i do kojih smo se trudili da dopremo. Zbog toga rezultate istraživanja uzimamo kao ulog našeg entuzijazma ali i odgovornosti da politički motiv i suštinu ovog entuzijazma iskomuniciramo sa što širim krugom ljudi, organizacija i institucija. Sadržaj i smisao te poruke je predočen negde brojevima i statistikama a negde iskazima ili čitavim svedočenjima o životu u beskućništvu koja „iz blizine“ govore o tome šta znači biti u beskućništvu ili biti u riziku od istog. Ipak, nepostojanje podataka o ukupnom broju osoba koje žive u situaciji i riziku od beskućništva i nepostojanje adekvatne metodologije dolaženja do istih (podaci centara za socijalni rad, svratišta, domova i prihvatišta su ograničeni samo na korisnike, dok velika većina osoba bez krova nad glavom ne koristi usluge navedenih institucija) doprinosi apsolutnoj nevidljivosti realnosti

⁴<https://www.4zida.rs/blog/za-kupovinu-stana-u-srbiji-potrebno-115-godisnjih-plata/>

⁵https://www.paragraf.rs/statistika/kretanje_kupovne_moci_stanovnistva_u_republici.html

beskućništva i faktičkom nepostojanju populacije ugroženih za sistem. Bez odgovarajućih podataka, kako kvantitativnih tako i kvalitativnih, nemoguće je odrediti i inicirati odgovarajuće javne politike. U tom smislu, našim istraživanjem težimo da intervenišemo u prostor nedostatnih podataka.

Preovlađujuće aktivnosti koje udruženja i institucije preuzimaju tiču se prikupljanja i pružanja direktnе pomoći (materijalne i psihološke) za ljude u beskućništvu. Sa obzirom na pretežno karitativnu prirodu pomoći, prevashodni ishod takvog delovanja se tiče *ublažavanja posledica beskućništva*. Istovremeno, istraživanje pokazuje da je u Novom Sadu nedovoljno razvijena praksa proučavanja fenomena ekstremnog siromaštva i beskućništva, zbog čega nedostaju i prakse edukacije o prirodi problema, izdavanja publikacija na temu beskućništva, zagovaranja za kreiranje i implementaciju javnih politika koje bi poboljšale položaj osoba ugroženih siromaštvo i beskućništvom, kao i pružanja pravne pomoći. U tom smislu, prevencija beskućništva ostaje nedostizan zadatak jer hronično izostaje analitičnije bavljenje uzrocima problema, a time i adekvatno zagovaranje u zajednici i prema institucijama. Otuda su u javnosti najčešće zastupljeni apeli za materijalnu pomoć, i to uglavnom u vreme zimskog perioda (kada su osobe u situaciji beskućništva najugroženije), pri čemu se stiče (odnosno kreira) utisak da je beskućništvo problem koji se javlja tek povremeno. Zapravo, beskućništvo – upravo kao rezultat simboličkog nasilja – postoji onda kada i onoliko koliko uviđamo i priznajemo njegovo postojanje. Drugim rečima, beskućništvo (ne) postoji kada ignorisemo postojanje ljudi u situaciji beskućništva. Zbog toga postoji opasnost da osobe u situaciji beskućništva postanu “objekti” pomoći (povremene, kratkoročne), i kao takvi neizostavni deo sistema čiji su posledica. U tom smislu, smatramo da je uz poziv za pomoć neophodno pozivati na *solidarnost* kao konkretno-simboličko prevazilaženje društvene razlike, kao i uvezivati dela solidarnosti sa projektima *oslobađanja* iz situacije beskućništva i *reintegracije*, odnosno projektima *prevencije*.

Dok većina intervjuisanih Novosađana smatra da su za rešavanje problema beskućništva odgovorne institucije države, rezultati pokazuju da u pogledu broja inicijativa i preduzetih aktivnosti pomoći, rad civilnog sektora u Novom Sadu premašuje rad javnih institucija, i pored karakterističnih slabosti civilnog sektora kao što su neizvesno projektno finansiranje, oslanjanje na donacije građana, mali broj zaposlenih i nedovoljno razvijen sistem praćenja rezultata. Što se institucija tiče, u odnosu na udruženja i neformalne građanske inicijative, one su se i pored stabilnog finansiranja najniže samoocenile u pogledu vlastitih kapaciteta za rad, i to naročito u pogledu na (paradoksalno ili ne) prostor, opremu, budžet za rad, broj angažovanih ljudi i strateško planiranje. Imajući u vidu da se i javni i civilni sektor suočavaju sa značajnim problemima u pružanju usluga, nameće se pitanje održivosti aktivnosti i usluga koje su ljudima u situaciji beskućništva na raspolaganju. Po rečima ispitanika, iako je 2/3 njih koji su tražili pomoć od institucija i organizacija traženu pomoć dobilo, raspoloživi program pomoći nije ni približno dovoljan za promenu njihove životne situacije. Sa tim u vezi, podatak da javne institucije *ne iniciraju* kontakt sa ljudima u situaciji/riziku od beskućništva, već se očekuje da se ugrožene osobe same obrate njima (dakle da imaju znanja i kapaciteta za to), predstavlja nepravedno naličje sistema koji nominalno postoji da bi najugroženijima pomogao i osigurao njihova prava (pojedini iskazi intervjuisanih osoba svedoče o iskustvu odbijanja pomoći od strane javne institucije i neljudskom odnosu od strane službenika). Istovremeno, sve ispitanе institucije, građanske inicijative i organizacije su uglavnom zadovoljne rezultatima svog rada u domenu beskućništva. U svetu takvog nalaza neophodno je postaviti pitanje očekivanja od vlastitog rada, odnosno cilja kojem se teži. Transformativni rezultati su mogući (i dešavaju se) i u okviru kratkoročnih intervencija, naravno, ali je za održivost promene neophodna dugoročna intervencija i na ličnom i na strukturnom planu, kako bi dugoročni cilj – ostvarivost prava na slobodu od beskućništva – postao realniji. Odatle proizilazi pitanje – čiji je sve rad neophodan za rešavanje ovog kompleksnog problema?

Prema nalazu istraživanja, pozitivan trend se ogleda u činjenici da sve organizacije planiraju nastavak bavljenja problemom beskućništva, a neke od njih čak i da prošire delokrug svog delovanja. Takođe, pozitivan trend se može videti i u činjenici da je rad civilnog društva u značajnoj meri pomognut volonterskim angažmanom i donacijama građana, iako je većinsko uverenje građana da je za održivo rešenje neophodna sistemska intervencija koja je nužno u ingerenciji države i državnih institucija. Ovi

podaci upućuju na to da u društvu postoji solidarnost i osećaj odgovornosti građana spram problema siromaštva, beskućništva i društvene isključenosti. Ipak, samo polovina ispitanih udruženja građana se bavi isključivo pitanjem beskućništva, što upućuje na potrebu većeg fokusa na beskućništvo i istrajnost u bavljenju ovim problemom. Nadalje, finansije se nameću kao najveći izazov za sve aktere. Većina udruženja se finansira iz više izvora ili od donacija građana, pri čemu su kod svih ispitanih udruženja samo delovi budžeta namenjeni aktivnostima usmerenih direktno na rad u polju beskućništva (u najboljem slučaju, to je tek četvrtina budžeta, dok neka udruženja ne raspolažu nikakvim sredstvima za svoj rad u domenu beskućništva). Sa druge strane, rad državnih institucija je podržan stabilnim finansiranjem i raspolaganjem sredstvima namenjenim za specijalizovane programe, aktivnosti i usluge u polju beskućništva, kao i daleko većim brojem zaposlenih, što su prepostavke održivog rada. Ipak, svi ispitani akteri kao teškoće u svom radu takođe navode nedostatak sistemskih rešenja u oblasti prevencije i suzbijanja beskućništva, nedostatak saradnje, neadekvatnost aktivnosti i neusklađenost potreba korisnika i kapaciteta organizacija. Spoj potkapacitiranosti aktera, nepovoljnih javnih politika stanovanja i neadekvatnosti socijalne zaštite ukazuje na to da je neophodna transformacija institucionalnog i civilnog okruženja kada je u pitanju dolaženje do održivih rešenja za prevenciju beskućništva. Smatramo da se do ovih rešenja može doći jedino saradnjom javnog i civilnog sektora, a imajući u vidu nadležnosti i resurse državnih institucija i relevantno iskustvo civilnog društva.

Ipak, istraživanje pokazuje da u Novom Sadu ne postoji adekvatna mreža saradnje između relevantnih aktera, uz najočitiji nedostatak odnosa između civilnog društva i mnogih aktera javnog sektora podaci ukazuju na postojanje odlične ili dobre saradnje među udruženjima, dok javne institucije jedine figuriraju kao one sa kojima postoji loša saradnja (uz izuzetak retkih pozitivnih iskustava saradnje sa zdravstvenim ustanovama). Uz to, nedostatak saradnje sa pokrajinskim i republičkim institucijama ukazuje na isključivo lokalni fokus bavljenja problemom, bez ekstenziranja na pokrajinske i republičke instance (bilo to traženje informacija od javnog značaja, učestvovanje u kreiranju strateških rešenja i slično). Sa druge strane, može se govoriti i o nedovoljnom radu lokalne samouprave i komunikaciji sa lokalnom javnošću o relevantnim lokalnim, pokrajinskim i državnim strategijama i eventualnom animiranju građana da se u njih uključe. Hronično nepostojanje saradnje aktera iz civilnog društva, javnih institucija i poslovnog sektora govori o *zajedničkim nedostacima i potrebama svih aktera*, u smislu dodatnih znanja i obuka o upravljanju javnim politikama, stručnog usavršavanja, unapređenja resursa (ljudskih, tehničkih, finansijskih), kao i o potrebi demokratizacije, senzibilizacije, transformacije i inoviranja rada i usluga.

Nedostatak saradnje sa policijom i sudom govori o zanemarivanju prava osoba u situaciji beskućništva koje su često žrtve institucionalnog i vaninstitucionalnog diskriminatornog postupanja prema njima, neretko su žrtve pravnog nasilja i policijske brutalnosti, dok im je rešenje pravnih stvari često onemogućeno proceduralnim i administrativnim preprekama i finansijskim zahtevima koja nisu u stanju da ispune.⁶ Nepostojanje saradnje sa zdravstvenim ustanovama i prepreke u ostvarivanju prava na lečenje o čem svedoče ispitanci istraživanja je naročito problematično imajući u vidu zdravstvene probleme koji nastaju kao posledica življenja u beskućništvu. Konačno, nepostojanje saradnje sa akademском zajednicom govori o nedovoljnom angažovanju naučnog znanja u rešavanju pitanja beskućništva, naročito radi boljeg razumevanja etiologije i strukture

⁶ Pravno i institucionalno nasilje nad osobama u situaciji beskućništva se ogleda u praksi novčanog ili zatvorskog kažnjavanja za prekršaje prosjačenja ili prostitucije, iako se najčešće i sasvim očito radi o strategijama preživljavanja osoba i porodica u ekstremnom siromaštvu. Diskriminatorski i suštinski nepravedan karakter Zakona o javnom redu i miru koji zasniva praksu kažnjavanja žena u beskućništvu koje preživljavaju na način ulične prostitucije, ogleda se u logici kriminalizacije prostituisanih žena i nesrazmernom kažnjavanju žena koje se odaju prostituciji i muškaraca koji su korisnici prostitucije, čime se nastavlja 'začaranji krug' koji ugrožene žene dodatno deprivira, i na taj način doprinosi održavanju sistema prostitucije, odnosno sistema siromaštva/beskućništva (vidi *U ime muškog naroda. Analiza osuđujućih sudske presude za prekršajno delo prostitucija*,

problema beskućništva, posebno sa obzirom na specifične realnosti različitih ugroženih grupa (žene koje su preživele nasilje, samohrane majke, žene u prostituciji, muškarci u prostituciji, deca i mlađi u uličnoj situaciji, LGBT osobe, Romi, stari, prestupnici i višestruki povratnici u zatvor, zavisnici), kao i radi razumevanja logike prakse javnih institucija i artikulacije zahteva i potreba prema institucijama. Što se medija tiče, iako akteri ističu odličnu saradnju sa njima, neophodno je insistirati na politički-informisanom i angažovanom izveštavanju o ovom problemu, što podrazumeva fokusiranje na strukturne uzroke siromaštva i beskućništva i na pitanje ljudskih, socijalnih i ekonomskih prava ljudi u situaciji/riziku od beskućništva i svakako otklon od senzacionalizma, simplifikacije i vulgarizacije.

Konačno, iskazi ljudi u situaciji beskućništva nose ‘težinu sveta’. Izkaz svedoče o osećaju usamljenosti, napuštenosti, odbačenosti i preziru društva, sopstvenoj krivici, uverenju da je nemoguće da se bilo šta promeni, uverenju da sutra može biti još gore. Na ovom mestu, naučni i politički uvid zastaju u nemoći odgovora. Ipak, na tom mestu je neophodno da napravimo korak dalje u približavanju i razgovoru sa osobama u situaciji beskućništva, što podrazumeva iskorak iz naučnih i političkih pretpostavki. Iako to znači zakoračiti u neznanje, ovaj iskorak je vođen ‘slepom verom’ da smo jednaki – uprkos svim činjenicama razlike. Sa tog zajedničkog mesta, sledeća stanovišta i zahtevi postaju supstancijalni:

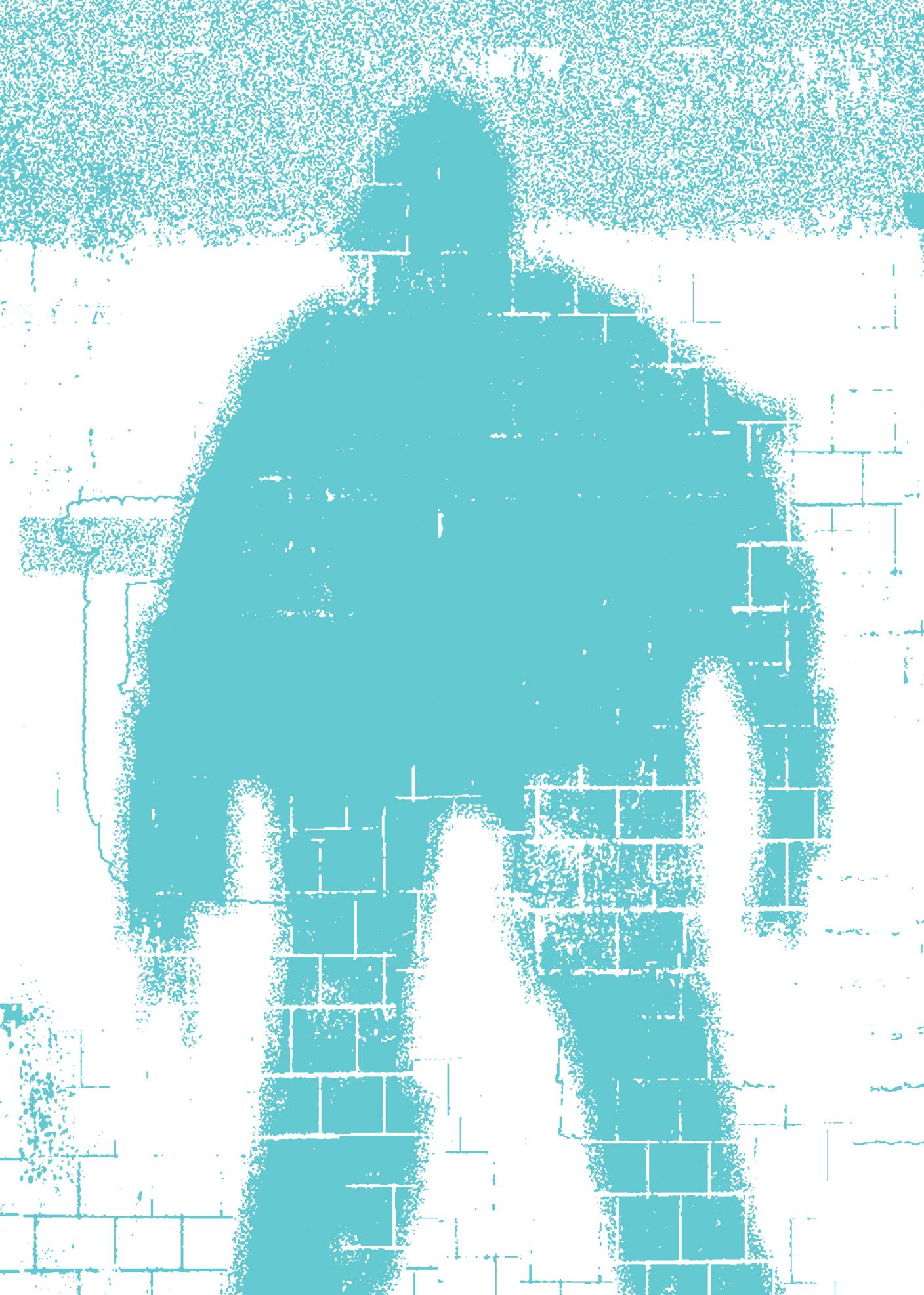
Društvo koje osobe u situaciji beskućništva prepušta njima samima je nepravedno društvo. Vlast koja sprovodi militarizaciju društva i opredeljuje budžet za osavremenjivanje i jačanje vojnih moći države a ne za socijalne mere prema najugroženijima je neljudska vlast. Država čiji pravni sistem kažnjava najugroženije je država obespravljenih građana. Sistem koji omogućuje zakonsko sprovođenje mere prinudnog iseljenja stanara iz jedinog stambenog prostora je sistem bezakonja. Ekonomija koja favorizuje tržište nekretnina i luksuzne novogradnje na podlozi ekstremne socijalne i ekonomiske nejednakosti građana je ekonomija koja ubija. Grad koji svoj razvoj projektuje u plan izgradnje luksuznog stambeno-poslovnog kompleksa “Novi Sad na vodi”, dok kao jedinu zvaničnu mjeru zbrinjavanja osoba u situaciji beskućništva ima dva kontejnera kojim raspolaže svratiše, je grad sadističkog nasilja gradskih vlasti nad njenim građanima.

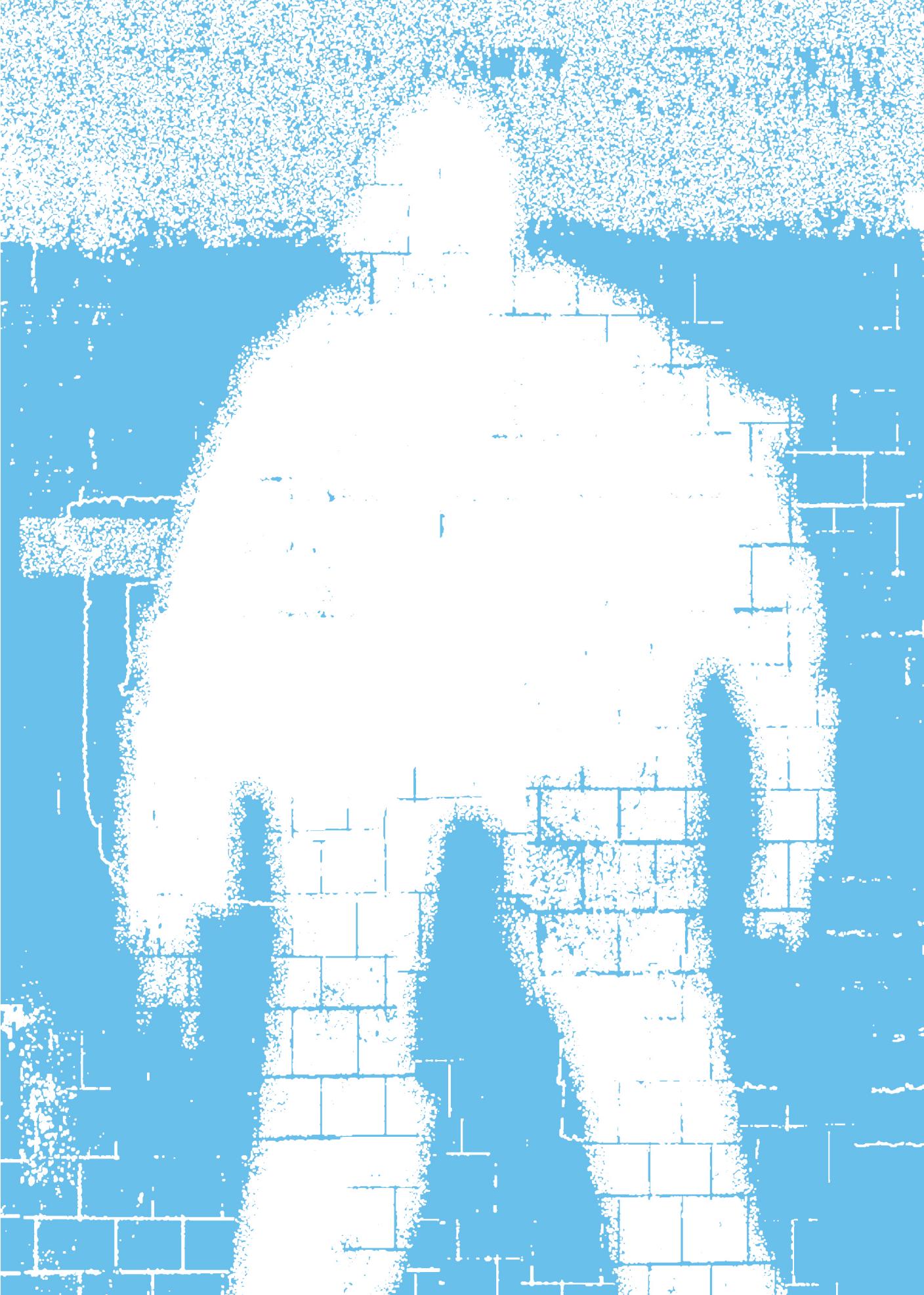
Sa ovih stanovišta osećamo da je neophodno da razumemo objektivnu strukturu siromaštva i beskućništva, jer je tu koncentrisano pitanje o pravičnosti društva. Potrebno je razbiti mit o opravdanosti beskućništva kao neizbežne sudbine, ličnog izbora ili nesposobnosti pojedinca, i pravo na stanovanje promovisati kao jedno od osnovih prava koje ne bi smelo biti kompromitovano nijednim sistemskim aranžmanom. Upravo je postojanje beskućništva i postojanje i učinkovitost mera javnih politika za suzbijanje i prevenciju siromaštva i beskućništva prava mera demokratičnosti društva i stanja ljudskih prava.

Srž političkog mita o beskućništву je iluzija da se ono *neće desiti meni*. Ali ne smemo čekati da se iluzorna priroda ove predstave razbije na način naših individualnih propadanja, sa čim računa projekat sadističkog ekonomskog iživljavanja nad građanima. Radikalna demokratska osećajnost i kultura ljudskih prava nas uče osećaju realnosti sadašnjeg trenutka kroz anticipaciju: *dokle god ima beskućnih, beskućništvo se može dogoditi svakom*. Ovo istraživanje je proisteklo iz osećaja urgentnosti spram osećaja *ugroženosti svih nas*. Zbog toga pravo na slobodu od beskućništva zahtevamo kao fundamentalno ljudsko pravo, pravo svih nas.

Autonomni ženski centar, 2018.). Slično, diskriminatorski i nasilan karakter institucionalnog okruženja prema ekonomski najugroženijima ogleda se u tretmanu ‘dece ulice’ i njihovih porodica koji Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja nalaže svim centrima za socijalni rad u Srbiji u vidu obaveze ‘da decu koja žive i rade na ulici po hitnom postupku oduzimaju od roditelja ili staratelja, pokreću sudske postupke radi oduzimanja roditeljskog prava, zabrane kontakte roditelja i te dece, izriču mere zaštite od nasilja i podnose krivične prijave protiv roditelja’. Ovom merom, kako uviđa i napominje Zaštitnik građana u sopštenju od 20. avgusta 2020. godine, „Ministarstvo za rad kroz sporni radni nalog stavlja u fokus intenziviranje aktivnosti sistema, a fokus zapravo treba da bude zaštita najboljeg interesa deteta, traženje i otklanjanje uzroka pojave [života i rada na ulici], čemu sistem treba da posluži.” Vidi saopštenje Zaštitnika građana na <https://www.ombudsman.rs>.

IZVEŠTAJ

Istraživanje stavova građana o beskućništvu i osobama u situaciji beskućništva u Novom Sadu

METOD ISTRAŽIVANJA I UZORAK

Istraživanje stavova populacije o fenomenu beskućništva koncipirano je kao **anketno istraživanje**. S obzirom na uslove pandemije i limitirane mogućnosti direktnog kontakta sa drugima, prikupljanje podataka vršeno je primenom **online upitnika**.

Upitnik se sastoji iz **29 pitanja** koja su klasifikovana u **pet kategorija**. Prva kategorija obuhvata opšta pitanja o ispitaniku (ukupno osam pitanja). Druga kategorija sastoji se od pet pitanja kojima se prikupljaju podaci o stavovima ispitanika o tome ko je beskućnik, kao i o faktorima koji doprinose tome da se neko nađe u situaciji beskućništva. Treća kategorija sastoji se od dva pitanja koja se tiču percepcije fenomena beskućništva i karakteristika osoba u situaciji beskućništva na teritoriji grada Novog Sada. Oba pitanja formulisana su kao Likertova petostepena skala stavova. Četvrta kategorija odnosi se na pitanja kojima se prikupljaju podaci o (ne)posrednom iskustvu beskućništva među ispitanicima. Poslednja kategorija pitanja (ukupno 10) namenjena je prikupljanju podataka o aktivnostima usmerenim na pružanje pomoći licima u situaciji beskućništva, kao i prevenciji ovog problema. Ispitanici su zamoljeni da podele svoje iskustvo u učestvovanju u ovakvim aktivnostima, da li prepoznaju određene lokalne aktivnosti u ovoj oblasti, kao i kakvo je njihovo mišljenje o tome ko i na koji način bi trebalo da dela u sferi suzbijanja i prevencije beskućništva.

U istraživanju je učestvovalo ukupno **858 ispitanika sa teritorije grada Novog Sada**. Odaziv ispitanika daleko je premašio prvobitna očekivanja istraživačkog tima što, zapravo, ukazuje na zainteresovanost javnosti za problem beskućništva i važnost njenog uključivanja u njegovo rešavanje. Podaci su prikupljeni od **01. do 30.11.2021.** godine. Online upitnik distribuiran je putem društvenih mreža, kao i na zvaničnoj web stranici udruženja CK13. Svi ispitanici su dali saglasnost za učestvovanje u istraživanju.

Među ispitanicima je **više žena** (70,5%). Ovakav rezultat je očekivan s obzirom na metodološki utvrđenu pravilnost da su žene spremnije od muškaraca da učestvuju u istraživanjima, posebno online istraživanjima.

Prosečna starost ispitanika iznosi **33,4 godine**, dok je medijalna starost nešto niža (31 godina). Najmlađi ispitanik imao je 18, a najstariji 75 godina.

NEKE KARAKTERISTIKE UZORKA

RADNI STATUS		STAROST	
	0/10		
(samo) zaposlen-a	54,5	45,8	18-29
nezaposlen-a	9,1	28,0	30-39
penzioner-ka	4,1	15,9	40-49
učenik-ca, student-kinja	29,3	5,1	50-59
nešto drugo	3,0	5,1	60+

DUŽINA ŽIVOTA U NOVOM SADU		PRIHODI U DOMAĆINSTVU	
	0/10		
manje od godinu dana	4,4		
1 - 5 godina	15,7	28,6	do 75.000 rsd
6 - 10 godina	9,9	38,2	75.001 - 150.000 rsd
11 - 15 godina	7,1	14,2	150.001 - 225.000 rsd
16 - 20 godina	6,1	8,3	225.001 + rsd
20 i više godina od rođenja	12,6	10,7	ne znam
	44,2		

OBRAZOVANJE		ZONA STANOVANJA	
	0/10		
osnovna škola	0,9		gradska zona
srednja škola	35,3	94,2	bliže prigradske zone
viša škola i fakultet	38,2	4,2	rubne prigradske zone
master, mr i dr nauka	25,5	1,1	

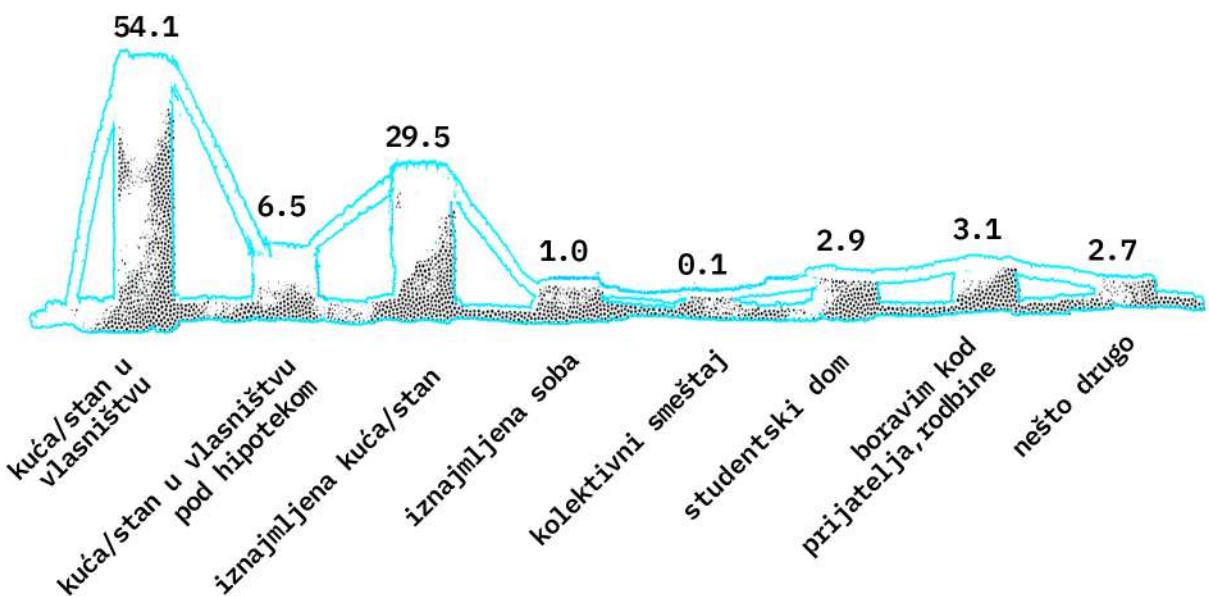
IZVEŠTAJ: Istraživanje stavova građana o beskućništvu i osobama u situaciji beskućništva u Novom Sadu

Među ispitanicima, **44,2% njih živi u Novom Sadu od rođenja**. Ako njima pridodamo one koji su se doselili u Novi Sad i u njemu žive duže od 10 godina, onda dobijamo podatak da **69,9% ispitanika ima „novosadski staž“** koji im omogućava da dobro poznaju gradske prilike, probleme, način života.

Čak 94,2% ispitanika živi u gradskoj zoni. Najviše njih živi u naselju Liman 1 - 4 (18,6%), kao i centralnoj gradskoj zoni (10,6%). Ispitanici **pretežno žive u stanu/kući u vlasništvu, bez obzira na to da li je stambeni objekat pod hipotekom ili ne** (61,1%). Što je dužina boravka u Novom Sadu kraća, to je češća situacija da ispitanici žive u iznajmljenom stanu ($\chi^2=277.932$, $p=.000$). Takođe, prosečna starost ispitanika koji iznajmuju stambeni prostor je niža što je najčešće povezano sa njihovim studentskim statusom.

Ukoliko izuzmemmo one koji se nisu izjasnili o kućnom budžetu (svaki deseti ispitanik), **prosečna visina prihoda** učesnika u istraživanju kreće se u intervalu od **75.001 do 150.000 rsd**. Najniže prihode imaju oni koji žive u kolektivnom smeštaju kao i iznajmljenoj sobi (do 75.000 rsd), dok su najviši prihodi onih koji imaju kuću/stan u vlasništvu pod hipotekom (150.001 - 225.000 rsd) i bez hipoteke (75.001 – 150.000 rsd).

STAMBENA SITUACIJA ISPITANIKA (%)

KO JE OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA?

Prema **Čembrlenovoj i MekKenzijevoj (1992) klasifikaciji**, razlikuju se **četiri situacije beskućništva:**

- **primarno,**
- **sekundarno,**
- **visoko beskućništvo i**
- **marginalno smeštene lica.**

Primarno beskućništvo podrazumeva situaciju u kojoj se nalaze svi oni koji žive na ulici, borave i spavaju u parkovima, ispod mostova i sl. To je stanje koje se može označiti kao život bez krova nad glavom (engl. rufflessness). Sekundarno beskućništvo karakteristično je za sve one koji često menjaju smeštaj u kojem borave, kao i za one koji žive u napuštenim objektima (kućama, zgradama), po podrumima, u vagonima i sl.

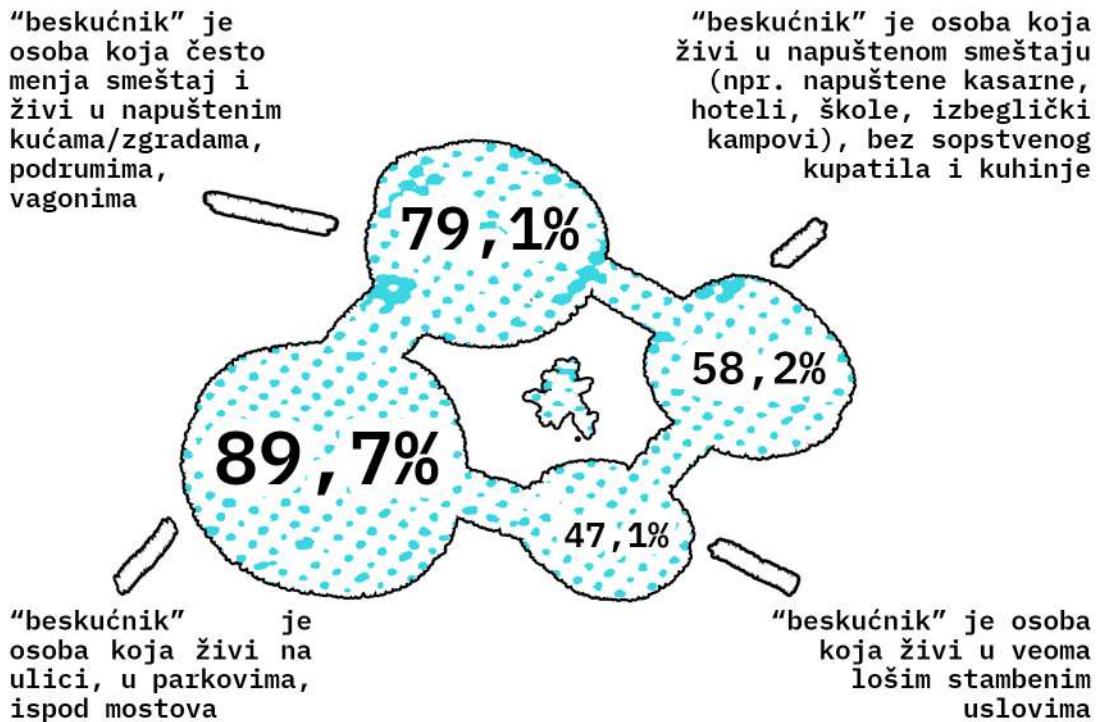
Za razliku od primarnih beskućnika, ove osobe imaju krov nad glavom, ali faktički nemaju dom (eng. homelessness). Treća kategorija odnosi se na visoko beskućništvo. Ovoj grupi pripadaju osobe koje žive u zajedničkom/kolektivnom smeštaju – to mogu biti napuštene kasarne, hoteli, škole, bolnice ili izbeglički/migrantski kampovi. Ove osobe imaju krov nad glavom, imaju posebne prostorije u kojima borave (npr. učionice ili spavaonice pretvorene u stanove), ali nemaju zasebno kupatilo i kuhinju. To znači da osobe koje se nalaze u stanju visokog beskućništva zapravo žive u uslovima ograničene privatnosti i komoditeta. Marginalno smeštene osobe su svi oni koji žive u veoma lošim, substandardnim stambenim uslovima. **Poslednje dve navedene situacije označavaju neadekvatno i nesigurno stanovanje.**

Rezultati istraživanja su pokazali da među opštom populacijom **preovlađuje tipizirano viđenje osobe u situaciji beskućništva kao one koja živi bez krova nad glavom.** S druge strane, tek oko polovine ispitanika pod situacijom beskućništva podrazumeva i neadekvatno i nesigurno stanovanje.

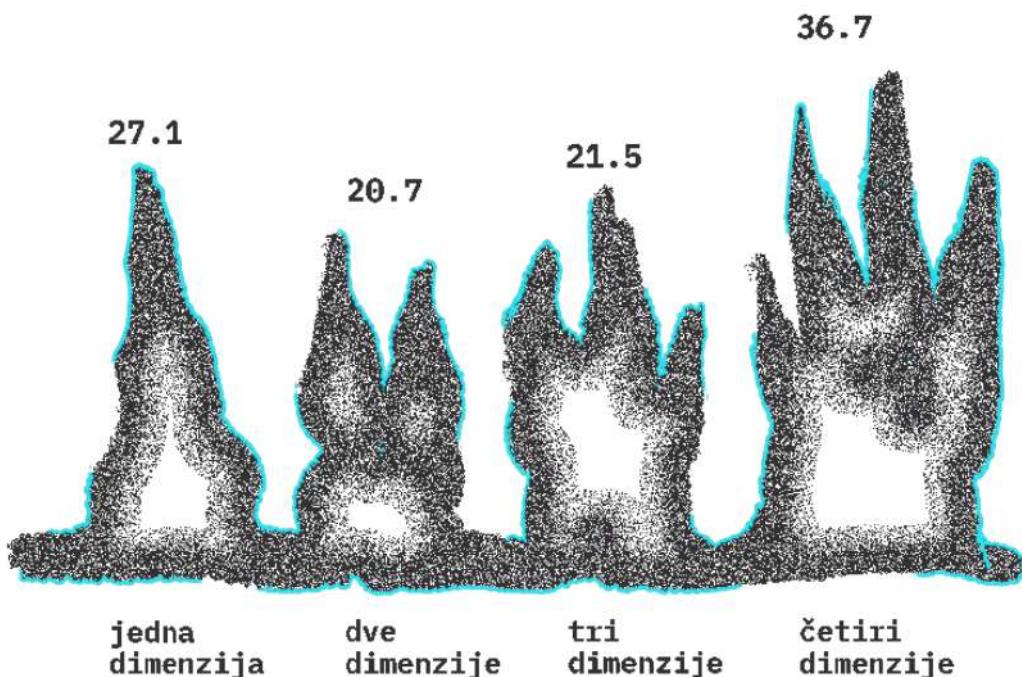
⁹Chamberlain, C., D. Mackenzie. 1992. Understanding contemporary homelessness: Issues of Definition and Meaning. Australian Journal of Social Issues, 27(4): 274-297.

PERCEPCIJA OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA

Čak 72,9% ispitanika **uviđa višedimenzionalnu prirodu fenomena beskućništva** koja se čita u njihovom opredeljivanju za više od jednog odgovora na pitanje *ko je "beskućnik"*. Interesantno je da je čak 36,7% od ukupnog broja ispitanika, odnosno, 46,4% onih koji se opredeljuju za više odgovora jasno istaklo da se pod beskućništvom mogu i trebaju podrazumevati sve navedene situacije.

PERCEPCIJA JEDNODIMENZIONALNOSTI/ VIŠEDIMENZIONALNOSTI SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA (%)

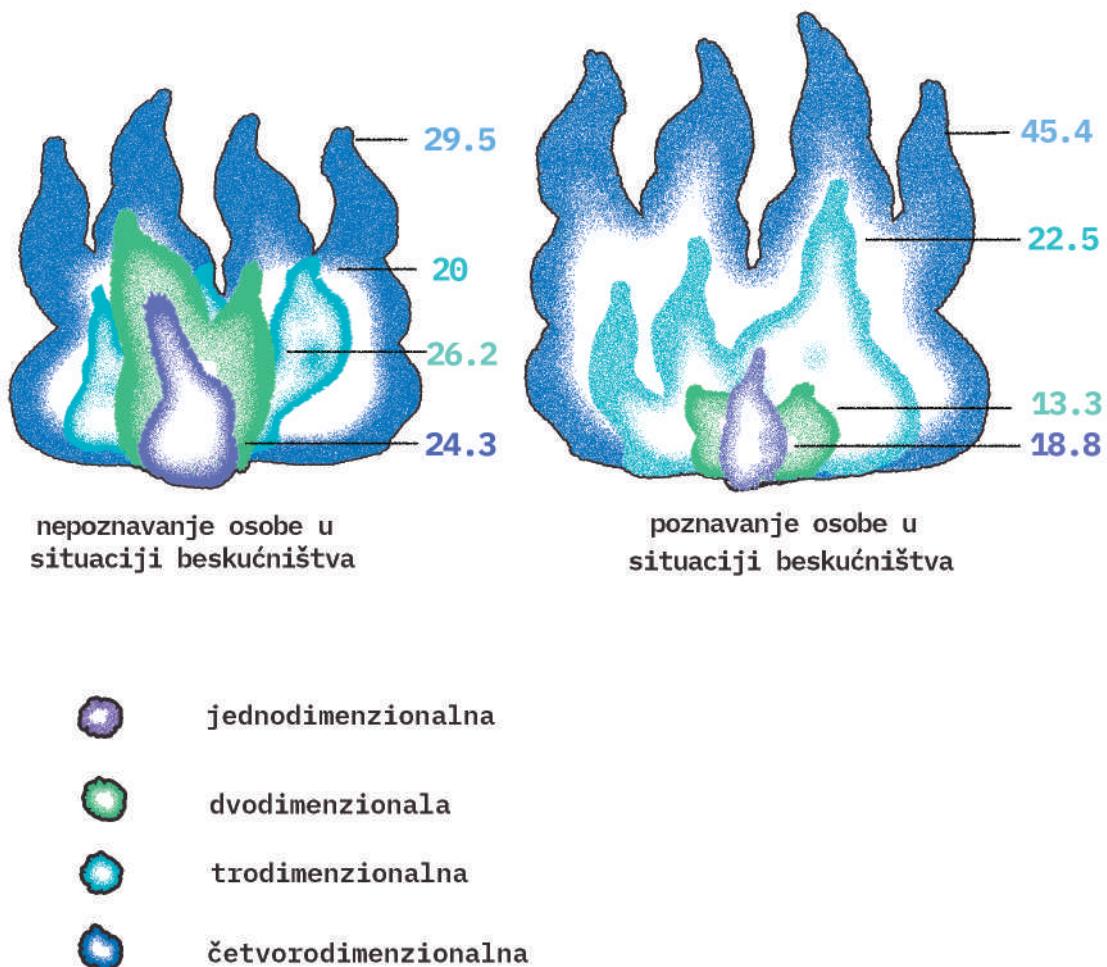

Među onima koji ukazuju na jednodimenzionalnost situacije beskućništva, najviše je ispitanika koji se opredeljuju za tipizirano viđenje osobe u situaciji beskućništva kao osobe bez krova nad glavom (57,5% ispitanika u ovoj grupi). Ispitanici koji smatraju da je beskućništvo dvodimenzionalni fenomen dominantno ističu (82,7% ispitanika u ovoj grupi) da je ono prepoznatljivo kroz prve dve navedene situacije (život bez krova nad glavom i život bez doma). Za one koje je beskućništvo trodimenzionalni fenomen, prve tri situacije - život bez krova nad glavom, život bez doma / život u kolektivnom smeštaju - su najdominantnije (za ove situacije je opredelilo čak 86,5% ispitanika u ovoj grupi).

Rezultati pokazuju da:

- muškarci (25,3%) nešto češće od žena (19,0%) ističu jednodimenzionalnost situacije beskućništva ($\chi^2=9,931$, $p=.019$; Cramer's $V=.108$);
- nema statistički značajne korelacije između, s jedne strane, starosti ispitanika ($r=-.036$, $p=.290$), visine njihovih prosečnih primanja u domaćinstvu ($r=.038$, $p=.269$) i dužine života u Novom Sadu ($r=.016$, $p=.645$) i, s druge strane, uočavanja jednodimenzionalnosti/višedimenzionalnosti situacije beskućništva; međutim, uočava se da postoji povezanost između uočavanja jednodimenzionalnosti/višedimenzionalnosti situacije beskućništva i nivoa obrazovanja ($r=.122$, $p=.000$) – tako da oni koji imaju više nivoa obrazovanja češće identifikuju više dimenzija ove situacije;
- penzioneri (34,3%) i nezaposleni (32,3%) češće ističu jednodimenzionalnost situacije beskućništva, za razliku od (samo)zaposlenih (18,6%) i onih koji se još školuju (20,3%) ($\chi^2=30,279$, $p=.003$)
  - dok neposredno iskustvo beskućništva nema uticaja na percepciju jednodimenzionalnosti/višedimenzionalnosti ove situacije ($\chi^2=4,485$, $p=.214$), poznavanje osobe u situaciju beskućništva pravi razliku u percepciji same situacije ($\chi^2=32,350$, $p=.000$) i to tako da osobe koje poznaju nekog ko je (bio) u situaciji beskućništva češće od drugih višedimenzionalno percipiraju ovaj fenomen (81,2%).

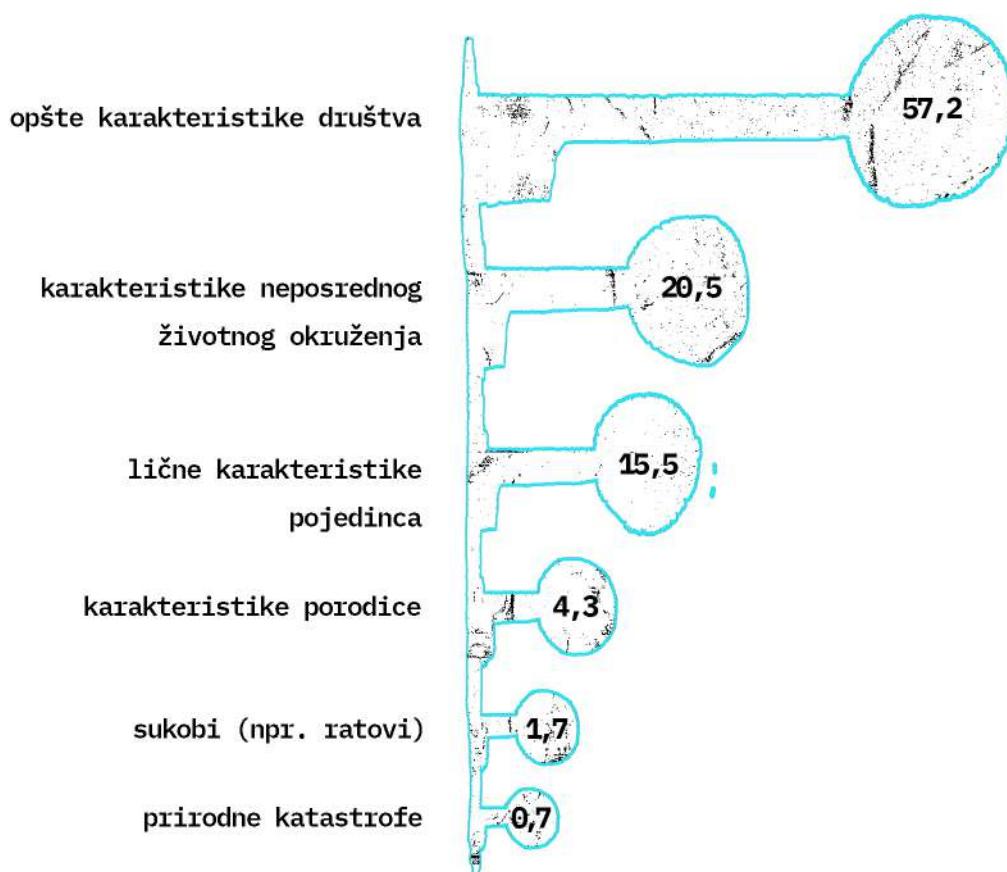
PERCEPCIJA SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA U
ZAVISNOSTI OD TOGA DA LI ISPITANIK POZNAJE
OSOBU KOJA SE NALAZI U TAKVOJ SITUACIJI (%)

FAKTORI RIZIKA OD SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA

Iako se očekivalo da će opšta populacija izdvojiti lične karakteristike osobe kao predominantni faktor rizika koji može da dovede do situacije beskućništva, rezultati istraživanja su pokazali sasvim suprotno. Naime, ispitanici jasno prave otklon od individualističke slike uzorka time što **više od polovine (57,2%) smatra da su opšte karakteristike društva te koje su ključni faktor za nastanak beskućništva**. Pored ovog, po učestalosti odgovora ispitanika, izdvajaju se još dva faktora: **karakteristike njegovog/njenog porodičnog okruženja** (jedan od pet ispitanika) i **lična obeležja pojedinca** (15,5%).

KLJUČNI FAKTORI RIZIKA OD BESKUĆNIŠTVA (%)

Nema statistički značajne razlike u proceni glavnog faktora prema polu ispitanika – ipak, muškarci češće nego žene ističu značaj individualnih karakteristika (21,3% prema 13,1%). S druge strane, žene češće „krive“ opšte društvene karakteristike (58,5% prema 54,2%) i neposredno lično okruženje (21,2% prema 19,0%) za pojavu beskućništva/rizika od beskućništva. Takođe, nema statistički značajnih razlika u proceni važnosti glavnog faktora nastanka beskućništva u odnosu na bilo koje drugo analizirano socio-demografsko obeležje ispitanika.

Nakon utvrđivanja grupe faktora rizika, posebno su analizirani društveni faktori, lične karakteristike i porodične karakteristike kao faktori rizika. Ispitanici i ovde potvrđuju da društveni faktori nose najveći ($M=3,97$), lične karakteristike srednji ($M=3,27$), a porodična obeležja najmanji rizik po nastanak situacije beskućništva ($M=2,78$). Uočava se da postoji značajna i srednje jaka korelacija između sve tri navedene grupe analiziranih faktora. Od svih pojedinačnih analiziranih faktora (ukupno 26), ispitanici posebno ističu četiri društvena i dva lična faktora rizika. Ispitanici smatraju da porodične karakteristike nisu faktori visokog rizika.

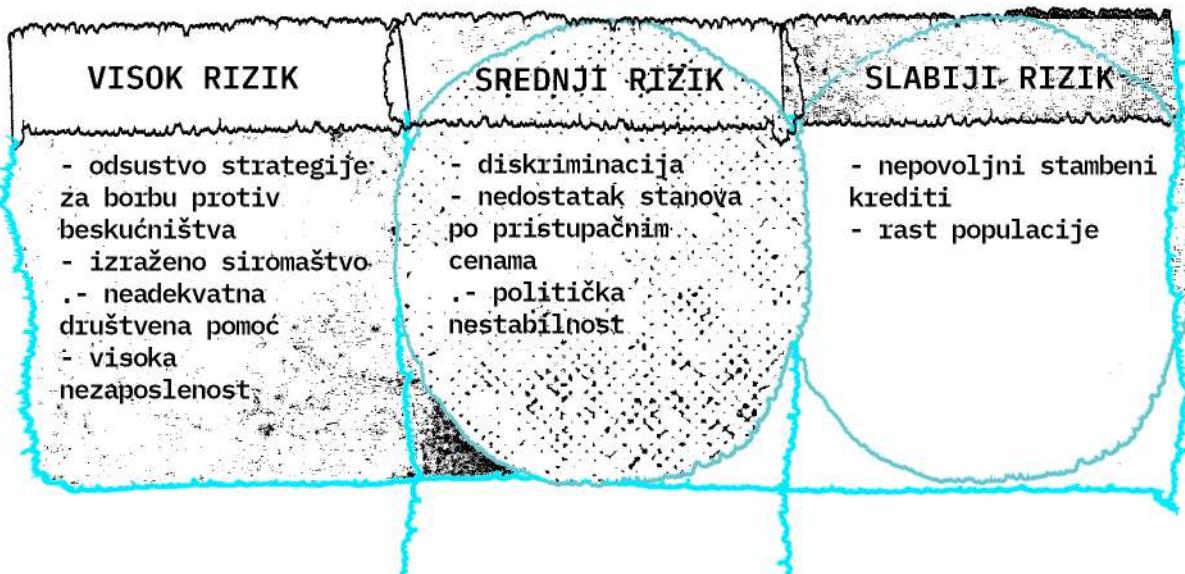
*napomena: 1 = uopšte nema uticaja do 5 = im jak uticaj

S obzirom na procenjenu uticajnost tj. rizičnost, devet društvenih faktora rizika nastanka situacije beskućništva deli se u tri podgrupe. U prvu grupu faktora visokog rizika ispitanici su uvrstili četiri pojedinačna faktora ($M \geq 4,30$). Grupi faktora srednjeg rizika ($3,50 \leq M \leq 4,29$) pripadaju tri faktora, a onima slabijeg rizika tek dva pojedinačna faktora ($M \leq 3,49$). Primetno je da postoji srednje jaka i jaka korelacija među svim društvenim faktorima rizika što ukazuje na: a) kompleksnost društvenog konteksta i b) teškoću iskorenjivanja pojedinačnih faktora.

Primetna je statistički značajna razlika u proceni uticaja pojedinih društvenih faktora prema polu ispitanika – razlike su uočene za sve faktore, s tim što su žene sklonije da jače ocenjuju doprinos svih društvenih faktora nastanku (rizika od) beskućništva. Takođe, uočava se da visina prihoda ispitanika

statistički značajno utiče na procenu doprinosu nekih društvenih faktora – reč je o nedostatku stanova po pristupačnim cenama ($\chi^2=14,308$, $p=.003$), predrasude i diskriminacija prema nekim grupama stanovništva ($\chi^2=7,456$, $p=.058$), nepovoljni stambeni krediti ($\chi^2= 21,688$, $p=.000$), politička nestabilnost u društvu ($\chi^2=15,106$, $p=.002$) i rast broja stanovnika ($\chi^2=12,692$, $p=.005$) – ispitanici sa prihodima srednjeg nivoa češće procenjuju navedene faktore kao značajnije nego što to čine oni sa najnižim i najvišim prihodima.

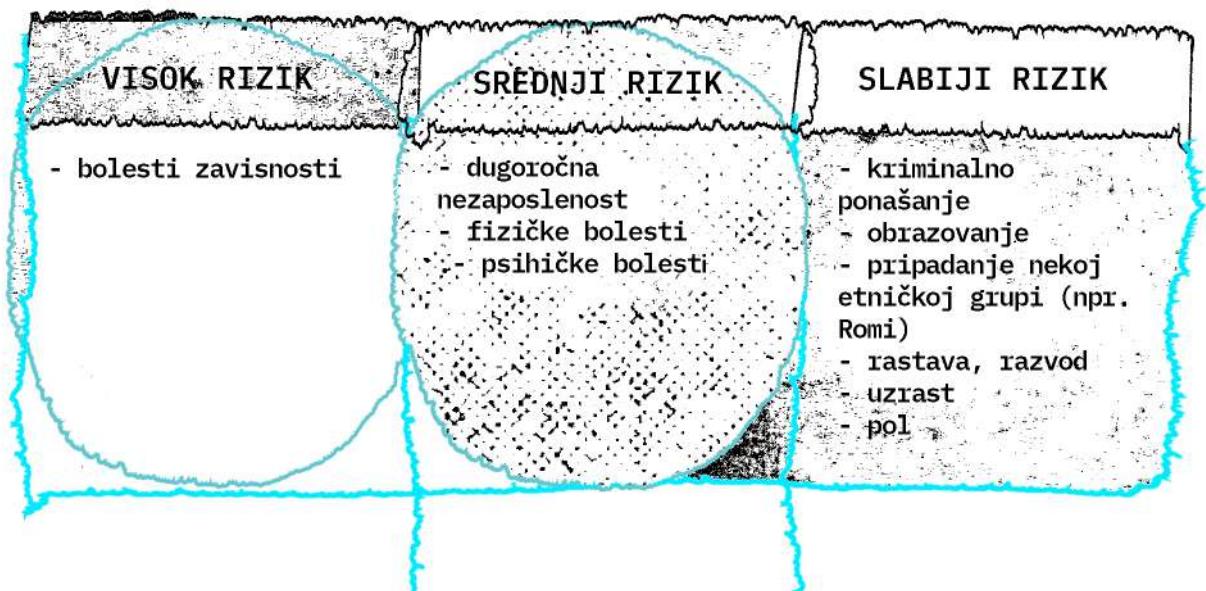
DRUŠTVENE PRILIKE KAO FAKTOR RIZIKA OD BESKUĆNIŠTVA

Od ukupno 10 analiziranih pojedinačnih ličnih karakteristika kao faktora rizika, po jačini svog uticaja izdvojile su se dve: bolesti zavisnosti i dugoročna nezaposlenost. Suprotno, lična obeležja poput pola, godina starosti i rastave/razvoda braka smatraju se slabije rizičnim za nastanak situacije beskućništva. Čini se da se u slučaju nekih ličnih karakteristika osoba u situaciji beskućništva mešaju mogući uzorci i potencijalne posledice ovakve situacije – npr. bolesti zavisnosti, psihičke bolesti, kriminalno ponašanje i sl.

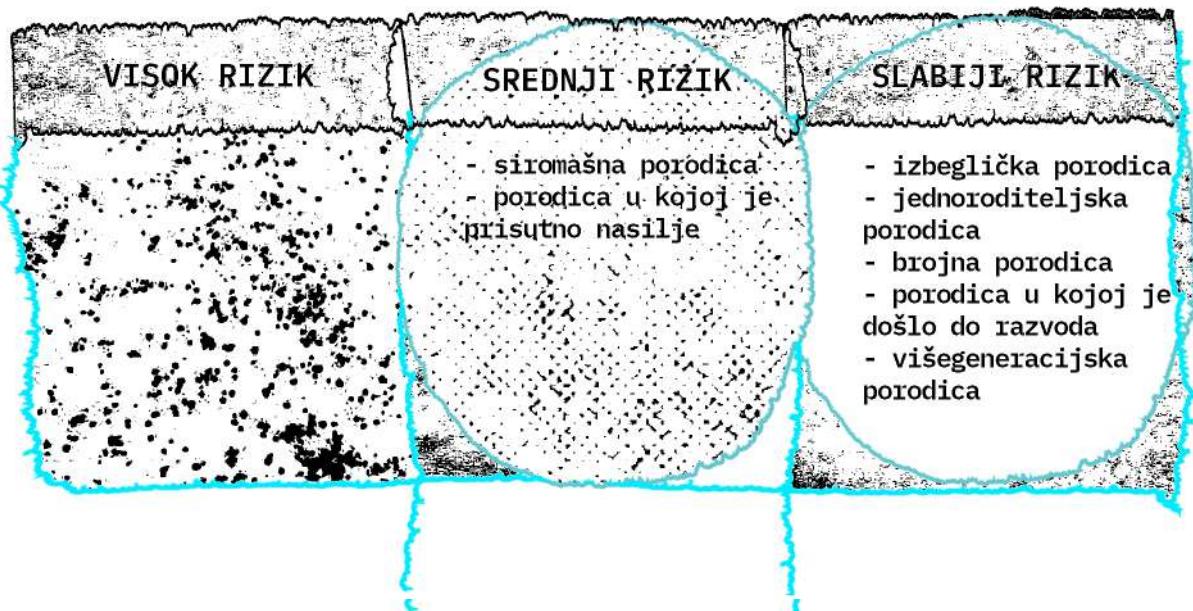
Primećuju se statistički značajne razlike u proceni važnosti individualnih karakteristika za pojavu beskućništva prema polu ispitanika – ove se razlike uočavaju u slučaju dugoročne nezaposlenosti ($t=-2,177$, $p=.030$), bolesti zavisnosti (alkoholizam, narkomanija, kockanje...) ($t=-2,878$, $p=.040$), kriminalno ponašanje ($t=-4,985$, $p=.000$), razvod braka ($t=-2,967$, $p=.003$) i pripadnost određenoj etničkoj grupi (npr. Romi) ($t=-2,720$, $p=.007$). Uočeno je da su žene sklonije da jače ocenjuju doprinos navedenih faktora nastanku (rizika od) beskućništva.

LIČNE KARAKTERISTIKE KAO FAKTOR RIZIKA OD BESKUĆNIŠTVA

Od sedam analiziranih porodičnih karakteristika, niti jedna se ne može uvrstiti u faktore visokog rizika, a za čak pet ispitanici smatraju da nose slabiji rizik od nastanka situacije beskućništva. Žene su sklonije da jače ocenjuju doprinos porodičnog nasilja ($t=-4,785$, $p=.000$) siromaštva ($t=-2,566$, $p=.010$) i izbeglištva ($t=-2,136$, $p=.033$) nastanku (rizika) od beskućništva. To su ujedno i faktori kod kojih je prisutna statistički značajna razlika u proceni uticaja na nastanak beskućništva, prema polu ispitanika.

PORODIČNE KARAKTERISTIKE KAO FAKTOR RIZIKA OD BESKUĆNIŠTVA

PERCEPCIJA BESKUĆNIŠTVA I OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU

U pogledu procene brojnosti beskućnika, rezultati istraživanja pokazuju da je **skoro podjednak udeo ispitanika koji ne mogu da procene razmere beskućništva u Novom Sadu** (44,5%), kao i onih koji se potpuno ili pretežno slaže sa stavom da osoba u situaciji beskućništva ima puno (43,1%).

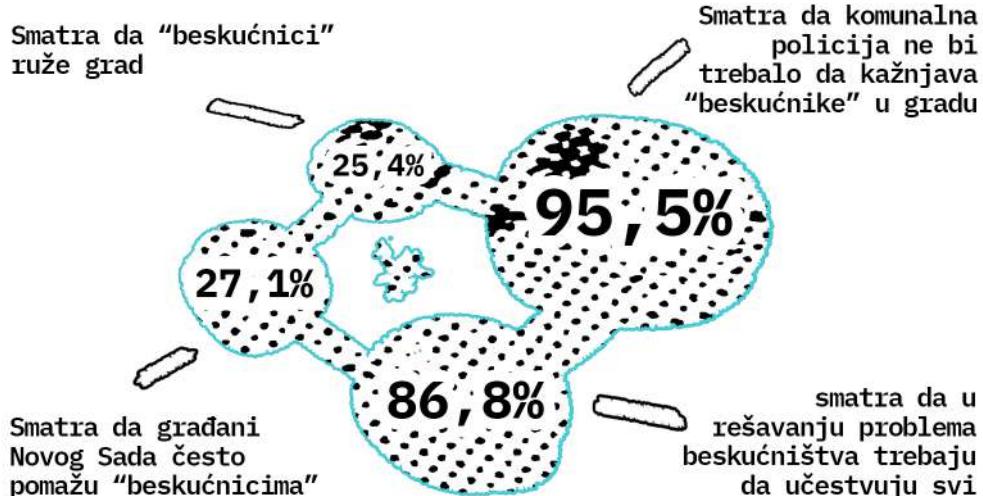
Jedan od osam ispitanika se u potpunosti ili pretežno ne slaže sa stavom da u gradu ima puno osoba u situaciji beskućništva. Postoji statistički značajna razlika procene razmere beskućništva u zavisnosti od toga da li ispitanici viđaju osobe u situaciji beskućništva u svom neposrednom životnom okruženju ($\chi^2 = 43,800$, $p=.000$) – oni koji ne viđaju ove osobe češće su neodlučni u proceni (56,3%), dok polovina onih koji primećuju ove osobe u svom okruženju ističu da ih ima puno. Nema statistički značajne korelacijske između procene razmire beskućništva i dužine boravka u Novom Sadu. Ukoliko u analizu uključimo rodnu dimenziju, onda se uočava da se:

- žene više slažu sa tvrdnjama da u Novom Sadu ima puno beskućnika, da se njihov broj u poslednjoj deceniji uvećao, da su tome doprineli način na koji se grad razvija, kao i pandemija COVID-19, kao i da u rešavanju ovog problema treba svi da učestvuju, dok
- muškarci ispoljavaju negativan stav prema beskućnicima u gradu s obzirom na to da se više slažu sa stavom da beskućnici ruže grad, kao i da bi komunalna policija trebalo da ih kažnjava.

Neodlučnost je izražena u pogledu lokacija na kojima pretežno borave osobe u situaciji beskućništva – čak svaki drugi ispitanik ne može da proceni da li je broj ovih osoba veći u centralnim delovima grada nego na periferiji. S druge strane, svaki treći je saglasan sa ovom tvrdnjom.

Bez obzira na prethodno, **većina ispitanika je saglasna sa stavom da je broj osoba u situaciji beskućništva u Novom Sadu u poslednjoj deceniji porastao** (57,5%), dok se svega 6% njih ne slaže. Ispitanici su **manje sigurni u uticaj pandemije COVID-19 na porast broja osoba u situaciji beskućništva u gradu** – 56,5% je po ovom stavu neodlučno, dok je tek 29,2% mišljenja da je za vreme pandemije broj onih koji su u situaciji beskućništva porastao.

STAVOVI O ODNOSU OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA I DRUGIH GRAĐANA

Polovina ispitanika smatra da **obeležja urbanog razvoja utiču na porast broja osoba u situaciji beskućništva**, dok tek jedan od deset smatra da ovi društveni fenomeni nisu međusobno povezani.

PERCEPCIJA PROFILA OSOBE U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU

Prema rezultatima istraživanja:

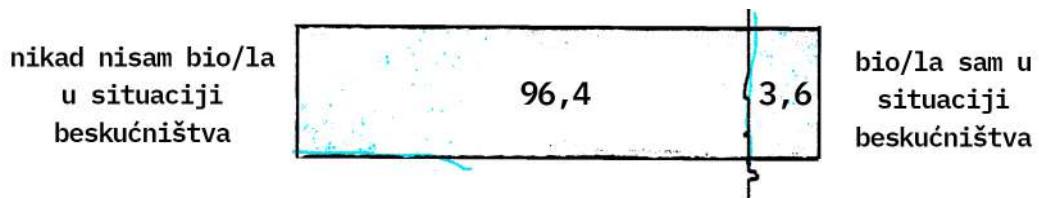
- 41,3% ispitanika smatra da su osobe u situaciji beskućništva u Novom Sadu većinom muškarci;
- 28,9% smatra da među njima ima sve više dece i mladih, dok 57,6% ističe da su to najčešće starije osobe;
- jedan od pet ispitanika smatra da su osobe u situaciji beskućništva većinom Romi, a tek 7,1% ističe da su većina ovih osoba izbeglice;
- 48,5% ispitanika ističe da među osobama u situaciji beskućništva ima puno onih koji su zavisnici (od alkohola, narkotika, kocke...), dok 17,4% ispitanika smatra da se ove osobe često odaju kriminalu;
- 57,7% ispitanika ističe da među osobama u situaciji beskućništva u gradu ima puno prosjaka.

ISKUSTVO SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA

Većina ispitanika nikada nije bila u situaciji beskućništva. Nema većih statistički značajnih razlika među glavnim socio-demografskim karakteristikama ispitanika, s obzirom na njihovo iskustvo situacije beskućništva. Razlike se uočavaju u odnosu na:

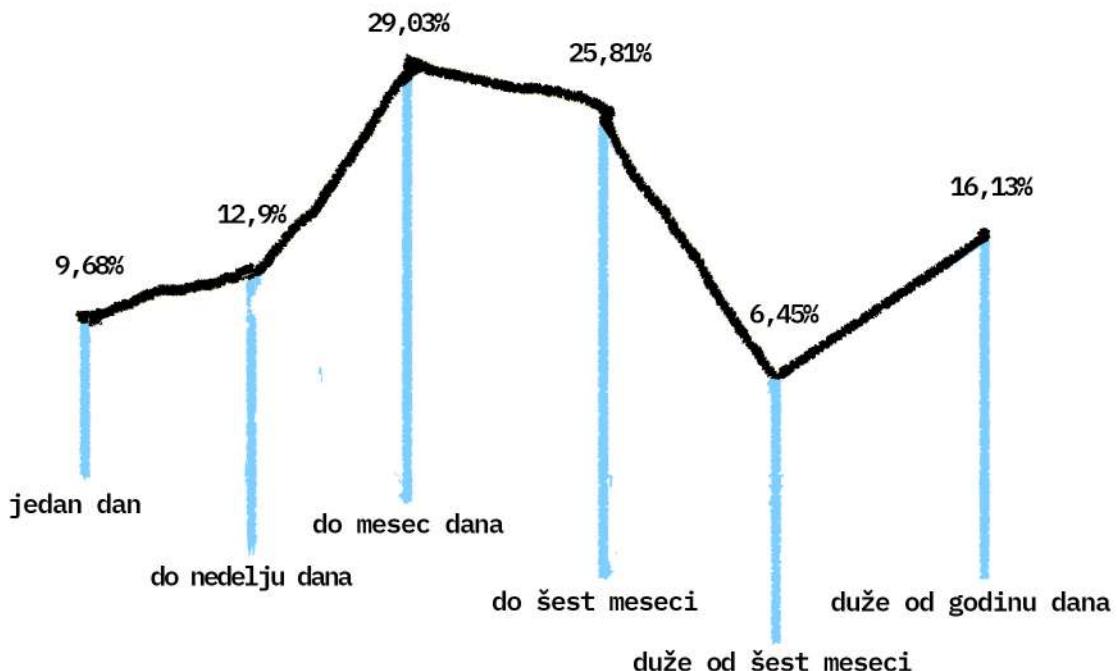
- pol ispitanika ($\chi^2=3,800$, $p=.051$) – među ispitanicima muškog pola (5,5%) je veći broj onih koji ističu da su imali ovo iskustvo nego među ženama (2,8%),
- radni status ispitanika ($\chi^2=9,980$, $p=.041$) – među samozaposlenima (4,5%) i onima koji su označili neki drugi radni status (11,5%)
- trenutno stambeni status ($\chi^2=34,731$, $p=.000$) – kolektivni smeštaj (100%); kuća/stan u vlasništvu pod hipotekom (7,1%)

ISKUSTVO SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA MEĐU ISPITANICIMA

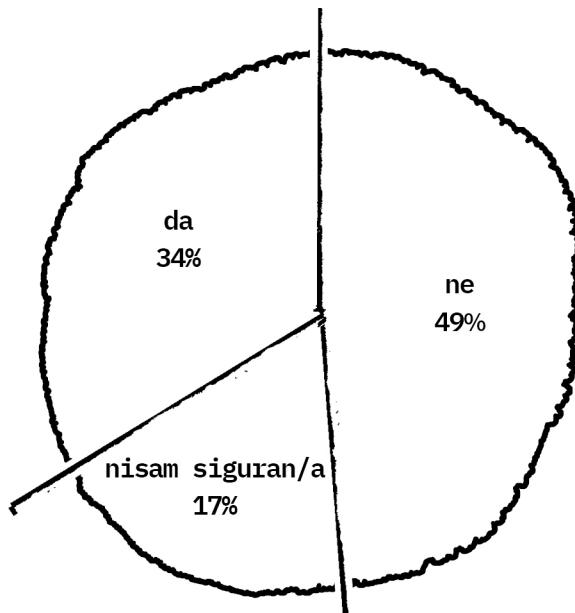
Među onima koji imaju to iskustvo, **polovina (51,6%) je bila u situaciji beskućništva u kraćem vremenskom periodu (ne duže od mesec dana)**. Među ovim ispitanicima, najviše je onih koji su bili beskućnici u trajanju do mesec dana. Među ispitanicima koji svedoče o višemesečnom iskustvu situacije beskućništva, najviše je onih koji su bili u ovoj situaciji ne duže od šest meseci. Međutim, primetno je da ima i osoba koje navode da su u situaciji beskućništva bile duže od godinu dana (ukupno pet ispitanika ili svaki šesti u grupi onih koji imaju ovo iskustvo).

TRAJANJE SITUACIJE BESKUĆNIŠTVA U KOJOJ SU SE NAŠLI ISPITANICI

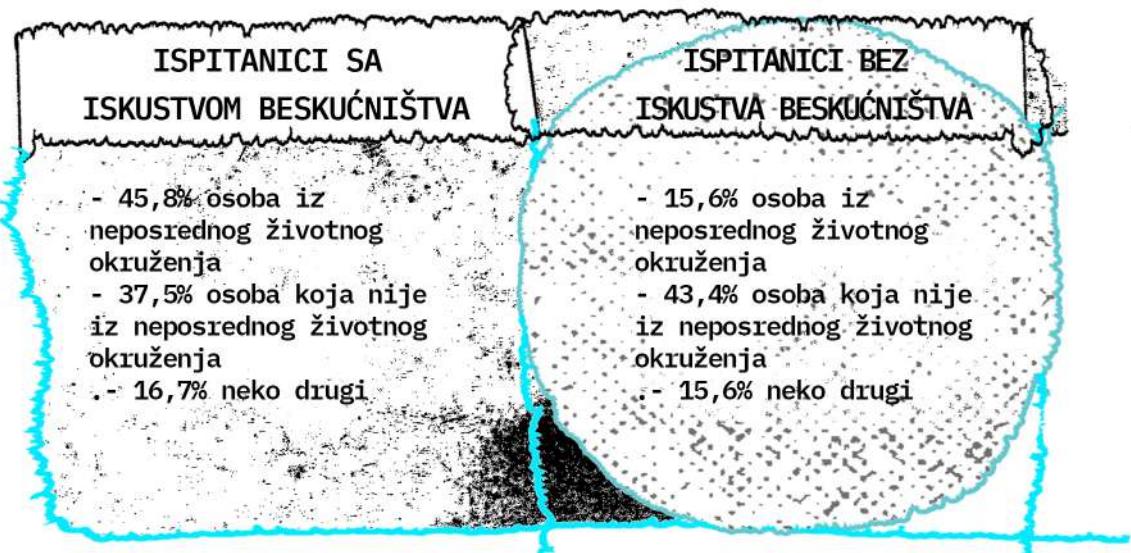
Iako većina ispitanika nema lično iskustvo beskućništva, njih trećina poznaje nekog ko se našao u takvoj situaciji (34,1%). Očekivano, ispitanici koji imaju lično iskustvo beskućništva češće navode da poznaju one koji su bili u sličnoj situaciji. Za razliku od ovoga, polovina onih koji nemaju to iskustvo decidno navodi da ne poznaju nikog ko je bio u situaciji beskućništva. Muškarci (41,5%) češće nego žene (31,1%) navode da poznaju nekog ko je u situaciji beskućništva ($\chi^2=8,626$, $p=.013$, Cramer's $V=.100$).

POZNAVANJE OSOBE/OSOBA KOJE SU BILE/JESU U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA

Oni koji poznaju nekog ko je bio ili jeste u situaciji beskućništva ističu da je to **najčešće osoba koja nije njihov bliski srodnik, prijatelj, komšija, saradnik tj. osoba koja nije iz njihovog neposrednog životnog okruženja** (43,1%), dok je za njih 17,7% to neko ko je blizak. 39,3% ističe da je to neka druga osoba. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u poznavanju osobe u situaciji beskućništva u odnosu na lično iskustvo ispitanika ($\chi^2=45,386$, $p=.000$).

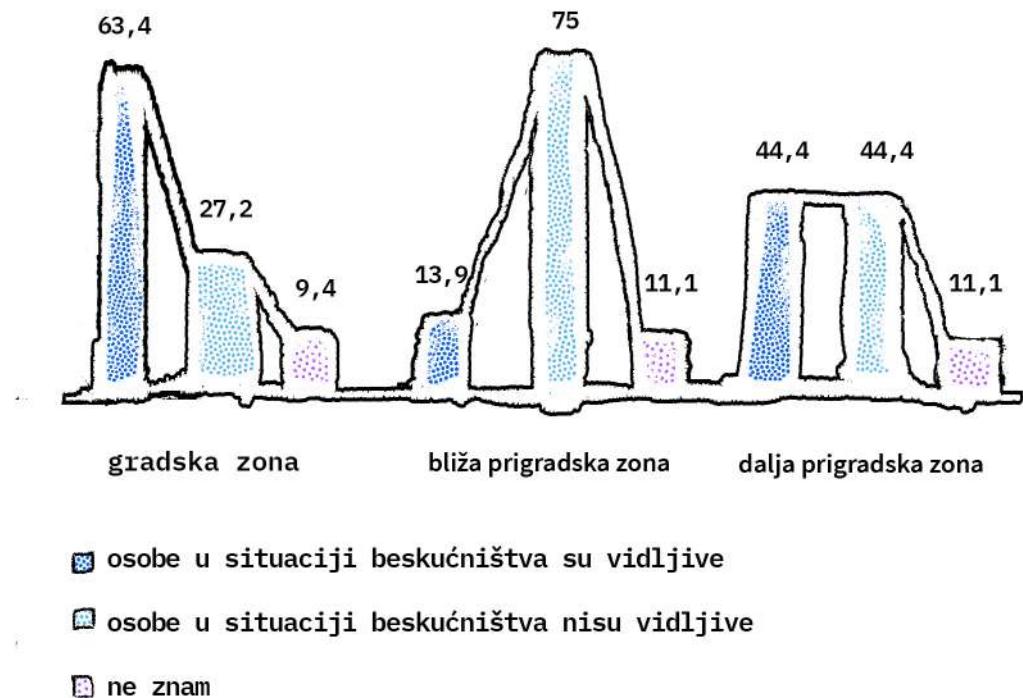
POZNAVANJE OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U ZAVISNOSTI OD LIČNOG ISKUSTVA BESKUĆNIŠTVA ISPITANIKA

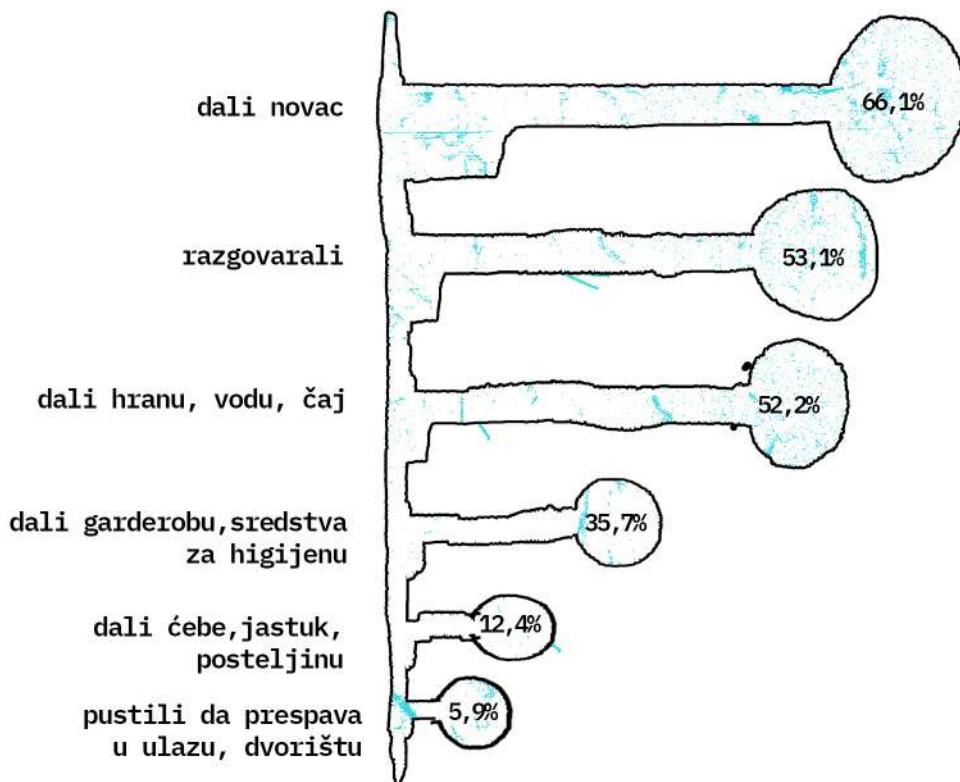
NE/VIDLJIVOST BESKUĆNIŠTVA

Rezultati istraživanja ukazuju na **relativnu vidljivost beskućništva u lokalnoj zajednici** – 61% ispitanika ističe da u delu grada u kojem žive primećuju osobe u situaciji beskućništva. S druge strane, 29,6% njih ističe da u delu grada u kojem žive nema (vidljivih) osoba u situaciji beskućništva, dok svaki deseti ispitanik nije siguran. Uočava se da vidljivost osoba u situaciji beskućništva zavisi od gradske zone u kojoj ispitanici žive ($\chi^2=41,783$, $p=.000$), tako da su u gradskim zonama oni najvidljiviji (63,4%).

VIDLJIVOST OSOBA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA, U ZAVISNOSTI OD STAMBENE ZONE U KOJOJ ŽIVE ISPITANICI (%)

NEPOSREDNO PRUŽANJE POMOĆI OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA

Rezultati pokazuju da je **negativan odnos prema osobama u situaciji beskućništva među ispitanicima veoma redak:**

- jedan od pedeset ispitanika navodi da je osobi u situaciji beskućništva reklo da se skloni iz ulaza, parka, sa ulice ili igrališta,
- jedan od sto ispitanika ističe da je nekad zvao policiju da ukloni osobu u situaciji beskućništva iz ulaza, parka, sa ulice ili igrališta.

Nešto manje od polovine ispitanika (47,6%) je **čulo za neku organizovanu akciju koja je bila namenjena pružanju pomoći osobama u riziku od beskućništva u Novom Sadu**, dok je tek **svaki četvrti** ispitanik (23,9%) učestvovao u organizovanoj akciji koja je bila namenjena pružanju pomoći osobama u riziku od beskućništva u Novom Sadu. Oni koji smatraju da su lične karakteristike ključni faktor rizika za pojavu beskućništva mahom ne učestvuju u akcijama namenjenim pružanju pomoći osobama u riziku od beskućništva (86,5%).

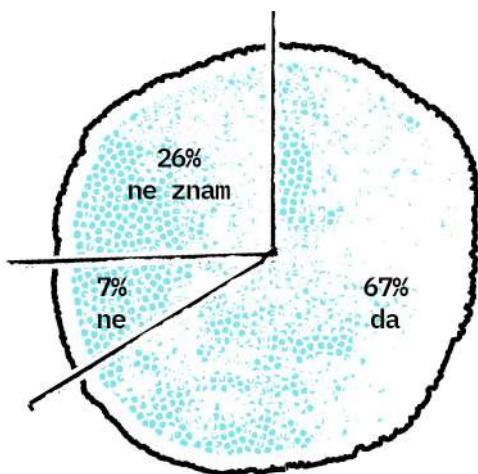
SOCIO-DEMOGRAFSKI PROFIL UČESNIKA U ORGANIZOVANOJ AKCIJI NAMENJENOJ PRUŽANJU POMOĆI OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU

žene (76,6%)	prosečna starost 37,5 godina	od rođenja i oni koji žive duže od 20 godina u gradu (69,3%)	gradska zona (94,1%)
(samо) zaposleni (69,3%)	srednje visoki prihodi (40,0%)	najviše obrazovanje (29,7%)	

Uočava se statistički značajna razlika u dosadašnjoj participaciji ispitanika u akcijama pružanja pomoći u zavisnosti od ličnog iskustva beskućništva ($\chi^2=3,883$, $p=.049$), kao i u zavisnosti od toga da li poznaju nekog ko je bio/jeste u ovoj situaciji ($\chi^2=31,060$, $p=.000$). Oni koji nikada nisu bili u situaciji beskućništva ređe su učestvovali u ovakvim akcijama (76,7%) nego oni koji su imali to iskustvo (61,3%). Takođe, oni koji ne poznaju nikog ko je bio u situaciji beskućništva ređe su bili spremni da u ovim aktivnostima učestvuju (16,0%) od onih koji poznaju nekog u ovoj situaciji, bez obzira na prirodu njihovog međusobnog odnosa (33,8%).

Za razliku od relativno skromne aktuelne prakse podrške, izjave ispitanika ukazuju na potencijalnu spremnost na značajnije angažovanje u aktivnostima pružanja pomoći osobama u situaciji beskućništva.

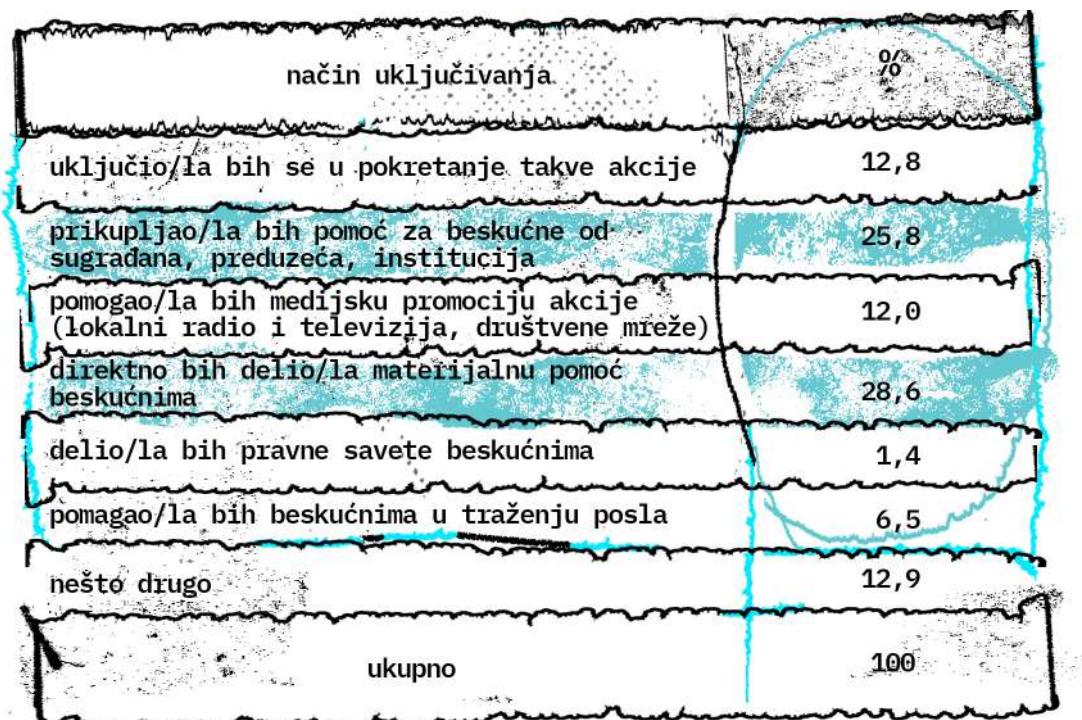
SPREMNOST NA UČESTVOVANJE U AKCIJAMA KOJE BI BILE NAMENJENE PRUŽANJU POMOĆI OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU

Na osnovu odgovora ispitanika izdvajaju se dva najpoželjnija načina angažovanja u pružanju pomoći osobama u situaciji beskućništva - većina ispitanika ističe da bi bili spremni da budu **u direktnom kontaktu sa osobama u situaciji beskućništva i da im dopremaju materijalnu pomoć** (hranu, vodu, garderobu, sredstva za higijenu i sl). Uz to, četvrtina onih koji su voljni da se uključe u akcije pružanja pomoći ističu da bi najradije **prikupljali pomoć od drugih sugrađana, preduzeća, institucija**. Svaki osmi ispitanik navodi da bi rado pokrenuo akciju pružanja pomoći.

Ispitanice su značajno spremnije ($\chi^2=38,311$, $p=.000$, Cramer's $V=.211$) da se uključe u akcije namenjene pružanju pomoći osobama u situaciji beskućništva (73,4% prema 51,8%); za razliku od toga, muškarci su češće neodlučni povodom participacije u ovim aktivnostima (37,5% prema 21,7%).

PREFERIRANI NAČINI UKLJUČIVANJA U AKCIJE NAMENJENE PRUŽANJU POMOĆI OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU

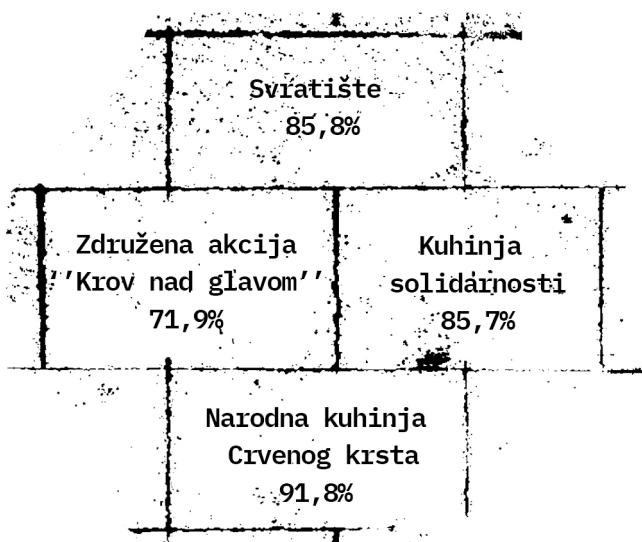

Oni koji ističu da se **ne bi uključili** u neku od ovih akcija kao **glavne razloge** navode:

- nedostatak vremena („Nedostatak vremena i borba za sopstvenu egzistenciju“; „Cenim svoje slobodno vreme više od toga da ga trošim na druge ljudе“),
- potrebu za sistemskom akcijom/sistemskim rešenjem problema beskućništva („To se ne rešava milostinjom vec sistemskim/državnim rešenjem“; „Bitno je naterati državu da se bavim tim problemom i raditi zagovaračke kampanje, jednokratna pomoć u hrani i novcu nije rešenje“),
- odgovornost drugih („Mislim da postoje odgovorniji ljudi u odnosu na mene“),
- previše stresa koje bi takvo angažovanje izazvalo („Previše emotivno i stresno po pitanju mog zdravlja. Dijabetičar sam na insulinu skoro 40 godina i ne bih mogla da se izborim ni sa mojim emocijama ni sa skokovima glikemije“),
- negativan stav prema osobama u situaciji beskućništva („Velika većina beskućnika u NS su

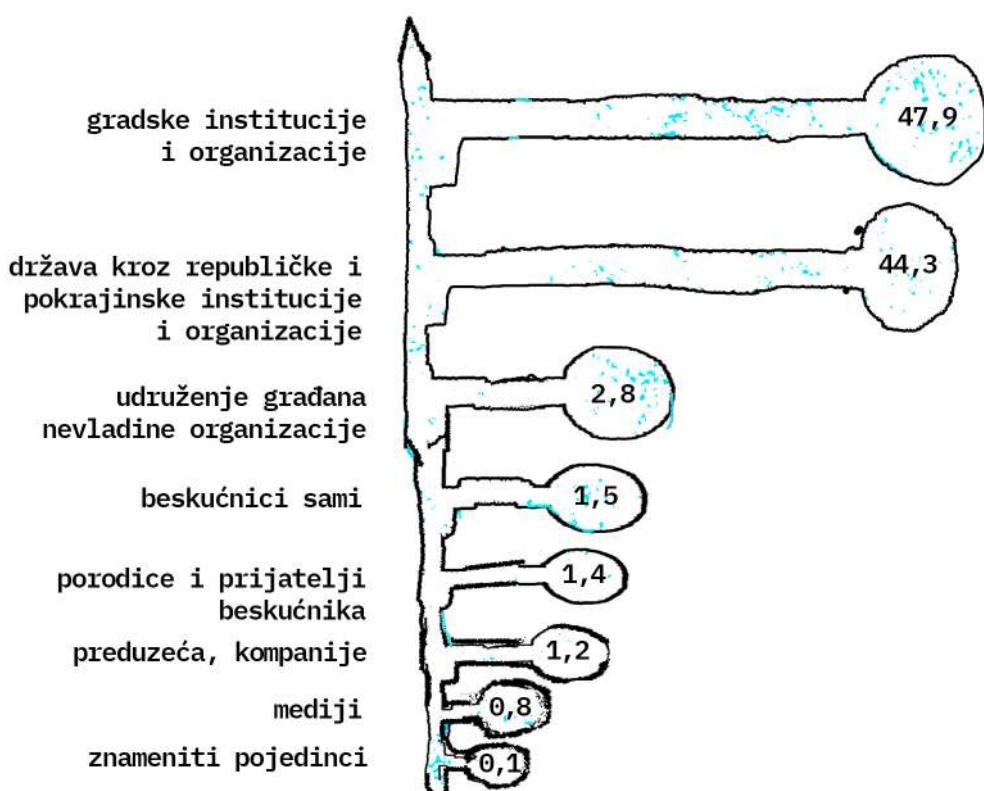
- zavisnici, kriminalci, nasilnici“; „Osećam gađenje, nikad nisam pokušala da empatišem sa njima“),*
- nesigurnost u samu akciju tj. u njen tok i efekte („Kod nas se sve izvitoperi. Nikada ne bi bila sigurna da li pomoći zaista ide beskućnicima“),
  - starost,
  - lenjost,
  - odsustvo potrebe i lične koristi od takve akcije („Ne osećam potrebu za tim“; „Ne vidim sebe da pomažem ljudima od kojih neću imati koristi“),
  - nespremnost osoba u situaciji beskućništva da same sebi pomognu („Zato što ako neko sam sebi neće da pomogne zašto bi mu iko drugi pomagao“).

PREPOZNAVANJE POSTOJEĆIH AKTIVNOSTI POMOĆI NAMENJENIH OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA

Rezultati istraživanja pokazuju odusustvo diverzifikacije u mreži aktera koji bi trebalo da pružaju pomoći i podršku osobama u situaciji beskućništva – čak 92,2% ispitanika smatra da bi ovim aktivnostima trebalo da se bave isključivo institucije i organizacije javnog sektora koje deluju na različitim nivoima (od lokalnog/gradskog preko regionalnog/pokrajinskog do nacionalnog/republičkog nivoa). Ovako konstruisana mreža aktera, iako je značajna jer ukazuje na potrebu sistemskog reševanja problema beskućništva, ujedno je i potencijalno rizična/neodrživa jer stavlja odgovornost i obaveze u ruke samo jednog aktera. Interesantno je da svega 2,8% ispitanika kao glavne aktere vidi organizacije nevladinog sektora, kao i da se medijima pripisuje minorna uloga.

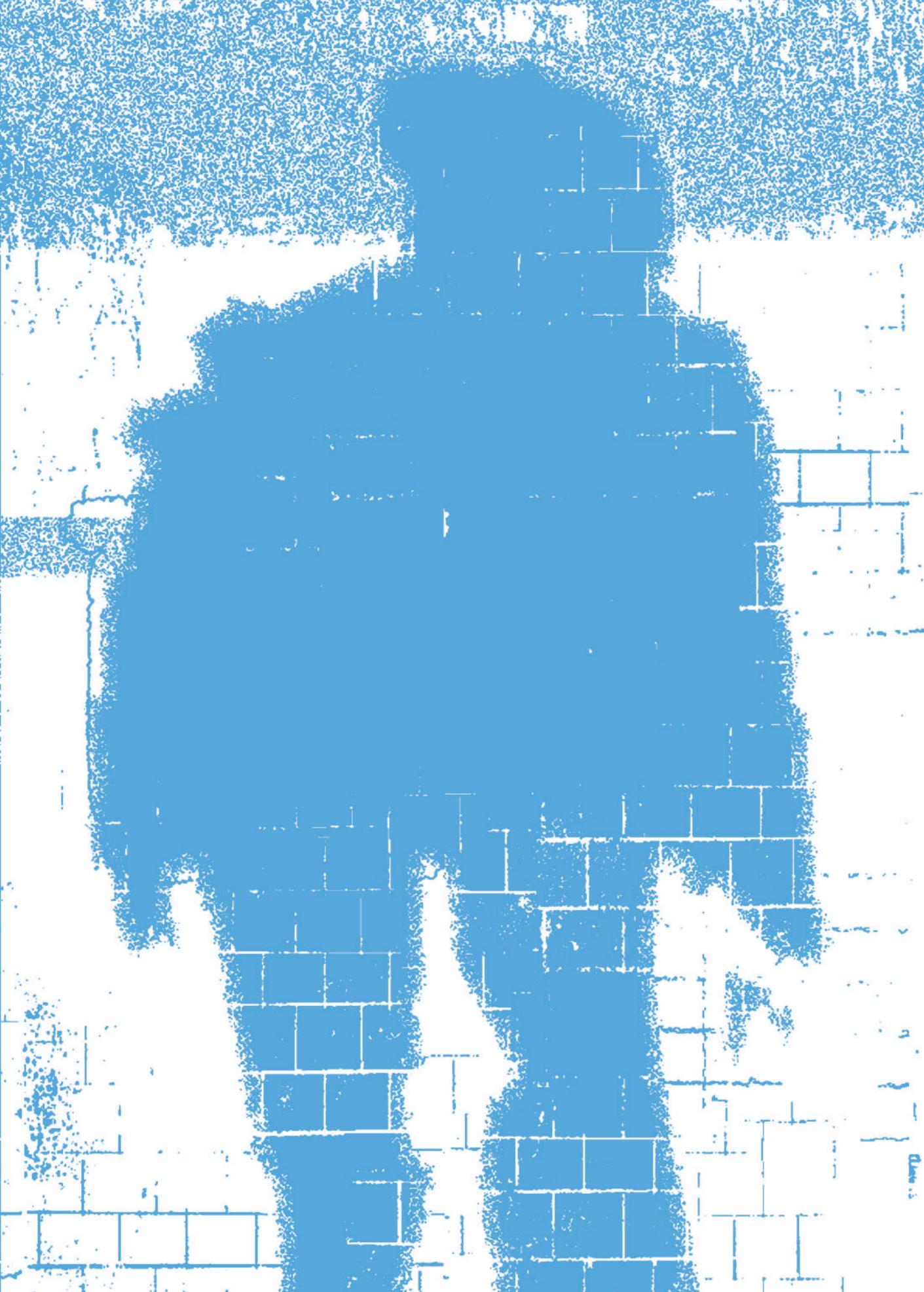
GLAVNI AKTERI U PRUŽANJU POMOĆI OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA (%)

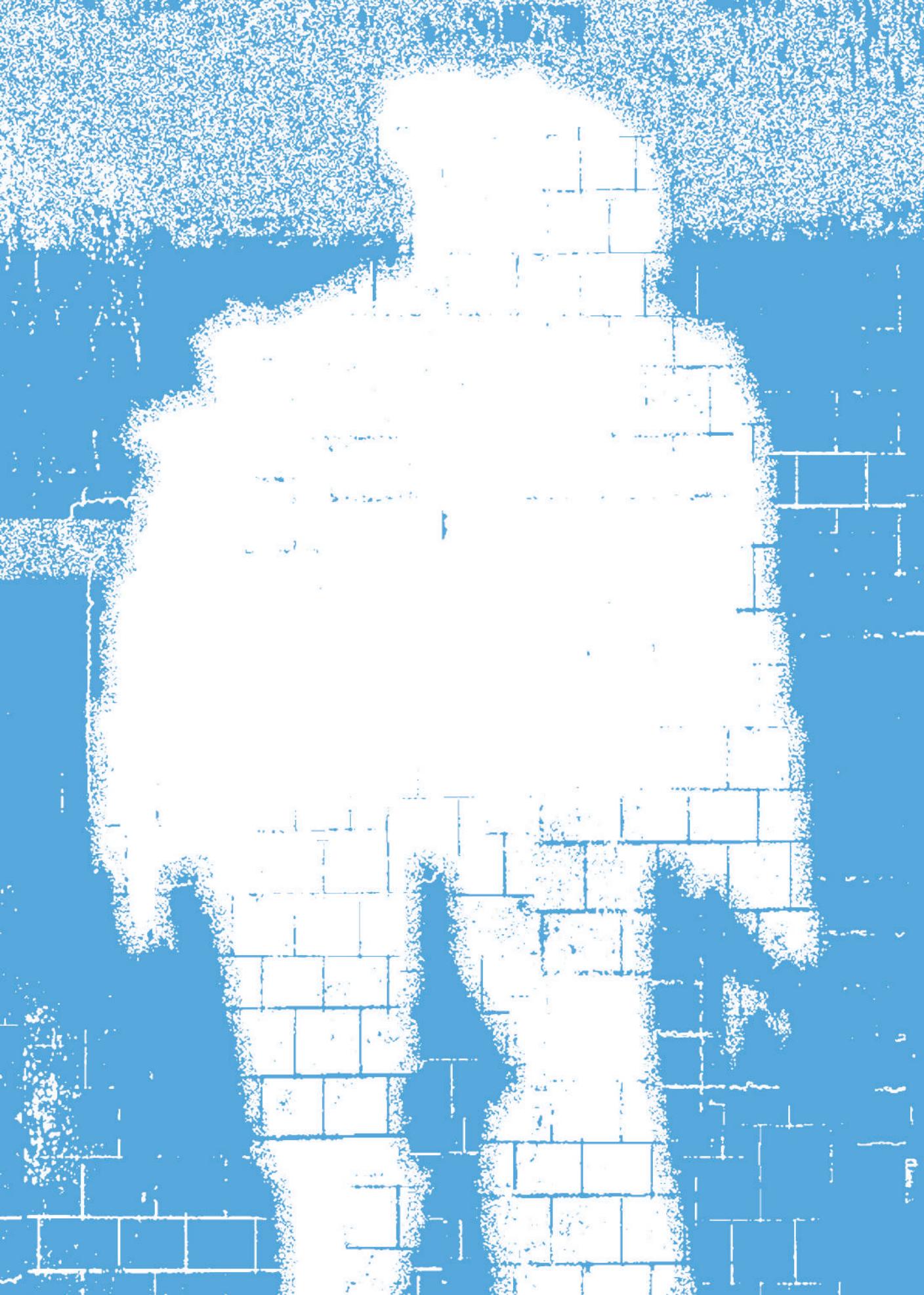

Rezultati istraživanja pokazuju da su **aktivnosti direktnе dugoročne pomoći** one koji bi, prema mišljenju ispitanika, **ključno pomogle** osobama u situaciji beskućništva i onima koji su u riziku od beskućništva.

KONKRETNE AKTIVNOSTI KOJE BI NAJVIŠE POMOGLE BESKUĆNICIMA I ONIMA KOJI SU U RIZIKU OD BESKUĆNIŠTVA U NOVOM SADU

aktivnosti pomoći podrške	%	
subvencionisanje radnih mesta na kojima bi se zapošljavali beskućnici i oni koji su u riziku od beskućnika	55,7	
izgradnja opštinskih socijalnih stanova u koje bi beskućnici i oni u riziku od bekućništva mogli da se usele	53,5	dugoročna pomoć
osnivanje udruženja beskućnika kako bi se samostalno borili za svoja prava i bolji život	20,7	
obezbeđivanje kolektivnog smeštaja u napuštenim kasačnama, fabrikama, školama...	40,2	
postavljanje automata za besplatne obroke	34,6	
izgradnja dodatnih prihvatišta/svratišta	30,4	kratkoročna pomoć
doniranje minimalnog mesečnog iznosa beskućnicima za preživljavanje	28,2	
postavljanje automata za besplatnu garderobu	21,0	
donošenje gradske strategije za borbu protiv beskućništva	24,8	
obezbeđivanje više resursa za rad lokalnih Centara za socijalni rad (više socijalnih radnika, više novca)	24,5	indirektna pomoć
subvencionisanje stambenih kredita	6,6	

IZVEŠTAJ

**Istraživanje organizacija koje se bave prevencijom
i suzbijanjem beskućništva na teritoriji grada
Novog Sada**

METOD ISTRAŽIVANJA I IZVORI PODATAKA

Istraživanje organizacija koncipirano je kao **anketno online istraživanje**. S obzirom na uslove pandemije i limitirane mogućnosti direktnog kontakta sa drugima, prikupljanje podataka vršeno je primenom **elektronskog upitnika**.

Upitnik se sastoji od **46 pitanja koja su klasifikovana u šest kategorija**. Prvu kategoriju čini šest pitanja kojima se prikupljaju osnovni podaci o samim organizacijama (npr. godina osnivanja, humani kapital, prostorije za rad i sl.). Drugu kategoriju čine pitanja o delatnosti i aktivnostima organizacije. Na osnovu ukupno 17 pitanja prikupljeni su podaci o delatnostima organizacije, kontaktima sa osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva, aktivnostima u vezi prevencije i suzbijanja beskućništva, brojčanom stanju korisnika usluga, praćenju efekata aktivnosti, zadovoljstvu rezultatima rada, planovima i sl. Treća grupa pitanja (ukupno sedam pitanja) detaljnije analizira ljudske resurse u organizacijama – osim brojnosti, ovde se prikupljaju i podaci o njihovom obrazovanju i radnom iskustvu. Četvrta grupa pitanja odnosi se na obeležja saradnje sa drugima i promotivne aktivnosti organizacija (ukupno šest pitanja) – namena je da se identifikuju osnovni partneri u radu organizacija, kao i karakter njihove saradnje, tip aktivnosti u vezi kojih se najčešće sarađuje; zatim, način promocije sopstvenih aktivnosti u vezi sa prevencijom i suzbijanjem beskućništva, kao i ocena promotivnih aktivnosti. Podaci o finansijskim sredstvima za rad prikupljeni su na osnovu pet pitanja iz pete grupe – prikupljeni su podaci o svim i glavnim izvorima finansiranja, kao i glavnim karakteristikama budžeta organizacije. Poslednja kategorija pitanja odnosila se na poteškoće u radu organizacija (pet pitanja).

Prikupljanje podataka vršeno je tokom decembra 2021. Elektronski upitnik, uz kratko objašnjenje o predmetu i cilju istraživanja, distribuiran je na adrese organizacija koje deluju na području Novog Sada, a čije aktivnosti mogu da budu usmerene ka osobama u situaciji beskućništva i/u riziku od situacije beskućništva – reč je o ukupno 28 organizacija. Uкупno **14 organizacija** se odazvalo pozivu za učešće u istraživanju. Sve organizacije tj. njihovi predstavnici dali su saglasnost za učestvovanje u istraživanju.

OSNOVNI PODACI O ORGANIZACIJAMA

Istraživanjem su obuhvaćena tri osnovna tipa organizacija.

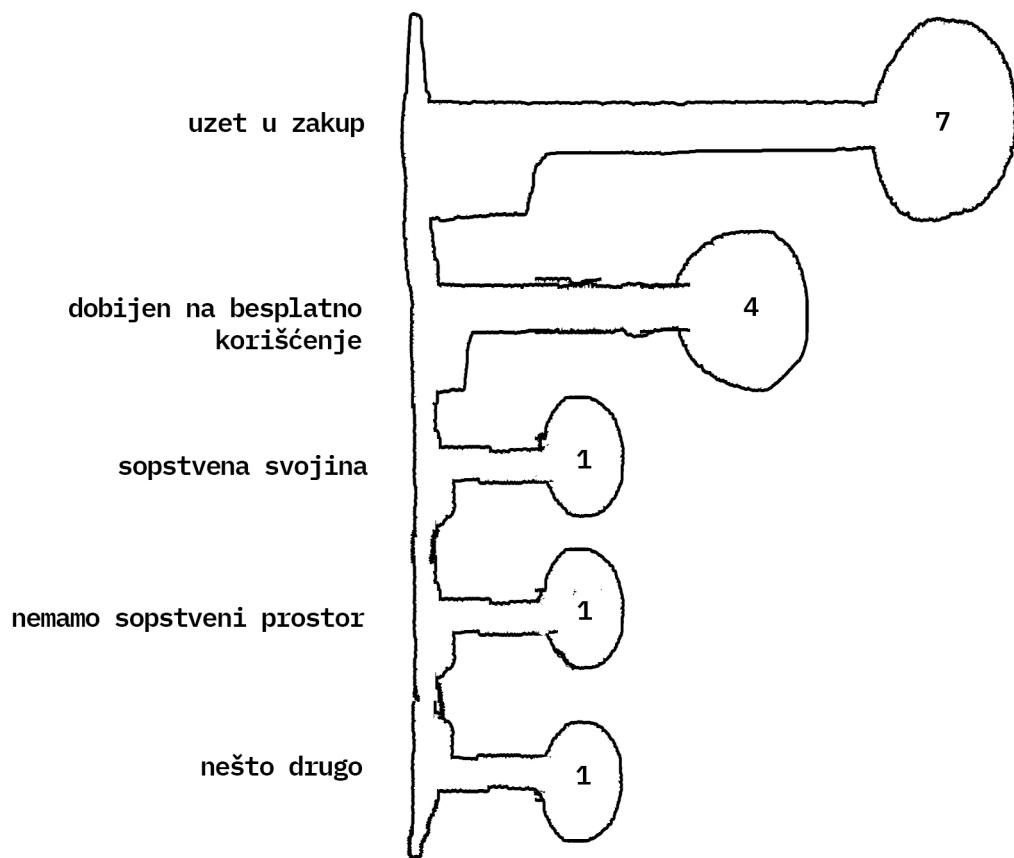
- **Organizacije lokalne samouprave** (21,4%) su formalne organizacije javnog sektora čiji je osnivač i glavni finansijer lokalna samouprava.
- **Udruženja građana** (57,1%) su, prema Zakonu o udruženjima (Sl. glasnik RS, 51/2009, 99/2011, 44/2018), nevladine i neprofitne organizacije nastale slobodnim i dobrovoljnim povezivanjem i udruživanjem građana kao pravnih ili fizičkih lica sa ciljem da ostvare neki zajednički legalan interes.
- **Neformalni kolektivi** (21,4%) su spontano formirane grupe pojedinaca okupljene oko zajedničkog interesa ili cilja – najčešće, nekog socijalnog problema. Kolektivi se baziraju na dobrovoljnoj participaciji svih zainteresovanih, njihovom aktivizmu.

Većina organizacija (78,6%) **formirana je u poslednjih dvadeset godina**. Dve su organizacije formirane tokom 1990ih, a samo jedna je iz ranijeg perioda. Ovakva struktura organizacija prema periodu formiranja je i očekivana, s obzirom na to da među njima dominiraju udruženja građana (57,1%).

BROJ ORGANIZACIJA, PREMA PERIODU FORMIRANJA I TIPU ORGANIZACIJE

Period osnivanja	Organizacija lokalne samouprave	Udruženje građana	Neformalna organizacija/kolektiv	Ukupno
1960e	1	0	0	1
1990e	0	2	0	2
2000e	0	1	0	1
2010e	2	5	0	7
2020e	0	0	3	3
ukupno	3	8	3	14

ORGANIZACIJE, PREMA TIPU PROSTORA KOJI KORISTE ZA RAD

Polovina analiziranih organizacija koristi **poslovne prostorije koje su uzete u zakup** što zasigurno predstavlja značajan rashod u strukturi ukupnog budžeta organizacije. S druge strane, svega jedna organizacija (udruženje građana) ima poslovni prostor u sopstvenom vlasništvu. Prema rezultatima, uočava se da:

- organizacije lokalne samouprave koriste poslovni prostor uzet u zakup (dve organizacije) i dobijen na besplatno korišćenje (jedna organizacija)
- udruženja građana uglavnom koriste poslovni prostor koji uzimaju u zakup (pet organizacija), jedno udruženje koristi prostor koji je dobijen na besplatno korišćenje, jedni imaju prostor u sopstvenoj svojini, dok se jedno udruženje nalazi u veoma specifičnoj „stambenoj“ poziciji („*Mi smo u tuđem prostoru, bez ugovora, u toku je sudski postupak za naše iseljenje iz istog*“)
- među neformalnim organizacijama/kolektivima, dve od tri analizirane organizacije koriste prostor dobijen na besplatno korišćenje, dok jedna nema svoj poslovni prostor.

DELATNOST I AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA

S obzirom na delatnost, analizirane organizacije moguće je podeliti u dve osnovne grupe. Prvoj pripadaju one koje se primarno i direktno fokusiraju na probleme beskućništva, dok druge nisu primarno usmerene na suzbijanje i prevenciju beskućništva, ali se kroz svoje bazične aktivnosti dotiču i ovih problema.

Delatnost organizacija koje su primarno usmerene na probleme beskućništva	Delatnost organizacije koje nisu primarno usmerene na probleme beskućništva
-direktna praktična pomoć i podrška osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva (npr. nabavka priprema i distribucija hrane, prikupljanje odeće, obuće, higijenskih sredstava...), -borba protiv prinudnih iseljenja, -pružanje dnevnih usluga zajednicu egzistencijalno ugroženim odraslim i starijim licima.	-pružanje usluga socijalne zaštite, porodično pravne zaštite i drugih delatnosti u skladu sa zakonom, -pružanje besplatne pravne pomoći, omladinski rad (npr. rad sa mladim LGBT osobama), -emancipacija i integracija osjetljivih i ranjivih grupa u društvo i zaštitanje njihovih prava, ljudska prava i izgradnja odgovornog građanskog društva za život sa doštovanjem, -razvoj mera za unapređenje života u lokalnim zajednicama, -podsticanje razvoja partnerstva u bavljenju pitanjima od važnosti za lokalnu zajednicu.

Za polovinu analiziranih organizacija, pružanje pomoći i podrške osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva je primarna delatnost, a ove osobe su im primarna ciljna grupa. Među ovim organizacijama najviše je organizacija lokalne samouprave (42,8%), dok su udruženja građana i neformalni kolektivi zastupljeni sa po 28,6%.

Bez obzira na to da li se ili ne primarno bave problemima beskućništva, **sve organizacije realizuju neke aktivnosti** koje su namenjene pružanju pomoći osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva. Predstavnici analiziranih organizacija navode da, **u prosjeku**, realizuju **četiri različita tipa aktivnosti** namenjenih suzbijanju i prevenciji beskućništva. Prosečan broj aktivnosti koje se realizuju po organizaciji ne razlikuje se prema tome da li se organizacija direktno ili ne bavi problemom beskućništva. **Većina organizacija (85,7%) navodi da realizuje više od jedne aktivnosti.**

AKTIVNOSTI KOJE ORGANIZACIJE REALIZUJU U DOMENU SUZBIJANJA I PREVENCIJE BESKUĆNIŠTVA

aktivnosti	broj organizacija
edukacija javnosti o problemima osoba u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva	5 (35,7%)
podsticanje aktivizma i mobilizacije građana	8 (57,1%)
istraživačka delatnost	2 (14,3%)
javno zagovaranje/uticanje na donošenje mera, politika	3 (21,4%)
sakupljanje pomoći za osobe u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva	9 (64,3%)
direktno pružanje konkretnе pomoći osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva (u vidu hrane, higijene, smestaja, odeće, lekova)	10 (71,4%)
pružanje pravne pomoći osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva	3 (21,4%)
aktivnosti u vidu psihološke podrške i pomoći osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva	9 (64,3%)
aktivnosti usmerene na zdravstvenu zaštitu osoba u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva	2 (14,3%)
medijsko izveštavanje o problemu beskućništva, preduzetim akcijama i sl.	9 (64,3%)

Očekivano, **najčešće realizovane aktivnosti** podrazumevaju:

- direktno pružanje konkretne pomoći osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva (u vidu hrane, higijene, smeštaja, odeće, lekova)
- sakupljanje pomoći za osobe u stanju beskućništva /u riziku od beskućništva
- aktivnosti u vidu psihološke podrške i pomoći osobama u stanju beskućništva /u riziku od beskućništva.
- medijsko izveštavanje o problemu beskućništva, preduzetim akcijama i sl.

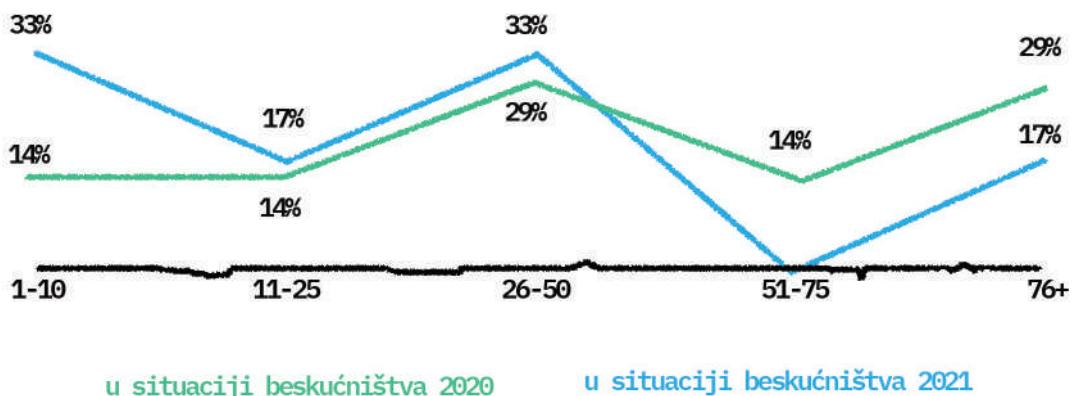
Ako se organizacije posmatraju prema tome da li se direktno ili ne bave problemom beskućništva, onda se uočava da:

- organizacije koje se direktno bave problemima beskućništva najčešće realizuju sledeće aktivnosti: psihološka podrška i pomoć, medijsko izveštavanje, direktno pružanje konkretne pomoći (u vidu hrane, higijene, smeštaja, odeće, lekova), sakupljanje pomoći, pružanje pravne pomoći, podsticanje aktivizma i mobilizacije građana;
- organizacije koje nisu primarno fokusirane na probleme beskućništva najčešće se bave sakupljanjem pomoći, podsticanjem aktivizma i mobilizacije građana, pružanjem psihološke podrške i pomoći, medijskim izveštavanjem, direktnim pružanjem konkretne pomoći (u vidu hrane, higijene, smeštaja, odeće, lekova).

Polovina organizacija vodi **evidenciju** o broju osoba koje su u stanju beskućništva i koje koriste pomoć i podršku organizacije, dok 35,7% organizacija vodi evidenciju o broju osoba koje su u riziku od beskućništva i koje koriste pomoć i podršku organizacije. U oba slučaja, reč je o organizacijama kojima su pripadnici ove populacije primarna ciljna grupa za saradnju.

Prema raspoloživim podacima, u 2020. godini su analizirane organizacije prosečno sarađivale sa 26-50 osoba koje su u stanju beskućništva. U toj godini, udeo organizacija koje sarađuju sa manjim brojem osoba u stanju beskućništva (do 25 pojedinaca) iznosi manje od $\frac{1}{3}$, dok 43% organizacija sarađuje sa većim brojem pojedinaca koji su se nalazili u ovoj životnoj situaciji (51 i više osoba). Ukoliko se ovi podaci uporede sa podacima iz prethodne godine (2021), uočava se da je prosečan broj osoba u situaciji beskućništva sa kojim sarađuju analizirane organizacije opao - sada se kreće u intervalu od 11 do 25. To znači da raste udeo organizacija koje sarađuju sa manjim brojem osoba u situaciji beskućništva - njih je u 2021. godini bilo čak polovina tj. za $\frac{3}{4}$ više nego u 2020. godini. S druge strane, značajno se smanjio udeo onih organizacija koje sarađuju sa većim brojem osoba u situaciju beskućništva - njih je u 2021. godini bilo tek 17%, odnosno, 2,5 puta manje nego u prethodnoj godini.

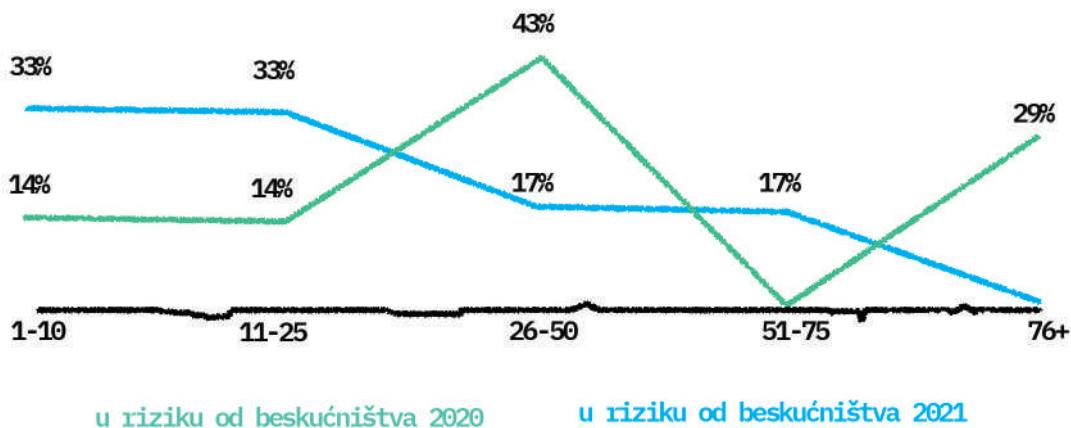
BROJ EVIDENTIRANIH OSOBA U STANJU BESKUĆNIŠTVA KOJE SARAĐUJU SA ORGANIZACIJAMA

IZVEŠTAJ: Istraživanje organizacija koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva na teritoriji grada Novog Sada

Slična situacija uočava se i kada je reč o strukturi organizacija prema broju evidentiranih osoba u riziku od beskućništva. Prosečan broj ovih osoba po organizaciji je veći u 2020. godini (26-50) nego u 2021. (11-25). Udeo organizacija koji sarađuju sa malim brojem ovih osoba je u 2021. godini porastao za 2,4 puta, dok se udeo organizacija koje sarađuju sa većim brojem osoba u riziku od beskućništva smanjio za 1,7 puta.

BROJ EVIDENTIRANIH OSOBA U RIZIKU OD BESKUĆNIŠTVA KOJE SARAĐUJU SA ORGANIZACIJAMA

Predstavnici analiziranih organizacija navode raznovrsne načine pomoći kojih stupaju u kontakt sa osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva.

STUPANJE U KONTAKT SA OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA/U RIZIKU OD BESKUĆNIŠTVA

načini stupanja u kontakt	broj organizacija
oni se nama obraćaju za pomoć	9
mi iniciramo kontakt sa njima	6
koristimo kontakte drugih institucija/organizacija	7
koristimo podatke iz dostupnih publikacija na ovu temu	0
koristimo neformalne kanale	5
nešto drugo ¹	1

¹naši članovi ili druge organizacije upućuju lica u situaciji beskućništva / u riziku od beskućništva na našu organizaciju .

Nešto manje od organizacija (64,3%) koristi višestruke kanale za uspostavljanje kontakata. Najčešće, predstavnici organizacija ističu da im se osobe u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva same javljaju što govori o prepoznatljivosti ovih organizacija. Pored toga, organizacije imaju aktivnu ulogu u kontaktiranju onih kojima je pomoć potrebna, pri tome koristeći neformalne kanale (prijatelje, komšije, poznanike i sl), ali i podatke drugih institucija/organizacija koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva.

Organizacije koje se primarno bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva najčešće ističu da im se osobe u situaciji beskućništva/riziku od beskućništva same obraćaju za pomoć. Pored toga, ove organizacije koriste kontakte drugih institucija/organizacija kako bi došli do onih kojima je pomoć potrebna.

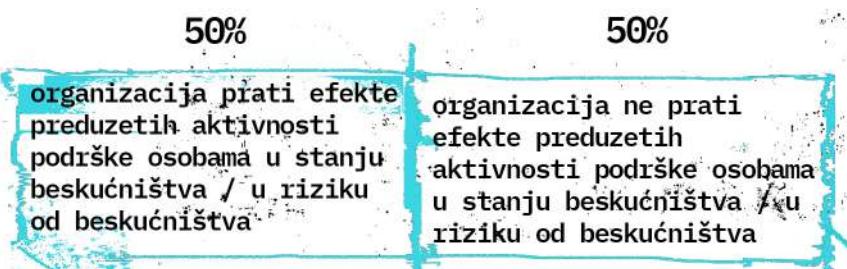
Direktno obraćanje onih koji su u situaciji beskućništva/riziku od beskućništva je najčešći način komunikacije analiziranih organizacija sa korisnicima svojih usluga, bez obzira na tip organizacije.

NAJČEŠĆI NAČIN STUPANJA U KONTAKT SA OSOBAMA U SITUACIJI BESKUĆNIŠTVA/U RIZIKU OD BESKUĆNIŠTVA, PREMA TIPU ORGANIZACIJE

organizacija lokalne samouprave	udruženja građana	neformalni kolektivi
-oni se nama obraćaju za pomoć -koristimo kontakte drugih institucija/organizacija -koristimo neformalne kanale	-oni se nama obraćaju za pomoć -mi iniciramo kontakt sa njima -koristimo kontakte drugih institucija/organizacija	-oni se nama obraćaju za pomoć -mi iniciramo kontakt sa njima -koristimo neformalne kanale

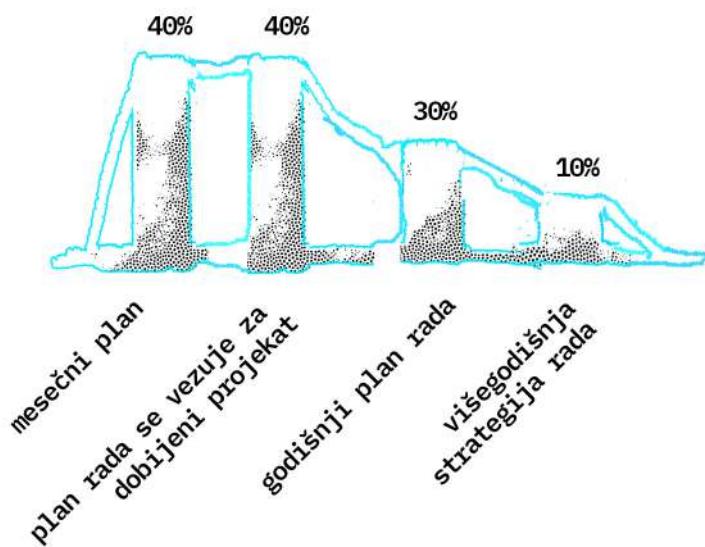
Polovina organizacija **sprovodi monitoring aktivnosti i mera** koje primenjuje kako bi pomogli osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva. Ako posmatramo po tipu organizacija, onda uočavamo da sve organizacije lokalne samouprave sporovode monitoring, dok je ovakvih organizacija znatno manje među udruženjima građana (37,5%) i neformalnim kolektivima (33%). Praćenje efekata se najčešće sprovodi:

- kroz izradu mesečnih i godišnjih izveštaja,
- putem neposrednog kontakta sa korisnicima usluga/pomoći,
- kroz saradnju sa drugim organizacijama koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva.

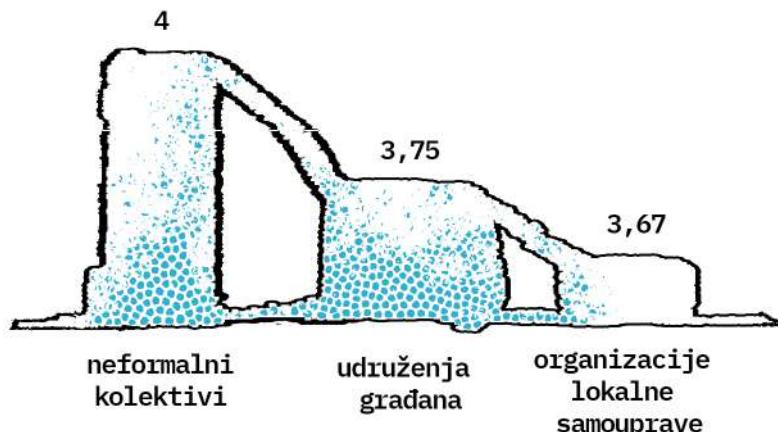
28,6% analiziranih organizacija nema nikakve aktuelne **strategije ni planove rada**. Među ostalim organizacijama koje u nekoj meri planiraju svoj rad (kroz planiranje aktivnosti, programe, mere, projekte i sl) najviše je onih koje prave kratkoročne planove, kao i onih koje planiranje vezuju za projekte/grantove. Ovakav način planiranja može biti, na duže staze, prepreka u efikasnosti rada ovih organizacija. Sve organizacije lokalne samouprave imaju planove i strategije rada, za razliku od udruženja građana (62,5%) i neformalnih kolektiva (66,6%).

STRUKTURA ORGANIZACIJA PREMA TIPU PLANOVА I STRATEGIJI RADA

Organizacije su, u proseku, uglavnom zadovoljne rezultatima projekata i aktivnosti koje su realizovale u proteklih pet godina u domenu beskućništva (prosečna ocena 3,8 na skali od 1 – potpuno nezadovoljni, 5 – potpuno zadovoljni). Nema niti jedne organizacije koja je potpuno ili uglavnom nezadovoljna rezultatima projekata i aktivnosti.

PROSEČNA OCENA ZADOVOLJSTVA REZULTATIMA PROJEKATA I AKTIVNOSTI KOJE SU ORGANIZACIJE REALIZOVALE U PROTEKLIM PET GODINA U DOMENU BESKUĆNIŠTVA, PREMA TIPIU ORGANIZACIJE

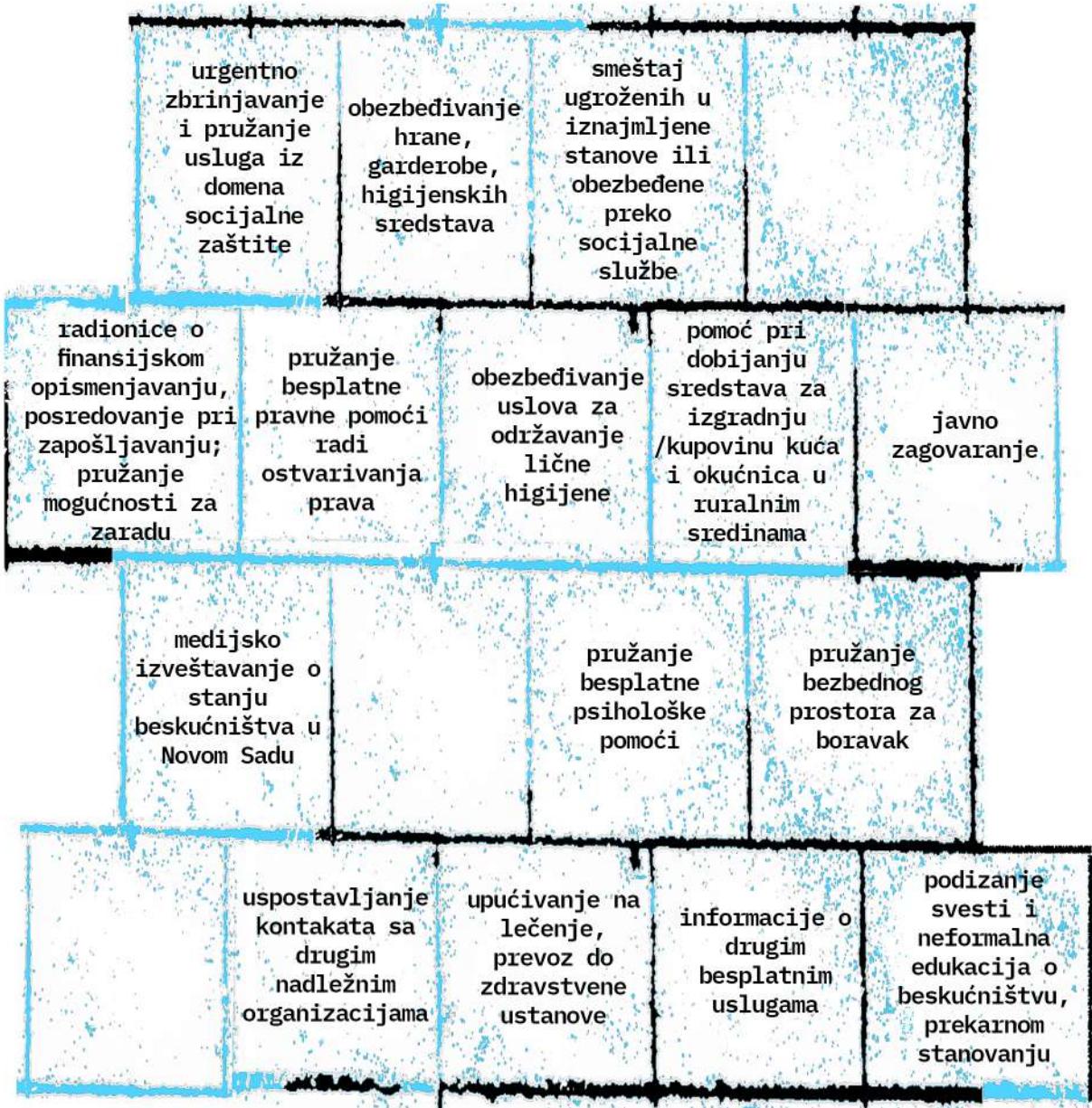
Analizirane organizacije su do sada najčešće realizovale aktivnosti i projekte u vezi sa:

- obezbeđivanjem hrane, garderobe, higijenskih sredstava,
- pružanjem besplatne pravne pomoći radi ostvarivanja prava,
- realizacijom radionica o finansijskom opismenjavanju, posredovanju pri zapošljavanju, kao i pružanjem mogućnosti za zaradu.

S druge strane, najređe navođene aktivnosti i projekti obuhvataju pružanje pomoći i podrške u vezi sa:

- dobijanjem sredstava za izgradnju /kupovinu kuća i okućnica u ruralnim sredinama,
- medijskim izveštavanjem o stanju beskućništva u Novom Sadu,
- podizanjem svesti i neformalna edukacija o beskućništvu, prekarnom stanovanju,
- javnim zagovaranjem,
- uspostavljanjem kontakata sa drugim nadležnim organizacijama,
- upućivanjem na lečenje, prevoz do zdravstvene ustanove,
- informacijama o drugim besplatnim uslugama.

AKTIVNOSTI I PROJEKTI ORGANIZACIJA U POSLEDNJIH PET GODINA U CILJU SUZBIJANJA I PREVENCije BESKUĆNIŠTVA

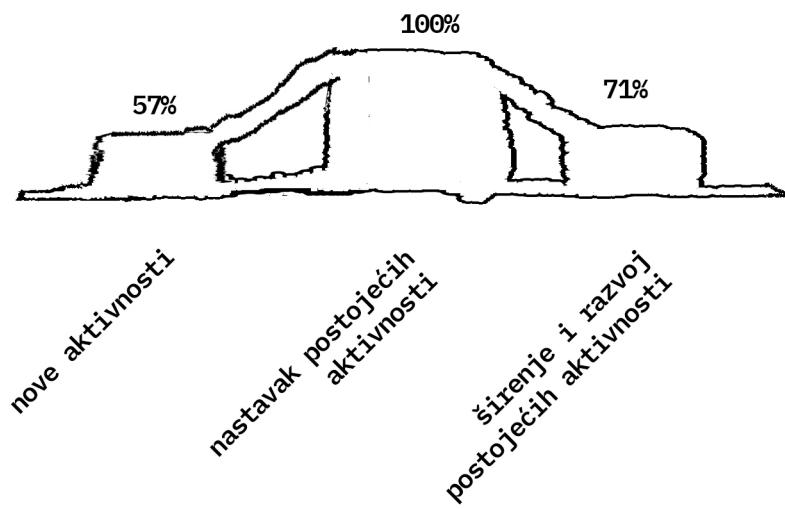

Ukoliko posmatramo pojedinačne, do sada realizovane aktivnosti i projekte prema tipu organizacije, onda rezultati istraživanja pokazuju da:

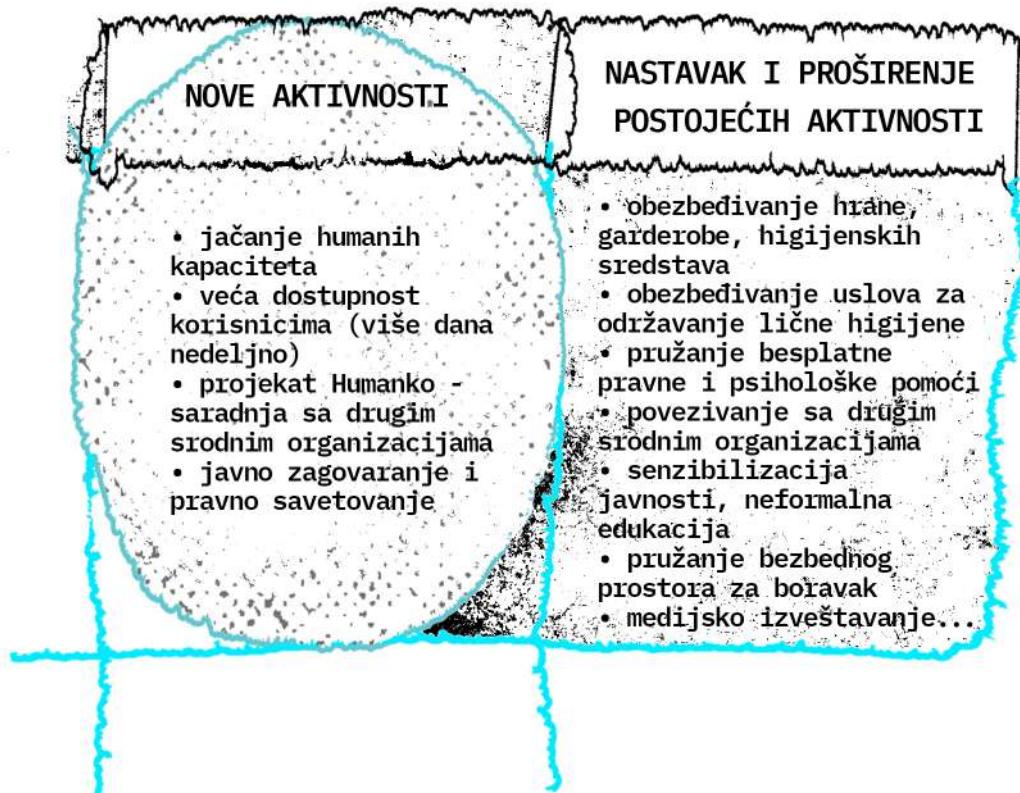
- neformalni kolektivi imaju najslabije diverzifikovane do sada realizovane aktivnosti i projekte – ove organizacije su koncentrisane na tri aktivnosti: obezbeđivanje hrane, garderobe, higijenskih sredstava; smeštaj ugroženih u iznajmljene stanove ili obezbeđene preko socijalne službe, kao i obezbeđivanje uslova za održavanje lične higijene;
- organizacije lokalne samouprave su svoje aktivnosti i projekte koncentrisale u šest niša: urgentno zbrinjavanje i pružanje usluga iz domena socijalne zaštite; obezbeđivanje hrane, garderobe, higijenskih sredstava; pružanje besplatne pravne pomoći radi ostvarivanja prava; obezbeđivanje uslova za održavanje lične higijene; uspostavljanje kontakata sa drugim nadležnim organizacijama i upućivanje na lečenje i prevoz do zdravstvene ustanove;
- udruženja građana imaju najdiverzifikovaniju shemu do sada realizovanih aktivnosti i projekata – od 15 identifikovanih niša, ove organizacije su pružale pomoć i podršku u njih 10 (obezbeđivanje hrane, garderobe, higijenskih sredstava; pomoć pri dobijanju sredstava za izgradnju /kupovinu kuća i okućnica u ruralnim sredinama; pružanje besplatne pravne pomoći radi ostvarivanja prava; pružanje besplatne psihološke pomoći; medijsko izveštavanje o stanju beskućništva u Novom Sadu; podizanje svesti i neformalna edukacija o beskućništvu, prekarnom stanovanju; javno zagovaranje; pružanje bezbednog prostora za boravak; radionice o finansijskom opismenjavanju, posredovanje pri zapošljavanju, pružanje mogućnosti za zaradu; informacije o drugim besplatnim uslugama).

Sve analizirane organizacije ističu da **imaju planove za svoj budući rad**. Sve organizacije ističu da planiraju da nastave postojeće aktivnosti u vezi sa suzbijanjem i prevencijom beskućništva. Polovina organizacija navodi da planira nastavak, kao i širenje i razvoj postojećih i novih aktivnosti. One organizacije koje ne planiraju nastavak/proširivanje postojećih i nove aktivnosti ističu da za to nemaju dovoljno kapaciteta.

ORGANIZACIJE, PREMA PLANOVIMA U VEZI SA AKTIVNOSTIMA KOJE SU USMERENE NA SUZBIJANJE I PREVENCIJU BESKUĆNIŠTVA

PLANOVI ORGANIZACIJA ZA NASTAVAK I ŠIRENJE POSTOJEĆIH AKTIVNOSTI, KAO I RAZVIJANJE NOVIH AKTIVNOSTI

LJUDSKI RESURSI U ORGANIZACIJAMA

Ukoliko posmatramo osnovna obeležja humanog kapitala organizacija koje se bave suzbijanjem i prevencijom beskućništva, tada uočavamo sledeće:

- **10 od 14 organizacija ima zaposlene** – u većini slučajeva (80% organizacija koje imaju zaposlene) reč je o malom broju zaposlenih lica (ne više od 10); svega jedna organizacija (organizacija lokalne samouprave, ujedno i najstarija organizacija) ima više od 51 zaposlenog;
- **devet od 14 organizacija oslanja se i na rad volontera** – nešto više od $\frac{3}{4}$ ovih organizacija (77,7%) u svojim redovima ima do 25 volontera; svega jedna organizacija navodi da je reč o većem broju volontera (više od 51);
- **10 od 14 organizacija ima registrovane članove** – za većinu (60%) reč je o nešto većem broju članova (više do 26 članova);
- pet od 14 organizacija se u svome radu oslanja i na aktivnosti zaposlenih i volontera i registrovanih članova tj. koristi sav raspoloživ humani kapital;
- sve organizacije lokalne samouprave imaju zaposlena lica, ali su kod njih retki volonteri i registrovani članovi;
- među udruženjima građana preovlađuju one organizacije koje imaju mali broj zaposlenih ($\frac{3}{4}$); takođe, većina ima volontere (62,5%);
- neformalne organizacije/kolektivi, očekivano, nemaju zaposlene, a u radu se oslanjaju na volontere i registrovano članstvo.

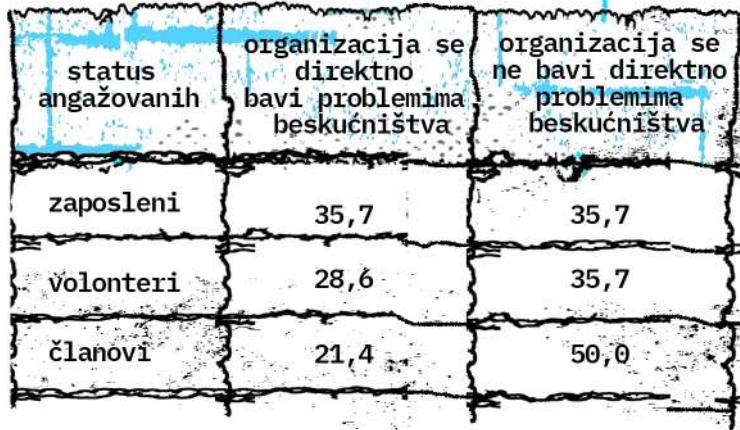
U dve analizirane organizacije (udruženje građana) nema niti jedne osobe (zaposlene, privremeno zaposlene ili volontera) koja je direktno angažovana u aktivnostima suzbijanja i prevencije beskućništva. Pretežno, reč je o malom broju angažovanih (do pet osoba po organizaciji). Nema statistički značajne razlike u broju angažovanih u odnosu na njihovo formalno i neformalno obrazovanje, kao i aktivističko iskustvo. Takođe, nema statistički značajne razlike u broju angažovanih u odnosu na tip organizacije.

STRUKTURA ORGANIZACIJA, PREMA BROJU LJUDI ANGAŽOVANIH U AKTIVNOSTIMA SUZBIJANJA I PREVENCIJE BESKUĆNIŠTVA

broj ljudi	stalno zaposleni	privremeno zaposleni	volonteri
0	7	9	8
1-5	5	5	2
6-10	1	0	1
11-15	1	0	1
15+	0	0	2
ukupno	14	14	14

IZVEŠTAJ: Istraživanje organizacija koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva na teritoriji grada Novog Sada

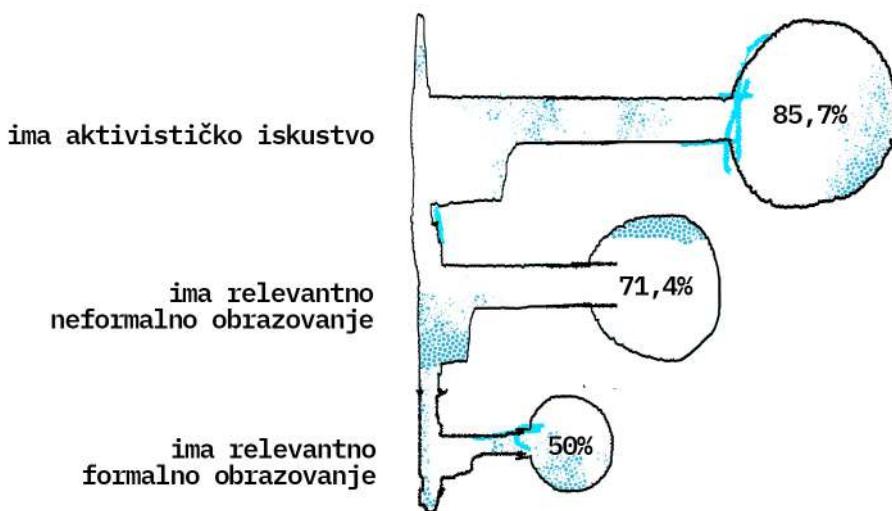
STRUKTURA ORGANIZACIJA PREMA STATUSU ANGAŽOVANIH U AKTIVNOSTIMA SUZBIJANJA I PREVENCIJE BESKUĆNIŠTVA, U ZAVISNOSTI OD TOGA DA LI SE ORGANIZACIJA DIREKTNO ILI INDIREKTNO BAVI PROBLEMIMA BESKUĆNIŠTVA (U %)

Oni koji su angažovani na ovim poslovima rade na **raznovrsnim pozicijama**:

- socijalni radnici/radnice,
- koordinatori različitih programa (npr. koordinator/ka programa rada sa zajednicom, koordinator/ka psihološkog savetovališta, koordinator/ka rada volontera, koordinator/ka projekta),
- pružanje pravne i psihološke pomoći,
- terenski radnici/radnice (direktan rad sa korisnicima – npr. distribucija obroka, higijeničarke, negovateljice),
- upravljačke i organizacione pozicije (izrada strategija i planova rada, PR, *fundraising*).

KAPACITETI ANGAŽOVANIH U ORGANIZACIJAMA ZA BAVLJENJE SUZBIJANJEM I PREVENCIJOM BESKUĆNIŠTVA

Po formalnom obrazovanju, angažovani na poslovima suzbijanja i prevencije beskućništva pretežno imaju **fakultetsko obrazovanje iz društvenih nauka** – oni su socijalni radnici, psiholozi, pravnici, filozofi, istoričari, teolozi, novinari. Iako je reč o formalnom obrazovanju koje je (manje-više) relevantno za suzbijanje i prevenciju beskućništva, dodatna edukacija svakako može biti od pomoći u razvijanju specifičnih znanja i veština.

Svega tri predstavnika analiziranih organizacija ističe da (privremeno) zaposleni i/ili volonteri imaju priliku da idu na **posebne edukacije** iz ove oblasti. Reč je o:

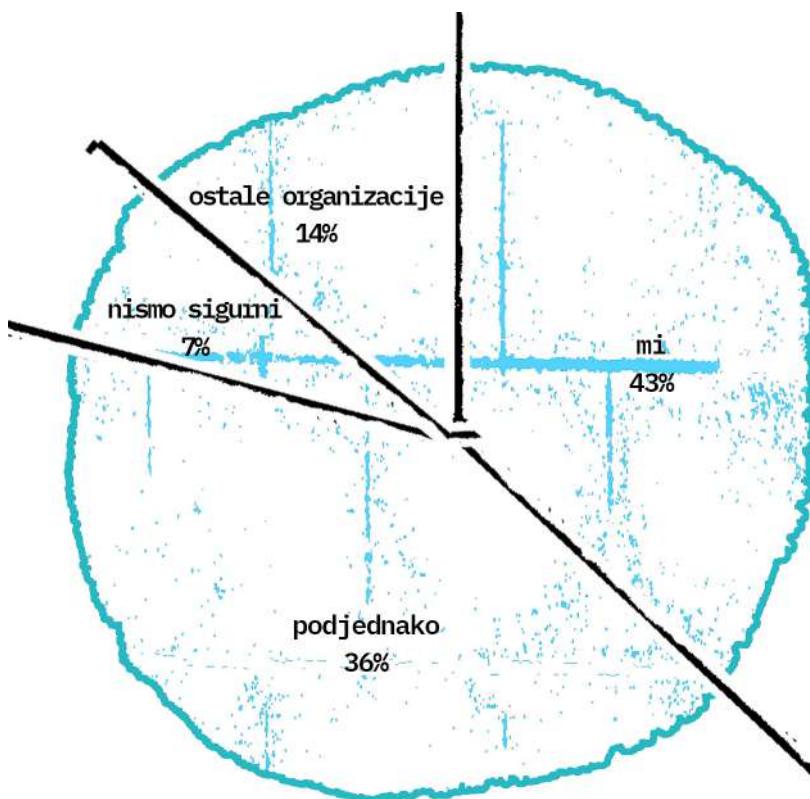
- edukacijama u organizaciji komore socijalne zaštite usmerenim na senzibilizaciju i bolje razumevanje problema beskućništva;
- seminarima alternativnih politika;
- edukacijama/savetovanjima/konsultacijama u ustanovama socijalne zaštite i edukacijama u nevladnim organizacijama.

Predstavnici organizacija **delimično su zadovoljni (3,2) efikasnošću** broja ljudi u organizaciji koji su angažovani na aktivnostima usmerenim ka suzbijanju i prevenciji beskućništva.

SARADNJA SA DRUGIMA I PROMOTIVNE AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA

Većina organizacija ima **aktivnu ulogu u umrežavanju** s obzirom na to da ističu da upravo oni najčešće iniciraju saradnju sa drugim srodnim organizacijama.

NAJČEŠĆI INICIJATOR SARADNJE MEĐU ORGANIZACIJAMA KOJE SE BAVE PREVENCIJOM I SUZBIJANJEM BESKUĆNIŠTVA

Ako posmatramo analizirane organizacije i njihovu saradnju sa drugima, tada uočavamo sledeće:

- organizacije najčešće svedoče o dobroj i odličnoj saradnji sa drugim lokalnim nevladinim organizacijama/udruženjima građana (85,6%), drugim nevladinim organizacijama uopšte (64,3%), neformalnim kolektivima i medijima (po 57,1%); s druge strane, među organizacijama koje ukazuju na lošu saradnju najčešće se kao druga strana takvog odnosa navode gradska uprava, javna preduzeća, sud i mediji (po 21,4%);

- najviše organizacija ističe da nikada nije sarađivalo sa privrednim organizacijama (64,3%), institucijama republičkog (64,3%) i pokrajinskog nivoa (57,1%), obrazovnim institucijama (57,1%), sudom (57,1%) i mesnim zajednicama (50%);
- institucije/organizacije sa kojima analizirane organizacije nisu do sada sarađivale, a misle da bi to bilo korisno su: policija, obrazovne i naučne institucije i javna preduzeća (po 21,3%).

DOMINANTNA KARAKTERISTIKA SARADNJE ANALIZIRANIH ORGANIZACIJA SA NEKIM DRUGIM INSTITUCIJAMA/ORGANIZACIJAMA

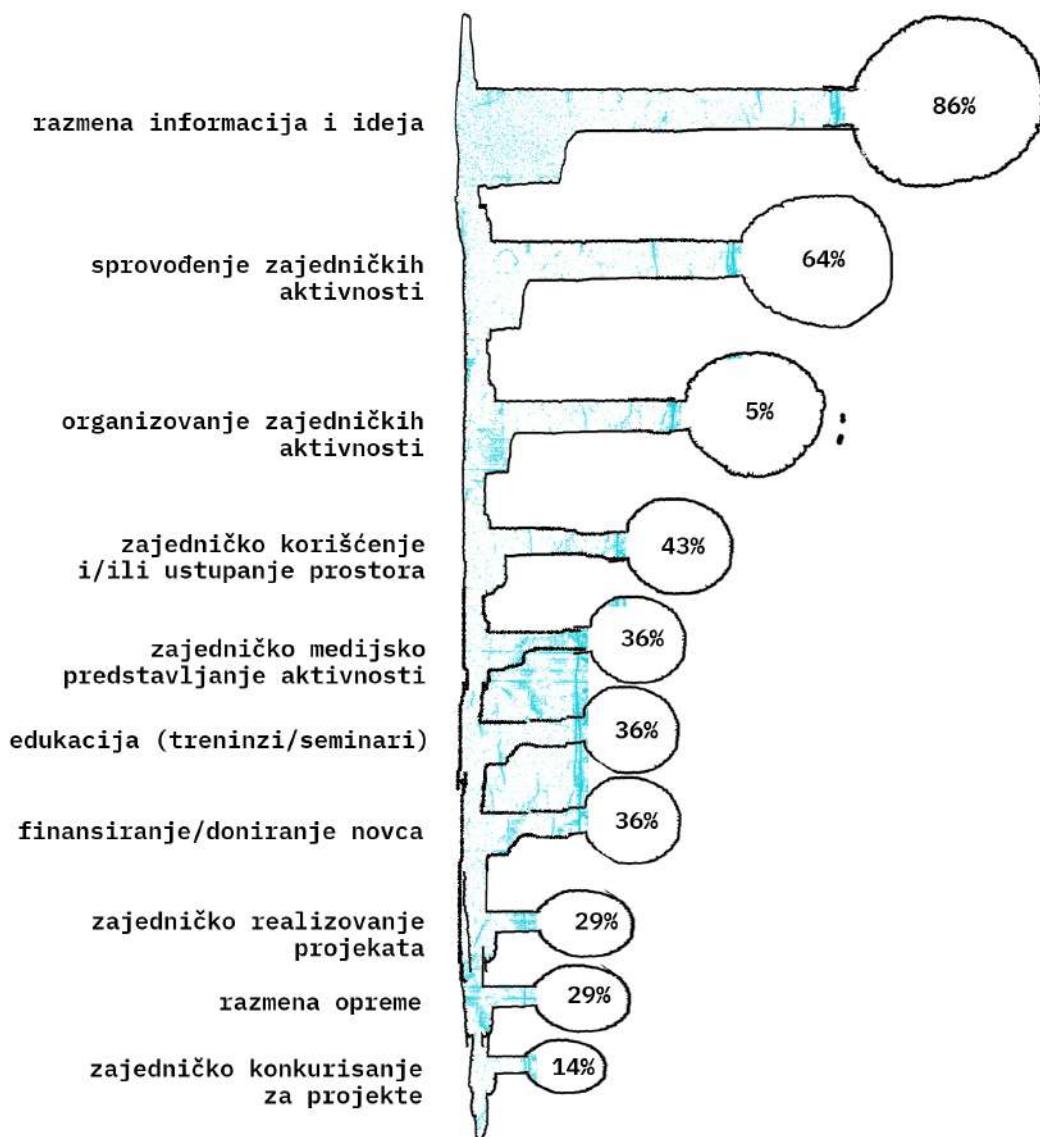
druga institucija/organizacija	karakteristika
gradske uprave u Novom Sadu	dobra i odlična saradnja
lokalne NVO	dobra i odlična saradnja
druge NVO	dobra i odlična saradnja
neformalni kolektivi	dobra i odlična saradnja
mesne zajednice u Novom Sadu	nikada nismo sarađivali
javna preduzeća u Novom Sadu	nikada nismo sarađivali
privredna preduzeća	nikada nismo sarađivali
pokrajinske organizacije	nikada nismo sarađivali
republičke organizacije	nikada nismo sarađivali
policija	nikada nismo sarađivali
zdravstvene ustanove	dobra i odlična saradnja / nikada nismo sarađivali
obrazovne ustanove	nikada nismo sarađivali
sud	nikada nismo sarađivali
mediji	dobra i odlična saradnja
naučnici, istraživači	nikada nismo sarađivali

Partneri za saradnju biraju se ili prema delatnosti (srodna, komplementarna delatnost) ili usled zajedničke potrebe/interesa. S druge strane, kao razlozi za odsustvo saradnje sa nekim organizacijama navode se:

- nedostatak prilika i kapaciteta za saradnju,
- nezainteresovanost drugih,
- predrasude drugih (posebno, kada je reč o organizacijama različitog tipa),
- suprotstavljene vrednosti,
- osećaj podređenosti i manipulacije u odnosu.

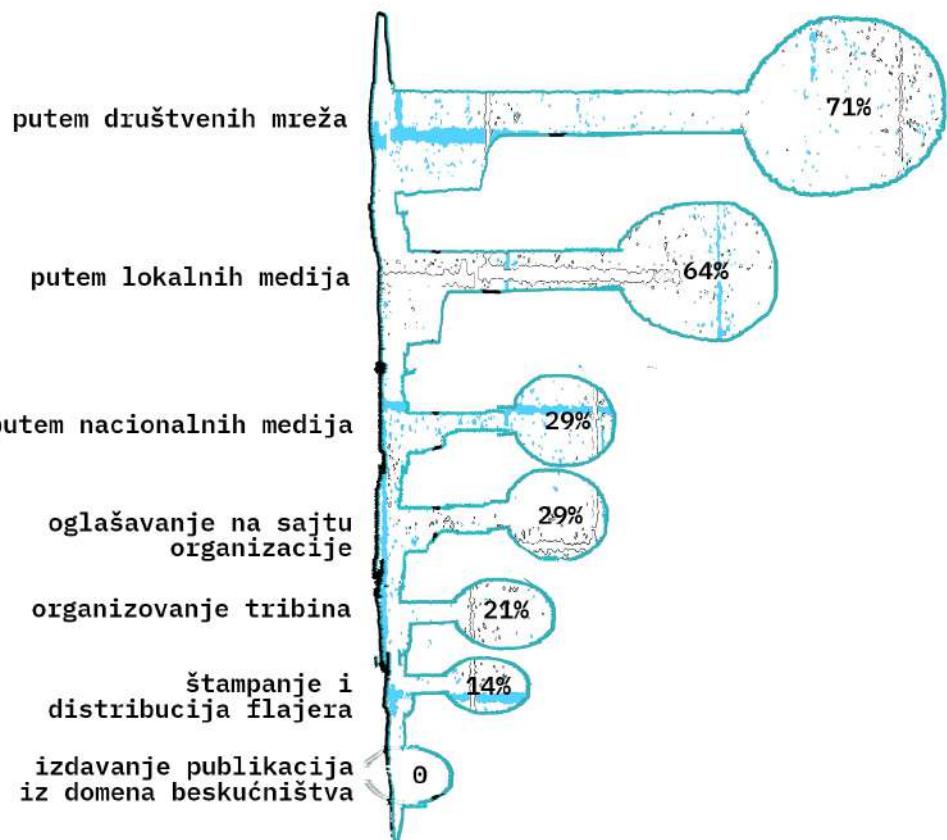
Najčešći razlog za saradnju je **razmena ideja i informacija**. Pored toga, organizacije često sarađuju i povodom organizovanja i sprovođenja zajedničkih aktivnosti i mera. Nasuprot ovome, analizirane organizacije najređe sarađuju sa drugim organizacijama radi razmene opreme i zajedničkog konkursanja za projekte.

ZAJEDNIČKE AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA

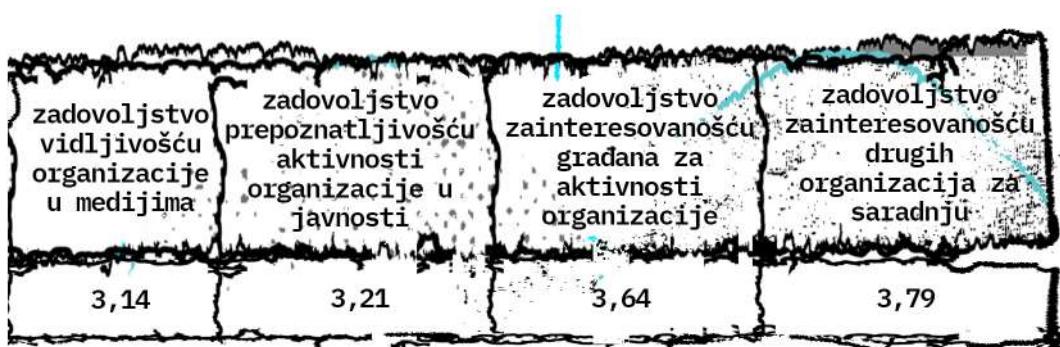

Većina analiziranih organizacija koristi **višestruke kanale za promociju sopstvenih aktivnosti** (57,1%). Posmatrano pojedinačno, najzastupljeniji kanal promovisanja aktivnosti jesu društvene mreže, dok su najmanje prisutni izdavanje publikacija, kao i flajeri.

KANALI PROMOCIJE AKTIVNOSTI ANALIZIRANIH ORGANIZACIJA

Organizacije su **relativno zadovoljne prepoznatljivošću** svojih aktivnosti u javnosti, dok su **uglavnom zadovoljne zainteresovanosti građana** za aktivnosti koje se sprovode, kao i zainteresovanosti drugih organizacija za saradnju.

Ako se posmatraju rezultati prema tipu organizacija, uočava se da su organizacije lokalne samouprave generalno najzadovoljnije. Osim toga, ove organizacije su najzadovoljnije vidljivošću u medijima, kao i prepoznatljivošću svojih aktivnosti u javnosti. Udruženja građana daju najveću ocenu za zainteresovanost drugih organizacija za saradnju, dok neformalni kolektivi (značajno više od drugih tipova organizacija) ocenjuju zainteresovanost građana za aktivnosti organizacije (4,33).

ZADOVOLJSTVO POJEDINIM ELEMENTIMA U RADU, PREMA TIPU ORGANIZACIJA

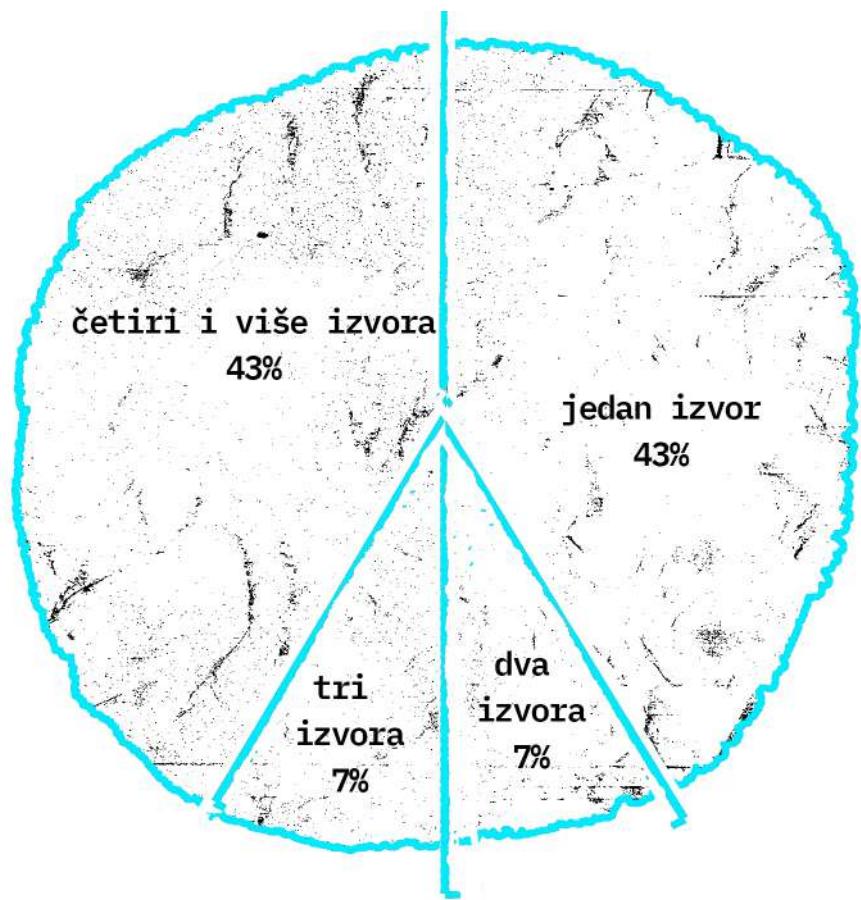
	Zadovoljstvo vidljivošću organizacije u medijima	Zadovoljstvo prepoznatljivošću aktivnosti organizacije u javnosti	Zadovoljstvo zainteresovanosti građana za aktivnosti organizacije	Zadovoljstvo zainteresovanosti drugih organizacija za saradnju	Ukupno zadovoljstvo
Organizacije lokalne samouprave	3,67	3,33	3,67	3,67	3,58
Udruženja građana	3,00	3,25	3,38	3,88	3,38
Neformalni kolektivi	3,00	3,00	4,33	3,67	3,50

FINANSIJSKA SREDSTVA ZA RAD

Čak šest analiziranih organizacija (42,8%) se finansira iz samo jednog izvora, dok takođe šest organizacija svoj rad finansira na budžetu koji se formira na osnovu četiri i više izvora sredstava. Rezultati pokazuju da:

- većina organizacija lokalne samouprave, kao i neformalnih kolektiva (po 66,7%) se finansira iz samo jednog izvora,
- udruženja građana imaju najraznovrsniju strukturu budžeta jer se čak $\frac{3}{4}$ finansira iz četiri i više izvora.

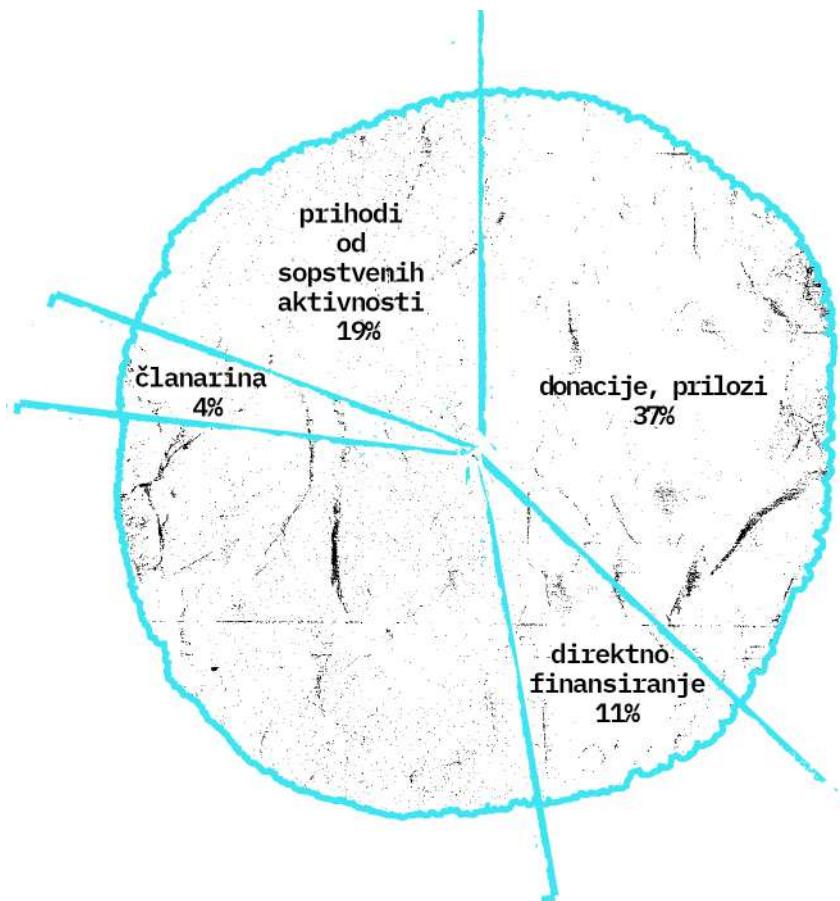
STRUKTURA BUDŽETA ORGANIZACIJA, PREMA BROJU IZVORA FINANSIRANJA

Među pojedinim grupama izvora prihoda (ukupno pet), najzastupljeniji su **donacije i prilozi**, kao i **projektno finansiranje**. Ukoliko se struktura prihoda posmatra još detaljnije, uočava se sledeće:

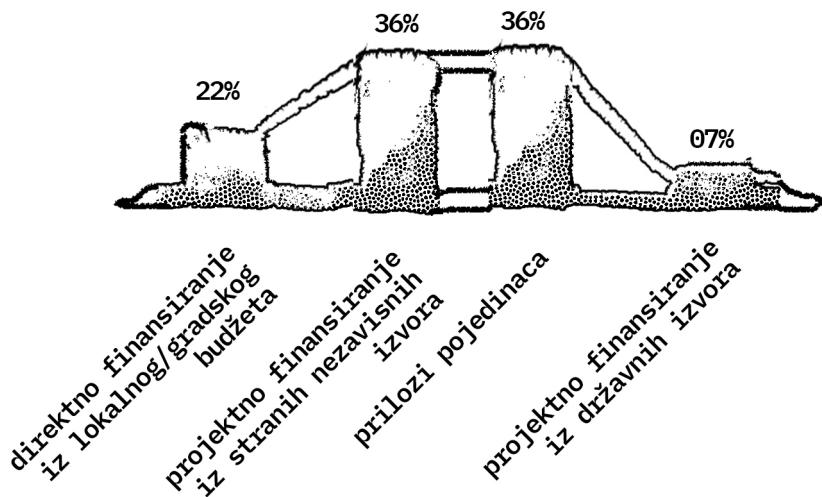
- nema niti jedne analizirane organizacije koja se direktno finansira iz državnog i iz pokrajinskog budžeta; direktno finansiranje svedeno je na lokalni/gradski budžet;
- najčešći tip projektnog finansiranja je iz nezavisnih stranih izvora;
- među prihodima od sopstvenih aktivnosti preovlađuje iznajmljivanje prostorija, opreme...;
- prilozi pojedinaca su najčešći tip donacija koje organizacije dobijaju.

STRUKTURA BUDŽETA ORGANIZACIJA, PREMA TIPIU/IZVORU FINANSIRANJA

Među navedenim izvorima prihoda, **glavni izvori prihoda** za većinu organizacija su **projektno finansiranje** iz stranih nezavisnih izvora i prilozi pojedinaca (po 35,7%). **Svega 28,5% organizacija ima poseban deo ukupnog budžeta koji je namenjen planiranju, organizovanju i realizovanju aktivnosti usmerenih na prevenciju i suzbijanje beskućništva.** Ako izuzmemos one organizacije koje nemaju poseban deo budžeta namenjen ovim aktivnostima, $\frac{2}{3}$ organizacija ima veoma mali ideo budžeta koji troši na aktivnosti vezane za prevenciju i suzbijanje beskućništva. U poslednje dve godine, struktura organizacije prema udelu ovog dela budžeta se nije menjala.

GLAVNI IZVOR PRIHODA U BUDŽETU ORGANIZACIJA

Ukoliko se posmatra prema tipu organizacija, onda se uočava da:

- sve organizacije lokalne samouprave imaju poseban deo budžeta usmeren na planiranje, organizovanje i realizovanje aktivnosti za prevenciju i suzbijanje beskućništva,
- jedna od tri analizirane neformalne organizacije/kolektiva ima ovakav deo budžeta, dok
- među udruženjima građana nema niti jednog sa posebnim delom budžeta koji je usmeren na ovu namenu.

STRUKTURA ORGANIZACIJA PREMA ZASTUPLJENOSTI UKUPNOG PROŠLOGODIŠnjEG I OVOGODIŠnjEG UDELA BUDŽETA NAMENJENOG AKTIVNOSTIMA PREVENCIJE I SUZBIJANJA BESKUĆNIŠTVA U UKUPNOM BUDŽETU ORGANIZACIJE (U %)

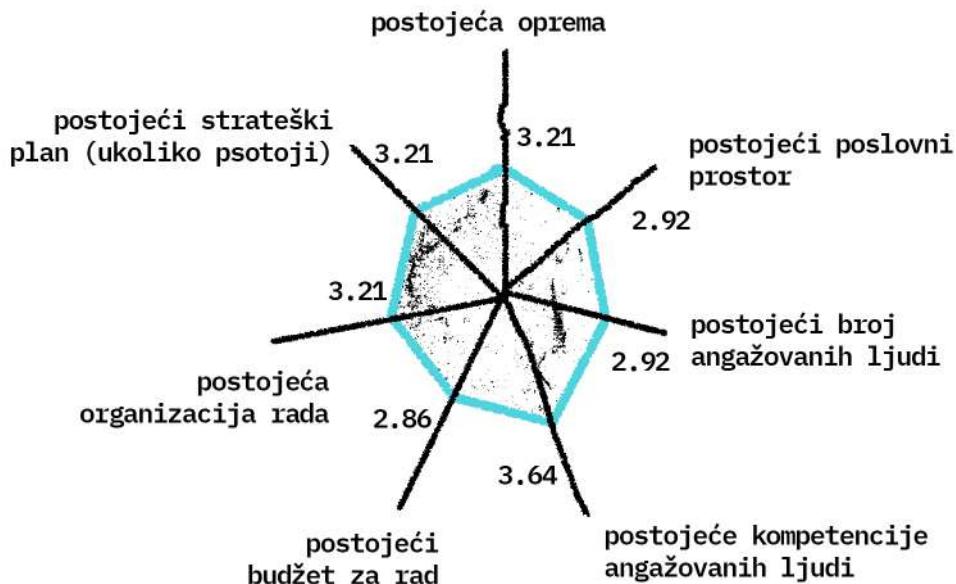
Udeo	2020	2021
0	35,7	35,7
1-24%	42,8	42,8
25-49%	0	0
50-74%	0	0
75-100%	21,4	21,4

POTEŠKOĆE U RADU ORGANIZACIJA

Na osnovu rezultata, uočava se da su analizirane organizacije **delimično zadovoljne (3,14)** **postojećim kapacitetima za rad**. Prisutna je razlika u proceni postojećih kapaciteta - interesantno, neformalni kolektivi (3,62) procenjuju povoljnije svoje postojeće kapacitete za rad od udruženja građana (3,04) i organizacija lokalne samouprave (2,95).

Organizacije su najzadovoljnije postojećim kompetencijama ljudi koji su angažovani na pripremi, organizovanju i realizovanju aktivnosti, dok, s druge strane, najlošije ocenjuju postojeća finansijska sredstva za rad.

POSTOJEĆI KAPACITETI ZA RAD ORGANIZACIJA

Sve organizacije, bez obzira na tip, najzadovoljnije su postojećim kompetencijama ljudi koji su angažovani na osmišljavanju, organizovanju i realizovanju aktivnosti. Pored toga, organizacije lokalne samouprave relativno zadovoljne su i načinom na koji je sam rad organizovan, dok su udruženja građana relativno zadovoljna i postojećom opremom za rad. S druge strane, ne postoji zajednički „kamen spoticanja“ analiziranih organizacija. Dok je za organizacije lokalne samouprave to, pre svega, (donekle neočekivano) prostor za rad, za udruženja građana to je budžet, a za neformalne kolektive to su broj angažovanih ljudi, sama organizacija rada, kao i strateški plan. Ipak, procenu kapaciteta treba shvatiti uslovno jer je reč o malom broju organizacija u svakom od navedenih tipova.

PROCENA KAPACITETA ZA RAD, PREMA TIPIU ORGANIZACIJA

postojeći kapaciteti	organizacije lokalne samouprave	udruženja građana	neformalni kolektivi
oprema	2,33	3,38	3,67
prostor za rad broj	1,67	3,12	3,67
angažovanih ljudi	3,00	2,75	3,33
kompetencije angažovanih ljudi	3,67	3,38	4,33
budžet za rad	3,33	2,38	3,67
organizacija rada	3,67	3,00	3,33
strateški plan (ako postoji)	3,00	3,25	3,33
ukupno	2,95	3,04	3,62

1 – potpuno neadekvatni,..., 3 – delimično adekvatni,... 5 – potpuno adekvatni

Najveće poteškoće u radu organizacija su:

- nedovoljno finansijskih sredstava („Nedovoljno velika finansiranja da pokriju dostojanstvenu platu zaposlenih, te zaposleni moraju da rade i za druge poslodavce, i rade na dobrovoljnoj, neplaćenoj bazi mnoge aktivnosti za naše udruženje“),
- nedostatak infrastrukture neophodne za rad („Neadekvatan prostor i oprema“),
- nedovoljno ljudi za sprovođenje potrebnih aktivnosti,
- nedostatak sistemskih rešenja u oblasti prevencije i suzbijanja beskućništva,
- nedostatak saradnje sa drugim organizacijama,
- neadekvatne aktivnosti („Nerazvijen model direktnog kontakta/komunikacije sa licima“),
- nedovoljno poznavanje normativnog okvira delovanja („Nepoznavanje institucionalnog okruženja, zakonskih okvira, propisa i uredbi“),
- neusklađenost potreba korisnika i kapaciteta organizacije („To što su im potrebe veće od onoga što možemo kao organizacija da im pružimo“).

Samo jedna od 14 analiziranih organizacija navodi da nema poteškoća u radu.

Većina organizacija (78,6%) **nije imala problema, neprijatnosti, niti su bili izloženi pretnjama i nasilju zbog toga što se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva**. One organizacije koje su imale problema ističu da je reč pre svega o negativnim komentarima i pretnjama na društvenim mrežama i komentarima na objave medija koji su preneli informaciju o određenoj aktivnosti.

REZIME GLAVNIH ZAKLJUČAKA

Na osnovu rezultata istraživanja organizacija koje se na nivou lokalne zajednice bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva izdvajaju se sledeći glavni zaključci:

- prevencijom i suzbijanjem beskućništva na nivou lokalne zajednice / u Novom Sadu bave se tri osnovna tipa organizacija: organizacije lokalne samouprave, udruženja građana i neformalni kolektivi; većina organizacija formirana je u poslednje dve decenije; organizacije pretežno koriste poslovne prostorije koje su uzete u zakup što opterećuje njihov ukupan budžet;
- polovina analiziranih organizacija je direktno fokusirana na prevenciju i suzbijanje beskućništva i osobe koje su u situaciji/riziku od beskućništva su im primarna ciljna grupa; u fokusu njihovih aktivnosti su: pružanje direktnе praktičне pomoći i podrške, borba protiv prinudnih iseljenja, kao i pružanje dnevних usluga u zajednici;
- bez obzira na to da li se ili ne primarno bave problemima beskućništva, sve organizacije realizuju aktivnosti koje su namenjene pružanju pomoći osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva; najčešće realizovane aktivnosti su: direktno pružanje konkretnе pomoći osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva (u vidu hrane, higijene, smeštaja, odeće, lekova), sakupljanje pomoći za osobe u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva i aktivnosti u vidu psihološke podrške i pomoći osobama u stanju beskućništva/u riziku od beskućništva;
- polovina organizacija vodi evidenciju o broju osoba koje su u stanju beskućništva i koja koriste pomoći i podršku organizacije, dok nešto više od trećine organizacija vodi evidenciju o broju osoba koje su u riziku od beskućništva i koja koriste pomoći i podršku organizacije; u oba slučaja, reč je o organizacijama kojima su pripadnici ove populacije primarna ciljna grupa za saradnju;
- većina organizacija koristi višestruke kanale za uspostavljanje kontakata; najčešće, osobe u situaciji/u riziku od beskućništva kontaktiraju organizacije, kao što i organizacije kontaktiraju one kojima je pomoć potrebna, koristeći neformalne kanale (priatelje, komšije, poznanike i sl) i podatke drugih institucija/organizacija koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva;
- polovina organizacija sprovodi monitoring aktivnosti i mera koje primenjuju kako bi pomogli osobama u situaciji beskućništva/u riziku od beskućništva; praćenje efekata se najčešće sprovodi: kroz izradu mesečnih i godišnjih izveštaja, putem neposrednog kontakta sa korisnicima usluga/pomoći ili u saradnji sa drugim organizacijama koje se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva;
- manji deo analiziranih organizacija nema nikakve aktuelne strategije ni planove rada; među organizacijama koje na neki način planiraju svoj rad najviše je onih koje prave kratkoročne planove, kao i onih koje planiranje vezuju za projekte/grantove; sve organizacije ističu da planiraju da nastave postojeće aktivnosti u vezi sa suzbijanjem i prevencijom beskućništva, dok polovina navodi da planira nastavak, kao i širenje i razvoj postojećih i novih aktivnosti; nove aktivnosti organizacija usmerene su na jačanje humanih kapaciteta, obezbeđivanje veće dostupnosti korisnicima (više dana nedeljno), nove projekte i javno zagovaranje i pravno savetovanje;
- organizacije se u svome radu oslanjaju na (stalno) zaposlene, volontere i članove; predstavnici organizacija delimično su zadovoljni efikasnošću broja ljudi u organizaciji koji su angažovani na aktivnostima usmerenim ka suzbijanju i prevenciji beskućništva; angažovani su aktivni na različitim pozicijama; po obrazovanju, reč je pretežno o osobama sa završenim fakultetom iz oblasti društvenih nauka; međutim, angažovani na aktivnostima prevencije i suzbijanja beskućništva retko imaju priliku da prisustvuju posebnim edukacijama iz oblasti kojom se bave;

- većina organizacija ima aktivnu ulogu u umrežavanju s obzirom na to da ističu da upravo oni najčešće iniciraju saradnju sa drugim srodnim organizacijama; partneri za saradnju biraju se ili prema delatnosti (srodna, komplementarna delatnost) ili usled zajedničke potrebe/interesa; glavni razlozi za izostanak saradnje sa drugim organizacijama su: nedostatak prilika i kapaciteta za saradnju, nezainteresovanost drugih, predrasude drugih (posebno, kada je reč o organizacijama različitog tipa), suprotstavljenje vrednosti, osećaj podređenosti i manipulacije u odnosu; saradnja se najčešće uspostavlja radi razmena ideja i informacija, kao i povodom organizovanja i sprovodenja zajedničkih aktivnosti i mera; s druge strane, najređe se saraduje radi razmene opreme i zajedničkog konkursanja za projekte;
- organizacije koriste višestruke kanale za promociju sopstvenih aktivnosti, a najzastupljeniji kanal promovisanja aktivnosti jesu društvene mreže; organizacije su relativno zadovoljne prepoznatljivošću svojih aktivnosti u javnosti, dok su uglavnom zadovoljne zainteresovanosću građana za aktivnosti koje se sprovode, kao i zainteresovanosću drugih organizacija za saradnju;
- finansiranje rada je jedan od glavnih problema sa kojima se organizacije suočavaju; skoro polovina analiziranih organizacija se finansira iz samo jednog izvora; najzastupljeniji izvor prihoda su donacije i prilozi, kao i projektno finansiranje;
- manji ideo organizacija ima poseban deo ukupnog budžeta koji je namenjen planiranju, organizovanju i realizovanju aktivnosti usmerenih na prevenciju i suzbijanje beskućništva; pretežno, reč je o veoma malom udelu budžeta koji se troši na aktivnosti vezane za prevenciju i suzbijanje beskućništva. U poslednje dve godine, struktura organizacija prema udelu ovog dela budžeta se nije menjala;
- organizacije su delimično zadovoljne postojećim kapacitetima za rad; najveće je zadovoljstvo postojećim kompetencijama ljudi koji su angažovani na pripremi, organizovanju i realizovanju aktivnosti, dok se, s druge strane, najlošije ocenjuju postojeća finansijska sredstva za rad;
- u najveće poteškoće u radu organizacija ubrajaju se: nedovoljno finansijskih sredstava, nedostatak infrastrukture neophodne za rad, nedovoljno ljudi za sprovođenje potrebnih aktivnosti, nedostatak sistemskih rešenja u oblasti prevencije i suzbijanja beskućništva, nedostatak saradnje sa drugim organizacijama, neadekvatne aktivnosti, nedovoljno poznавanje normativnog okvira delovanja, neusklađenost potreba korisnika i kapaciteta organizacije;
- većina organizacija nije imala problema, neprijatnosti, niti su bili izloženi pretnjama i nasilju zbog toga što se bave prevencijom i suzbijanjem beskućništva.

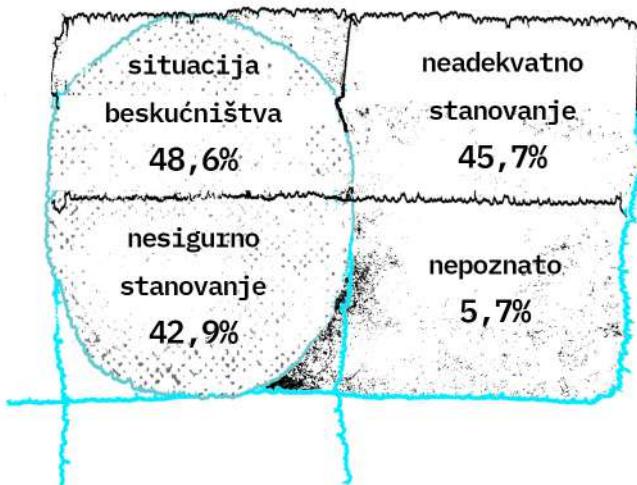
IZVEŠTAJ

**Istraživanje osoba u riziku od i/ili
situaciji beskućništva**

SOCIO-DEMOGRAFSKI PROFIL ISPITANIKA

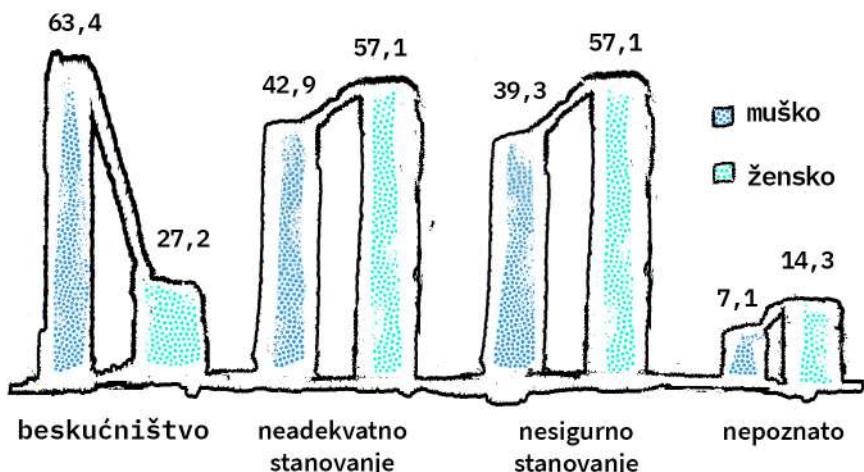
U kvalitativnom istraživanju učestvovalo je 35 osoba koje se nalaze u različitim statusima vezanim za rizik od beskućništva. Primarno su identifikovana tri statusa: a) situacija beskućništva, b) nesigurno stanovanje i c) neadekvatno stanovanje. Međutim, primetno je da ne postoji uvek jasna distinkcija između pojedinačnih stambenih statusa na individualnom nivou – u konkretnom, to znači da postoje oni ispitanici koji se nalaze u stanju višestruke stambene deprivacije, npr. nesigurnom i neadekvatnom stanovanju ili nesigurnom ili neadekvatnom stanovanju sa epizodama beskućništva i sl. Prema rezultatima istraživanja, skoro polovina ispitanika ima iskustva sa situacijom beskućništva.

Dvoje ispitanika nemaju poznat tj. jasan stambeni status. U oba slučaja, reč je o materijalno depriviranim licima koja su u riziku od beskućništva. Ispitanici su uključeni u istraživanje zbog svoje nepovoljne životne situacije, kao i zbog toga što su koristili usluge koje su namenjene ljudima u ekstremnom siromaštvu (npr. Kuhinja solidarnosti, Lice ulice).

Primetna je nesrazmerna u polnoj strukturi ispitanika – dominiraju muškarci (čak 80%). Među muškim ispitanicima, najviše je onih koji imaju iskustvo beskućništva (60,7%). Za razliku od toga, među ženama je najviše onih koje su u situaciji neadekvatnog i/ili nesigurnog stanovanja (po 57,1%), dok je situacija beskućništva među ispitanicima retka (svega jedna ispitanica, bivša beskućnica).

STAMBENA SITUACIJA, PREMA POLU

STAROSNO POLNA STRUKTURA ISPITANIKA

starost	m	ž
20-29	4 (14,3%)	1 (14,3%)
30-39	3 (10,7%)	1 (14,3%)
40-49	8 (28,6%)	0
50-59	3 (10,7%)	2 (28,6%)
60+	10 (35,7%)	2 (28,6%)
nepoznato	0	1 (14,3%)
ukupno	28 (100%)	7 (100%)

Starost ispitanika kreće se u intervalu od 20 do 77 godina, dok prosečna starost iznosi 49,7 godina. Čak trećinu ispitanika čine osobe koje su starije od 60 godina.

Polovina ispitanika su iz Novog Sada, ali ima i onih koji su rođeni u drugim mestima u Srbiji (31,4%), u drugim mestima u bivšim jugoslovenskim republikama (17,1%), dok je jedan ispitanik rođen u inostranstvu.

Rođena sam u Gospiću, u Novi Sad sam došla kao izbeglica. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

U Bačkoj Palanci, došao u Novi Sad '95. Preselio se zbog porodičnih problema. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Da, tu sam rođen, ali sam bio i u raznim gradovima neko vreme, Beograd, Velika Plana. (m, 22, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva).

Nisam, rođena sam u Krajišniku. Posle osnovne škole sam prešla u Novi Sad. Preselila sam se zbog toga što je moj otac bio direktor, trgovачki putnik i da mi ne bismo putovali u Zrenjanin, zato smo se preselili. On je dobio stan, ali nesrećom, kad sam imala 18 godina, on je poginuo u saobraćajnoj nesreći. (ž, 58, ?).

Većina ispitanika se izjasnila o nacionalnoj pripadnosti – većinom, reč je o Srbima (39,3%). Jedan deo ispitanika su Romi (17,9%), Mađari (14,3%), dvoje su se izjasnili kao Jugosloveni, dok su ostale nacije retko zastupljene (npr. Hrvati, Makedonci). Dvojica ispitanika su se deklarisali kao ljudi.

Pa bio sam Jugosloven, al sam sticajem okolnosti sad Srbin. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)

Moglo bi se reći Nemački Jevrej, ali Mađar, jer je majka Mađarica. (m 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Ljudske... Razumem ja šta si ti mene pitala i ja sam ti odgovorio po svom nahođenju. Eto. Žnaš koje sam nacionalnosti. (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva).

Obrazovna struktura ispitanika je relativno nepovoljna – iako gotovo polovina (45,5%) ima završenu srednju školu (najčešće stručnu školu ili zanat/trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje), nešto više od trećine ispitanika ima završenu samo osnovnu školu (36,4%), dok njih dvoje nema ni osnovnoškolsko obrazovanje. S druge strane, 12,1% ispitanika ima više i visoko obrazovanje.

Završio umetničku školu i dve godine Akademije umetnosti. Počeo sam nešto drugo da radim, restauraciju ikona... i napustio sam akademiju, otišao sam to da radim sa jednim čovekom... taj čovek je umro... tako da nisam imao ni zanat i ja ostanem tako... probao sam ponovo da radim al' ne mogu ja sam. (m, 59, u situaciji beskućništva)

Osnovnu školu, zaljubila se i udala. (ž, 62, nesigurno stanovanje, epizoda beskućništva)

Završio sam osnovnu i gimnaziju i Rudarsko-geološki fakultet. (m, 67, u situaciji beskućništva)

Osnovnu. Planirao sam da nastavim, ali nisam imao prilike, što zbog finansijskih, zbog stanja u zemlji, zbog svega što se događalo, ratovi ovo ono... (m, 49, u situaciji beskućništva)

Nisam završila osnovnu školu. (ž, 33, neadekvatno stanovanje).

Većina ispitanika ima iskustvo bračnog života (72,7%), pri čemu je najviše razvedenih (45,8%) i udovaca (25,0%). Među onima koji su trenutno u braku, većina je u formalnoj zajednici (57,1%). Među ženama je bračno iskustvo zastupljenije.

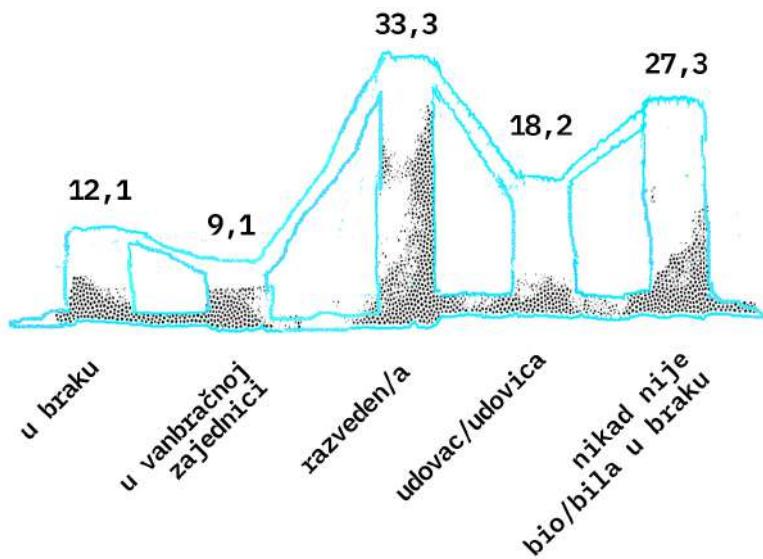
Nemam muža, ni decu, i plaćam zbog toga. A sad nameravam da se udam. Sad nisam u vezi, ali nameravam da uđem....ne mogu sama... (ž, 58, nejasan stambeni status).

Imam ženu, ona živi u Beogradu, ona je dobrostojeća. Imam i dete sa njom, muško. 13 godina smo u braku. U dobrim smo odnosima samo što ne živimo zajedno. Ja kad imam para onda pošaljem, ali ona to razume uglavnom. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Dva puta sam se ženio. Rastao sam se sa Mađaricom u selu i posle sam ovu ovde upoznao. Radila je kod nas. Sklopili smo brak, ali ona je bila jako bolesna. Srčani bolesnik, angina pektoris, tako da je izdahnila za Novu godinu pre četiri godine. Od onda sam sam. (m, 77, nesiguran i neadekvatan smeštaj)

Nismo se venčali... To je ovako, znaš, romska grupa, mi se ne venčamo, ali smo u braku. (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje).

BRAČNI STATUS ISPITANIKA (%)

Kada je reč o potomstvu, većina ispitanika ima decu (61,7%).

Imam jednu čerku, zove se A... Ima dve godine. Drugo dete mi je na putu. (m, 20, nesigurno i neadekvatno)

Tri sina i tri čerke... Jedan je u domu, Pančevo. Ima 17 godina. Tri su u porodici. Jedan je u Kruševac, oženjen. Imam unučad. On dolazi i posećuje me. I ovaj beži iz doma, dođe da me vidi. Kad imam pare, dam mu za kartu. Ove dve devojčice... jedan put je pobegla i došla da me vidi, ... A starija čerka, D., ona je trudna.... Mislim da se ne stide mene. Oni znaju moj posao. Čerka me je blamirala. Ja joj oprashtam. Ja se ne odričem nje. Ja volim. (ž, 53, nesigurno stanovanje, epizoda beskućništva)

Sve zajedničko naše, troje, četvoro imamo... Pa sve je zajedničko. Neću sad da odvajam. Imam troje dece, a ona ima dvoje. (m, 59, neadekvatno stanovanje).

Nažalost nemamo, ali kasnije nismo žalili. (m, 67, nesiguran smeštaj)

AKTUELNE OKOLNOSTI STANOVANJA

*Meni je super jer kada je leto izadem napolje,
na stolicu i sa keja slušam muziku,
besplatno... sa Egzita se čuje fest!*

(m, 61, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Kao što je istaknuto u odeljku o socio-demografskom profilu ispitanika, ne postoji potpuno jasna distinkcija između aktuelnih stambenih statusa na individualnom nivou – to znači da se mnogi od ispitanika suočavaju sa stanjem višestruke stambene deprivacije. Takođe, iako se na prvi pogled može reći da su oni koji se nalaze u situaciji beskućništva ujedno i u najtežem stambenom i društvenom položaju, to ne mora nužno biti slučaj. O ovome svedoče neke izuzetno tegobne stambene (i životne) situacije u kojima se nalaze i oni koji žive u neadekvatnom i nesigurnom stanovanju.

Na osnovu narativa ispitanika koji su trenutno u situaciji beskućništva jasno je da su njihove aktuelne okolnosti stanovanja veoma nepovoljne i tegobne. Ispitanici najčešće borave u napuštenim kućama. Objekti u kojima borave su potpuno neuslovni za život – bez struje, vode, grejanja, ponekad bez vrata i prozora. Objekti su vlažni i uglavnom nebezbedni. Ima i onih koji dane provode po kladionicama. U slučajevima kada su bez smeštaja/krova nad glavom, ispitanici navode da traže pomoć od prijatelja za prenoćište.

U toj napuštenoj kući živim, eto tako, nema grejanja, nema vode, nema nikakvih uslova za život... prespavam, izadem... imam tu neke prijatelje... hladno je, ja prespavam tu i ujutru odem... snalazim se. Tri – četiri godine sam u toj kući.. Kad smo tu kuću pronašli ja i još jedan momak tu je nekad bilo sedam-osam do nas, pa pravili probleme... (m, 59, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Gde vi sada živate? Kako izgleda taj objekat?*

Ispitanik: *Napuštena kuća u centru Novog Sada.*

Istraživač: *Kako ste našli to mesto?*

Ispitanik: *Jednostavno sam došao jednom prilikom na Trifkovićev trg i D.N. stanar, sa mnom koji živi mi je ponudio. Kaže: "Ej, S., ima kuća". Oću, što da ne. Od tada smo zajedno.*

Istraživač: *Koliko dugo ste tamо?*

Ispitanik: *Evo već treća zima.*

Istraživač: *Koliko često ste se selili?*

Ispitanik: *Ne od 2017., od kad sam u toj kući nisam se selio odatle.*

Istraživač: *U toj napuštenoj kući, šta ima?*

Ispitanik: *Redovno imamo ulaz normalan. Nemamo vrata. Nemamo prozore. Ali smo mi nešto improvizovali, neke kartone, neke čebadi, nešto vamo tamо. Imam ja krevet, Ima kolega moј sa mnom što živi isto krevet. Njegovu sobu posebno. Ja, on, tu smo očistili. Znači tepihe smo stavili, čista posletjina. Tako da što se tiče te lične higijene, ja jako vodim računa o tome možda ste i primetili, možda ne, nebitno. I moј kolega isto. (m, 39, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Vi ste trenutno bez krova nad glavom, gde najčešće boravite?*

Ispitanik: *Mislite preko dana? Preko dana od oktobra, novembra uglavnom u kladionicama. A*

uveče... Pa imam tako neke prijatelje i prijateljice, pa kad je hladno vreme, kod njih. A dok nije bilo korone i dok je sve radilo celu noć, onda maltene celu noć ostanem tu gde kockaju. (m, 67, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Gde najčešće boraviš?*

Ispitanik: *U šupi jednoj običnoj.*

Istraživač: *Da li se osećaš bezbedno u tom prostoru?*

Ispitanik: *Mislim da.*

Istraživač: *Kako si našao to mesto?*

Ispitanik: *Bili su već prethodno ljudi tamo što sam znao sa ulice. Ne znam gde su oni završili na kraju.*

Istraživač: *Preko nekoga si čuo?*

Ispitanik: *Pa da.*

Istraživač: *Koliko dugo si tamo?*

Ispitanik: *Nisam bio celo vreme. Sve ukupno možda pola godine.*

Istraživač: *Da li sam živiš tamo?*

Ispitanik: *Sa nekim.*

Istraživač: *Koliko vas?*

Ispitanik: *On i ja. (m, 42, u situaciji beskućništva)*

Ja sam sada momentalno u socijalnom. U toj kući gde smo živeli drugar i ja, to je bilo prekjuče (27.1.2022. – prim. aut) u jedan sat u Novom Sadu je bila prva zapaljena kuća, u pola dva je druga bila zapaljena kuća. Isti čovek je zapalio sve tri kuće. Kako sam iz kuće izašao, sva sreća pa je bio sneg da legnem u njega da bih ugasio vatru. Probilo mi je jaknu celu, trenerku, zlepilo mi se sve. Došla je hitna odmah. Kako je došla hitna, čuo sam sa druge strane ulice „Majko mila, pa to nije on“. Nas u spavanju zapalili. Uhvatio sam malog pa sam ga izbacio napolje. I svaki dan sad idem u svratište da nađem drugu majicu, odem na previjanje... U ovu kuću sam ušao do maja. Kuća je bila prodata državi jer se pravi brza pruga. Ta stara se ruši da bi se dve nove napravile. U kuću tu sam slučajno ušao, ono što je bilo veoma staro, po koje ćebe. Iz crkve sam uzeo neke stvari. I eto prekjuče manjak taj upalio je sve tri. Nema ništa tu. Kako je prodata, čovek je taj sve izneo drva i šporet. Samo krevete samo imali. Baš kad se to desilo, rekao sam malom (neki dečko koga je otac isterao zbog švalerke – prim. anket) da želim da odem na osamnaesti sprat i gotovo. (m, 43, u situaciji beskućništva)

Živim u narušenom objektu bez struje i vode (deo Kineske četvrti – prim. aut). Sa pukotinom veličine omanjeg prozora. Radnici okolni tu obavljaju fiziološke potrebe, kod mog prozora. Vlaga je konstantna. Ovu i prošlu zimu sam tu prezimeo. Ako doživim sledeću zimu, vrlo je moguće da izvršim suicid (smeje se od muke – prim. istraž). Ja spavam na nekoj kožnoj garnituri, pokrijem se sa jedno sedam-osam čebadi, sklupčam se kao kuče... 2018. sam završio bez krova nad glavom. Bio sam neko vreme u podstanarima. Nisam mogao to za održim jer sam kockar. (m, 28, u situaciji beskućništva)

U Kineskoj četvrti, soba, tamo smo brat i ja, nema struje, nema vode, ali ima ležaj, može da se zaključa... niko nas ne dira... tamo isto donose i dva puta nedeljno hranu, ono, snalazimo se. Snađemo se imamo vreće za spavanje i vojnički. Što se tiče higijene – ja povremeno koristim usluge onog prihvatišta u Futoškoj ulici. Jedno vreme, za vreme korone, sam bio kod kuma... burazer je sad rekao da mogu da budem tu dok se ne snađem... verovatno ću sad da nazovem jednog čoveka za kojeg sam radio, on obezbeđuje smeštaj za radnike, pa da prezimim. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Starinska kuća u Kamenici, loša, nabijača, instalacije stare. Nas dvojica u jednoj prostoriji. I još dva momka u toj kući, u drugoj sobi. Nema šporet, nema ni vode, ima zidana peć, al' to je još dok je on (gazda – prim. aut) koristio i njegov otac... sad on ima golubove pa ne sme da loži. Ne grejemo se uopšte. Plaćam 3000, za te pare ne mogu naći. Tu sam već 10 godina. (m, 70, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Među ispitanicima ima i onih koji bi, da nema prihvatilišta, bili bez krova nad glavom.

Najčešće boravim evo od sedam uveče do sedam ujutru gore u kontejneru gde imam pravo da spavam... A preko dana visim po ulici. (m, 60, u situaciji beskućništva)

Nemam nikakav stan, smeštaj... živim kod tetke, tatina sestra... ima tri prostorije, ona isto živi od socijalne pomoći. Ona je podstanarka, a mene prima da prespavam dok se ne snadjem... plaća kiriju 70 evra. Ja joj ne pomažem, nemam od čega. Imam bicikli, hranim se od limenki, papir, otpad prodajem... ja sam tamo ima već 3-4 meseca. A pre toga sam spavao kod prijatelja, kod cimera, ranije i kontejneru onom od socijalnog... da ne mogu tamo bio bi na ulici ili tu u kontejneru. (m, 43, nesigurno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Neadekvatno stanovanje podrazumeva različite oblike substandardnog smeštaja – reč je o objektima čija primarna namena nije trajno stanovanje (kamperi, šupe), kao i o objektima male kvadrature, bez potrebnе infrastrukture u vidu vode, kanalizacije, struje, kao i o trošnim objektima.

Ispitanik: *To je kamper u dvorištu kod jednog čoveka koji nas je pomogao dajući nam taj kamper na raspolaganje. Mi smo od svojih sredstava uspeli da sprovedemo kabel, duvalicu u peć, stavili smo neke novogodišnje lampione nek sjajaju, taman daju i svetlo. Tu živimo evo već treći mesec. To je u Petrovaradinu.... Mi ne plaćamo zakup. Plaćamo samo komunalije, struju koju trošimo.*

Istraživač: *Koliko taj kamper ima kvadrata?*

Ispitanik: *Ja bih mu dao desetak kvadrata.*

Istraživač: *Šta ima sve u tom kamperu?*

Ispitanik: *Postoji jedan orman, veliki kuhinjski deo od tog samog kampera, četiri ležaja koji u suštini nisu ležaji jer kamper je koncipiran prvenstveno za druženje. To baš i nisu kreveti kako bi trebalo da izgledaju, ali upotrebljivo je kao krevet. Mi smo se navikli na to. Imam aparat za vodu. Za taj balon dopremamo vodu od gazde koji pored imam roštiljinu. Imamo malu peć, plinsku bocu, mali šporet na gas.*

Istraživač: *Tu možete i da skuvate nešto?*

Ispitanik: *Neko brzo jelo da.*

Istraživač: *Frižider, televizor?*

Ispitanik: *Frižider postoji, ali nismo proveravali da li radi jer pitanje je uopšte pošto smo na jednom kabelu koliko mi tu uređaja možemo da nakačimo.*

Istraživač: *Da li vam je mračno?*

Ispitanik: *Svetlo je moglo da se uradi bolje možda. Sada imamo te lampione zbog novogodišnje atmosfere i daju svetlo. Ali to kad se završi moramo da rešimo pitanje tog osvetljenja zato što sveće kao sveće su izdatak nama.*

Istraživač: *Rekli ste da imate tu neku duvalicu, na to se grejete?*

Ispitanik: *Da.*

Istraživač: *Kakvo vam je grejanje sa tim?*

Ispitanik: *Može da se pregrmi sa tom duvalicom. Kad smo ušli u minus, malo se duvalica pokazala nedovoljno, ali nije kritično.*

Istraživač: *Da li imate kupatilo i WC?*

Ispitanik: *Nemamo. Snalazimo se. Moramo da izađemo. (m, 27, neadekvatno stanovanje)*

Iznajmljen prostor... Soba u okviru kuće – nemam prozore, nemam kupatilo, soba je mala, ovako, malo manja od vašeg kupatila, imam televizor, grejem se na grejalicu, kad idem da se kupam moram dole da siđem da se kupam. Tamo je hladno, ima vrata, ali kao da nema vrata. Ali ima tople vode. Ima struje. To kupatilo delim sa drugima, nije da sam nešto sama, nema privatnosti. U tom smeštaju sam skoro šest godina. 80 evra plaćam tu sobu. Uskoro ću preći u drugi smeštaj, 60 evra – imaču prozore, vrata, nije hladno... ima sve. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Najčešće boravite ovde?*

Ispitanik: *Da.*

Istraživač: Šta ovaj prostor ima? Vidim samo jednu improvizovanu kuću, šupu?

Ispitanik: Da tu spavamo. Imamo tu robu...

Istraživač: Kako ste odabrali ovde da živite?

Ispitanik: Što ne mogu da živim tamo gde sam ja. Ženi neće da pomogne socijalno, neće ovi... (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: Kako izgleda unutrašnjost vaše kuće, okvirno koliko ima kvadrata, kako se grejete?

Ispitanik: Ložimo na drva, nemamo struju već deset godina. Trenutno nemam ni drva, a nemam ni sredstava.

Istraživač: Kako ste do sada nabavljali drva?

Ispitanik: Tu i tamo, dobijali smo i tako smo se snalazili.

Istraživač: Od koga ste dobijali drva?

Ispitanik: Dobijali smo od komšije koji je stanovao tu, ali se sada odselio. Ovo je prva godina da imamo jako malo drva. Videćemo kako ćemo dalje. Nerviram se da vi nemate pojma. Za sve se nerviram. Mali je prihod, treba jesti svaki dan. Treba lekove, dajem skoro četiri hiljade za lekove.

Istraživač: Da li imate šporet, frižider, u kakvom su stanju?

Ispitanik: Imam šporet samo za čvrsto govorivo, sa čime ložim.

Istraživač: Kakva je kanalizacija?

Ispitanik: Katastrofa je. Treba na leto to da se sredi. Kad mi se vrati mlađi sin treba to da odradi. Imam kupatilo al nije za upotrebu. (ž, 67, neadekvatno stanovanje)

Nesigurno stanovanje kao jedinstveni stambeni status ispitanika se najčešće sreće.

U dvorišnom stanu živim. Trenutno sam u podstanarima. Oko četiri meseca tu živim. Otkad sam dobio otkaz i ne mogu da ispoštujem te dugove prema državi i nemam dobar odnos sa gazdom. (m, 62, nesigurno stanovanje)

Većina onih koji su naizgled nalaze u povoljnijem položaju od osobe beskućništva se, zapravo, nalaze u situaciji dvostrukе depriviranosti – i u pogledu sigurnosti i u pogledu adekvatnosti uslova stanovanja. Opisi objekata u kojima žive ukazuju na to da je reč o substandardnom stanovanju – maloj kvadraturi, bez potrebne infrastrukture. Iako su objekti od čvrstog materijala (cigla), ispitanici navode da su mahom stari i neodržavani ili, pak, nedovršeni. Takođe, dobar deo objekata u kojima žive ispitanici su predviđeni za rušenje što znači da su ispitanici u značajnom riziku od beskućništva, s obzirom na to da nemaju drugo stambeno rešenje. Neki svoj boravak opisuju i kao privremen.

Kada je ta kuća izgorela (ispitanica priča o svom nekadašnjem smeštaju, staroj kući koja je izgorela – prim. istraž), onda sam ja odlučila da jedan deo životinja sklonim na sigurno... našla sam jednu srušenu kuću, skoro srušenu... i ja se fino uselim tu. I bila je, krov je bio skoro da se sručio, ali meni to nije smetalo, važno da sam se sklonila. Počela sam da to uređujem. Preko puta te kuće je bila još jedna kuća, ona je bila malo bolje uređena, imala je sto, ali kao koliba... ja sam naučila na razne situacije... i onda sam ja tu uređivala. Nije bilo ni struje ni vode. Komšiju sam upoznala, on mi je davao vodu, bio kulturan, on je neki stručnjak za šumarstvo... ja ga pitam: „Je l' se tu može živeti?“, kaže: „Da, slobodno“. Tako mi je pomogao. Voda je bila bitna, ali sveću više nisam mogla da palim, strah me bio od bivšeg požara. Tu živim od 2011. (ž, nepoznate životne dobi, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Živim u kući sa majkom, podstanari smo, ali to je kuća mog druga koji je u Holandiji, mi je čuvamo dok se ne poruši. To je jedna soba sa kuhinjom... Mi je plaćamo 30 evra, simbolično. To je predviđeno za rušenje, ima još jedni pored nas. Ja je krećim, sređujem, mora odžak da sredim... Ja u Sirigu imam veliku kuću od mame, ja sam se odrek'o te kuće u korist brata. (m, 42, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: Da li živite u stanu, kući ili kolektivnom smeštaju?

Ispitanik: Neka obična kuća koja nema ni vodu, struju ni ništa. Život je baš katastrofa. U Ritu.

Istraživač: U čijem je to vlasništvu?

Ispitanik: Nema niko tu vlasništvo. To je napušteno. To je samo privremeno dok se ne snađem negde drugde.

Istraživač: Koliko dugo ste u tom objektu?

Ispitanik: Već dve godine.

Istraživač: Kako ste došli do te kuće?

Ispitanik: Ja sam došao do te kuće pošto od moje supruge sestra tu blizu živi. Nisam imao gde pa mi je rekla - ja imam sestrju Novom Sadu, 'ajmo u Novi Sad. Mi smo došli do kontakta sa njom i do te kuće. Pitao sam je, pa je ona rekla možete tu da živite dok se ne snađete. Inače to nema ni papirologiju, pa mi tu živimo da ne bismo bili na ulici.

Istraživač: Koliko ta kuća ima kvadrata?

Ispitanik: Pa nema tu puno kvadrata. Jednu sobu imamo četiri sa četiri i drugu sobu tri sa tri.

Istraživač: Od kog materijala je kuća i da li se raspada?

Ispitanik: Obična, a trenutno se i raspada. Malo curi krov.

Istraživač: Je li ima struju, vodu, šporet, neke uređaje?

Ispitanik: Pa unutra nema bukvalno ništa. Grejemo se na drva jer imamo malu peć. Pri kraju je već i trebalo bi se kupiti druga. Drva nema, a zima je.

Istraživač: A WC, kupatilo?

Ispitanik: Ništa. Imamo poljski WC, ali kupatilo nemamo.

Istraživač: A kanalizaciju?

Ispitanik: Nemamo. Vodu nemam, bukvalno zajmim vodu.

Istraživač: Šporet?

Ispitanik: Nemam. Ništa. (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: U kakvom smeštaju živate?

Ispitanik: U jednoj maloj sobi. 3 sa 3. Iznajmljujem. To je kuća od cigle, preko 100 godina.

Nemam šporet ni frižider. Na grejalicu se grejem, to moram da platim. Sve zajedno 50 e, a ja imam 7000 mesečno. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Živim u kući. Ovde smo 12 godina. Tu se radi da je ovo u javnom uvidu. Ovde treba da se dođe da se ruši, celo naselje. Mi živimo u strahu. Mi tražimo naša prava. Oni se sete nas samo kad su izbori, da smo mi tu Romi. Tražili su i da nam se stavi legalna struja i broj ulice. Veliki rit 167, svi se mi vodimo po toj adresi, ali kad se okreneš, ne vodimo se nigde. Prošle godine sam imala samo dve prostorije, pa sam kupila od devera ostatak da bi deca imali svoju slobodu, ipak su to dva dečaka i dve devojčice. Imam devojčicu od 10 godina i njoj sad treba prostorija za ženske upotrebe. Kuća ima više od 100 kvadrata. Od cigle je, a iza smo napravili od bloka. Kupatilo je trenutno samo zidovi i ima struje. Renoviramo ga. Struja nam se gasi uveče. Drvima se grejemo, kanalizacije nema, septičku jamu imamo. (ž, 29, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

U kineskoj četvrti živim već oko 15 godina, ali nisam bio sve vreme na istom mestu, kako su prilike dozvoljavale menjao sam delove gde mi je bio atelje, s jednog kraja na drugi. Jako blizu je to da se gradi kulturni centar i da se privodi kraj u kako je blizu iseljenja. Onda ćemo postati pravi beskućnici, jer se uopšte ne zna gde ćemo onda... ali most nam nije daleko, pa ćemo ispod mosta da ne kisnemo. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: Kako je kad pada kiša?

Ispitanik: Pa prokišnjava. Baraka je propala. Nije se 10, 15 godina ništa radilo. Uništena je skroz. Još malo će i krov pasti. (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Ima i onih sagovorika koji su iskusili sva tri modaliteta stambene situacije.

Preključe sam uplatio za dva meseca kancelarijskog prostora. Inače sam spavao po napuštenim objektima i tako to. Sad sam uspeo na osnovu prosjačenja da skupim koju paru, pa sam konačno na toplom... imam mokri čvor bez tuša, ali dobro, u gerontološkom svratištu tamo dva puta nedeljno mogu da se okupam, da se presvučem, dobijam svaki dan dva sendviča... selio sam

Istraživanje beskućništva u Novom Sadu

se... ajoj... od ruševina gde je prokišnjavalo, pa nađem neki čošak, legnem, nađem neki karton ili na beton... (m, 39, nesigurno i neadekvatno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Osim što se pitanje bezbednosti nameće u kontekstu odnosa sa drugima, ono je neizostavno i kada se analiziraju obeležja aktuelne stambene situacije. Retki su ispitanici koji eksplisitno izjavljuju da se osećaju bezbednim u objektima u kojima borave.

Samo sam na jednom mestu u Petefi Šandora bio najsigurniji, jer sam se tu upoznao sa gazdom i on mi je odobrio da živim тамо... duduše, nije bilo struje, ali imao sam odobrenje... u zamenu za stanovanje ja sam mu sređivao dvorište, kosio travu, rušio šupe... (m, 39, nesigurno i neadekvatno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li se osećate bezbedno?*

Ispitanik: *Da, dok nema kiše ili hladnoće velike. A što se tiče ovako da li neko napada nas ili to, to ne. Nego što prokišnjava i hladno je, nema struje, nema vode, ništa. (m, 38, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Koliko se osećate bezbedno u kamperu?*

Ispitanik: *Može da se zaključa. Trenutno se osećam bezbedno. Imamo komšije tu. Postoje nerazrešeni odnosi našeg gazde i komšija u vezi podele dvorišta. Oni pokušavaju da osujete to, ne zbog nas lično. Nego smatraju bespravnim što je nas gazda pustio tu. Opet po svim pravnim osnovama to je potpuno legitimno što smo mi tu.*

Istraživač: *Da li možete da se osamite tu?*

Ispitanik: *Možda bih i mogao. Cimer je imao ideju da pregradimo moj i njegov prostor. To sad zvuči nerealno i nepraktično. Potreban je materijal i rad, ali postoji mogućnost. (m, 27, neadekvatno stanovanje)*

S druge strane, većina ističe da se ne oseća bezbedno, kako zbog karakteristika objekta, tako i zbog samog prostora (dela grada) u kojem se objekat u kojem borave nalazi.

Istraživač: *Da li se osećate bezbedno?*

Ispitanik: *Muslim, šta je bezbedno? Ja smatram da živim na ulici, tu može da se desi svašta... prihvatio sam to, samo moja glava i iskustvo moje me čuva. Gledam da se sklonim od zla. Ja sam tu najstariji na ulici pa me zovu deda na ulici.. ali moram da živim sa njima, takvi ljudi kruže oko mene... (m, 59, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Da li se osećate bezbedno na tom mestu?*

Ispitanik: *Ne.*

Istraživač: *Zbog čega?*

Ispitanik: *Pa zbog x nekih stvari koje sad ja da počnem da navodim to bi trajalo tako da no koment. (m, 39, u situaciji beskućništva)*

Nisam bezbedna – kad dođem uveče sa posla kući ili me dočeka policija ili me dočeka neki čovek ispred kuće. Maltretira me. Ne znam ga od ranije. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li se osećate bezbedno ovde?*

Ispitanik: *Ne. Bojimo se bogami. Žena se boji noću. (m, 59, neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: *Da li se osećate bezbedno u kraju u kojem živate?*

Ispitanik: *Nimalo. Supruga je čak držala ispod jastuka makaze.*

Istraživač: *Koji je kraj u pitanju i zbog čega?*

Ispitanik: *Zovu ga Mali Beograd, to je preko puta Najlona najduža ulica Živojina Ćuluma u kojoj se račvaju male ulice, mislim oko dvadesetak.*

Istraživač: *To je romsko naselje?*

Ispitanik: *Ima i Roma. Ja kažem ne znaš ko je gori da li crni Cigani ili beli Cigani.* (m, 67, nesigurno stanovanje)

Imali smo nekoliko provala kada nikoga nije bilo, kao da su znali da je prazno, desilo se da su obijene sve prostorije i upropastili sve brave i katance, mislim da je to bilo ili neko upozorenje, sve se i ovde i u gradu dešava na vrlo čudan način, bilo je i u drugom delu Kineske četvrti nekih nemira gde je preminuo jedan beskućnik pod ne znam kakvim okolnostima. Ali mi se držimo svi zajedno, nocu se zaključavamo, prozori i vrata funkcionišu. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Osim što utiču na bezbednosti, aktuelne stambene prilike oblikuju i mogućnost ispitanika da sebi obezbede lični prostor u kojem će moći da se opuste i osame, kada i ako za tim imaju potrebu.

Istraživač: *Da li se osećate bezbedno u toj kući?*

Ispitanik: *Ne.*

Istraživač: *Da li možete da postignete da se nekad osamite?*

Ispitanik: *Ne.* (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Je li vam neko smeta?*

Ispitanik: *Ne, ne. Komšije me vole, pomažu mi. Mogu samo da kažem hvala mom komšiji koji mi je dao pare da imam ovo u ustima* (pokazuje na sređene zube), *inače ja to ne bih imala.* (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Ja imam svoj mir, imam i lepu kvadraturu, imam i svoj atelje. Mogu na miru da radim, da funkcionišem. Moja drugarica i ja smo osnovali likovnu koloniju gde nam se dosta slikara priključilo, sva sredstva koja zaradimo uplaćujemo u fond za pomoć beskućnika. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Osim što borave/žive u neuslovnim objektima, većina ispitanika navodi da je obim stvari koje poseduju veoma limitiran.

Imam neku garderobu, nemam ništa drugo... sve je to ostalo u tom stanu (stanu u kojem je do prošle godine živeo sa majkom i očuhom – prim. aut)... *nisam uzeo ništa iz stana, nemam gde da ostavim, ovde je to otvoreno, i to što imam, može biti sutra da nemam... to mi se i dešavalо...* (m, 59, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Šta imaš od ličnih stvari?*

Ispitanik: *Ništa.* (m, 42, u situaciji beskućništva)

Oni koji poseduju lične stvari, kao i pokućstvo ističu da im to nije dovoljno, kao i da je reč o starim i (delimično) funkcionalnim aparatima.

Istraživač: *Šta imate od ovih potrepština, u smislu šporet, frižider što radi?*

Ispitanik: *Šporet, frižider, ringle rade.*

Istraživač: *Koliko su stari?*

Ispitanik: *Frižider sam kupio '82 godine.*

Istraživač: *A grejanje?*

Ispitanik: *Grejač na drva. Ali to je... Dobio sam od Crvenog krsta, samo treba kupit' drva. Kad ložiš za nedelju dana, treba otić...*

Istraživač: *Kakvo vam je kupatilo i kakav vam je protok vode?*

Ispitanik: *Ja sam morao da pravim kupatilo tamo zbog priključka na kanalizaciju. Udaljeno je jedno desetak, petnaest metara.*

Istraživač: *Kakav je protok vode? Je li imate toplu vodu?*

Ispitanik: *Imam. Imam bojler, greje.* (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Stambene (ne)prilike i opšta životna situacija najbolje se čitaju u svakodnevici ispitanika.

Istraživanje beskućništva u Novom Sadu

Pa moj jedan dan izgleda ovako. Ustanem kad ustanem. Ne znam da li je to devet, deset sati nebitno, jedan, dva, nekad i pet. Zato što noću odem u Internet kafe i tamo toplo je, ima internet. Mogu svašta, nešto razno da saznam, da naučim i onda dođem ponovo kući i legnem. Spavam. Ustanem. Snađem se za neku klopnu. Ima ovde komšija. Ima pekaru. Svakim danom u sedam sati možemo da odemo tamo da uzmem pecivo. Tako da za hranu smo, 'aj' što kaže u neku ruku, obezbeđeni. Kol'ko tol'ko je l'. Nije na kašiku, al' 'ajde i ima organizacija koja mi se jako sviđa. Svake pohvale za njih. Oni nam dva puta nedeljno donose kuvaro, utorkom i subotom. Što se tiče klope smo u neku ruku obezbeđeni, a što se tiče novca... Parkiramo tu ljudi na Trifkovićevom trgu. Nije obaveza da nam daju, ali ko nam da da... Za higijenu isto tako. Znači, što zaradimo ja kupim kojekakve kremice i neke dezodorante. Čarape peremo. (m, 59, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Kako izgleda tvoj jedan dan?*

Ispitanik: *Snađemo se. Iskreno, po kantama idemo, pa šta nađemo nađemo.*

Istraživač: *Kako se snalaziš za hranu i vodu?*

Ispitanik: *Isto tako. Ili zamolimo crkvu.*

Istraživač: *Kako se za higijenu snalaziš?*

Ispitanik: *Trenutno nažalost samo svake subote kod Branka u crkvi kod Šeratona tamo. Oni daju stvari, tuširanje, presvlačenje i šišanje. (m, 42, u situaciji beskućništva)*

Najčešće boravim evo od sedam uveče do sedam ujutru gore u kontejneru gde imam pravo da spavam. Imaš unutra 10-12 kreveta na sprat. I što dobijamo tamo neku večeru. Već ćemo se pretvoriti u konzerve, narezak, sardine... Tu spavam. A preko dana visim po ulici. Osećam se bezbedno kol'ko tol'ko, ima uvek nekih čarki. Ipak je to mali prostor za puno ljudi, ne možeš biti sam sa sobom nikako. Šta ćeš, moraš da trpiš. Imamo toalet i lavabo, imamo uljani radijator, ali ne možeš da se kupaš. Kupam se u prihvativoj stanici, Futoška, četiri puta nedeljno. Ali tamo je opet mana što imamo dva sata samo. Tamo idem čim nas oteraju iz kontejnera u sedam ujutru. (m, 60, u situaciji beskućništva)

Obično se probudim kao vampir oko šest, pola sedam, iskuliram kući do osam, pola devet, imam naviku da odem da popijem jedno pivo oko devet, lagano i onda idem da radim... i sad zavisi, kako ide vreme, da li je kiša, vetrar, hladno... odradim između sat do tri sata sviranje na ulici. I onda kada odradim tu prvu turu prvo odem do pekare, hamburgerije, nešto pojedem, odmorim još jedno sat vremena, e onda idem na drugu turu da radim, isto tako između sat i tri sata. Onda opet uzmem jednu malu pauzu, odem na pivce ili nemam pojma... i onda uveče kad izađem, e tu već ne znam koliko ostanem... između sat i šest sati. Noćom su ljudi malo opušteniji, preko dana svi samo trče da obave obaveze... onda dođem kući, legnem, samo da se odmorim i onda sutra novi dan. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Kako izgleda vaš jedan dan?*

Ispitanik: *Ustanem rano, raširim robu (ispitanik prodaje robu na buvljaku na Satelitu – prim. aut) i tako neko dođe... Dolazi tu narod na pijacu.*

Istraživač: *Kako se snalazite za hranu i vodu?*

Ispitanik: *Neki put mi donese narod hranu. Za vodu malo teže, ovi sa pijace mi donesu u balonima.*

Istraživač: *A za higijenu?*

Ispitanik: *Nekad kod cerke. Tu kod Najlona, gde mi čerka. Idem kod nje. (m, 59, neadekvatno stanovanje)*

Ni jedan (dan – prim. aut) nije isti. 'Oćeš da ti kažem kako izgleda. Ja sam sebi napravio neki raspored, recimo da prepodne prodajem časopis jedno dva-tri sata, a posle toga sviram i ja sam počeo da sviram u svojoj pedesetoj. To mi je fascinacija... Prvi honorar mi je bio 40 dinara... Bio sam u beznadežnoj situaciji, da pitam da li neko ima staro pecivo da mi da. Ona kaže nemam... Posle sam to svirao, drljao, to se malo poboljšavalо i onda sam počeo da zarađujem na tome. (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

ŽIVOTNA PUTANJA/ISTORIJA BESKUĆNIŠTVA

Nisam imao drugo rešenje, pa sam odlučio da idem negde da se snalazim za svoj život.
(m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Na osnovu narativa ispitanika uočava se da nema jedinstvenog i jednoobraznog modela kojim bi se moglo objasniti na koji način osoba dolazi u situaciju/rizik od beskućništva. Takođe, primetno je da u većini slučajeva ne postoji monokauzalnost životne putanje osobe u situaciji/riziku od beskućništva. Splet determinanti koje je moguće prepoznati i izdvojiti je veoma kompleksan – ponekad toliko da je nemoguće sa sigurnošću utvrditi njihov međusobni redosled i uslovljavanje. Zanimljivo je da kod svega nekoliko ispitanika postoji porodični kontinuitet stambene deprivacije – u većini slučajevima, situacija/rizik od beskućništva je nastala kao rezultat individualnih životnih odluka i (ne)prilika u kojima se pojedinac našao.

Životne putanje sagovornika obeležavaju brojni i često tegobni događaji sa kojima su se suočili tokom života – zavisnost, kriminalno ponašanje, boravak u zatvoru, boravak u psihijatrijskoj ustanovi, razvod braka, nezaposlenost, siromaštvo, ratni sukobi, porodične (ne)prilike (porodična disfunkcionalnost, porodična dezintegracija), nasilje u porodici, invaliditet, razočarenje u ljude, nepogode (požar).

- Zavisnost:

Radio sam kao autolimar pet i po godina, kad to završim radim kao konobar u „Afrodit“... na 3 posla sam radio... žena se preudala... 2008. godine razveo sam se. Ja sam drogu počeо da uzimam kad sam bio s njom, ona je bila antiprotivna... najgore mi je bilo kad me udarala letvom, a ja u krizi... ja sam izašao' go k'o pištolj iz te kuće, a opremio sam je skroz... Hteo sam da se ubijem, overim dva-tri puta – hteo sam, ali nisam... prelomilo se, zadnji momenat. Ja sam se skinuo bensedinima i diklofenima... Zatvor – prvi put 2017. godine, prvi i zadnji. Pao sam zbog formidala, prodavao sam... Tri godine sam bio. Kad sam izašao iz zatvora, povremeno sam radio, sad biram posao jer se bojam da nekom ne izleti, da sam bio robijaš. (m, 42, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

- Porodične prilike:

Odrastao sam bez roditelja. U jednom momentu, deda, jedini sa kojim sam bio prislan, je umro. Međutim, nisam ništa nasledio i od onda je tako... (m, 54, sa iskustvom beskućništva)

Istraživač: *Gde ste živeli pre nego što ste završili ovde?*

Ispitanik: *Pa živeo sam tamo kod mene na selu.*

Istraživač: *Kako je izgledao vaš život pre nego što ste završili ovde?*

Ispitanik: *Kad su bili moji roditelji živi, bilo je dobro sve. Bili smo tamo u kući i moj brat i svi. Moju ženu nisu mogli da podnesu, pa smo morali da odemo. (m, 59, neadekvatno stanovanje)*

Ne mogu da kažem da je bilo u redu pre. Bilo je malo bolje pre po stambenom pitanju... majka se upokojila. Pre toga se najstarija sestra razišla sa nama zbog sukoba sa pokojnom majkom.

U početku smo se sestre i ja držali zajedno. Posle su one jedna po jedna otišle svojim putem. Na kraju sam... Svi smo pošli svojim putem. Porodično jezgro se raspalo. (m, 27, neadekvatno stanovanje)

- Nezaposlenost:

U firmi sam izgubio posao pošto je ratno stanje '91, 92. Poslali su me na Biro. 24 plate sam podigao i kraj sam bio. I onda 2004. sam se zaposlio kod ovog privatnika. Radim četiri godine i posle četiri godine zatvorio. Od njega nisam ništa dobio. Od 2007. do 2011., ja nisam imao nikakva primanja. 2011. dam zahtev za socijalnu pomoć. Nikad meni to nije palo na pamet, ali me je život naterao da moram. Bolja je plata nego socijalna pomoć. Moram tražiti, jer ako nemam ni to primanje, ja moram da kradem, nemam drugo. A to ne znam, niti znam, niti hoću... (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

- Kriminal:

To je malo duga priča - oružje, kola, krađe... ovako, onako. To je bilo posle vojske sve. Znači oko 2004. sam sve to odradio što se tiče zatvora, sad sam čist. Tad sam imao 22., od tada ništa. (m, 39, neadekvatno i nesigurno stanovanje, u situaciji beskućništva)

- Nasilje u porodici:

Kad sam imala devet godina silovao me je brat koji je mnogo stariji od mene... Onda sam naletela na dve drugarice, one su mi predložile: „Ako hoćeš da budeš sam svoj gazda, da ne zavisiš od nikog...“ rekla sam dobro... došao je taj dan... „ajde obuci minić, unihopke, štikle, našminkaj se, ideš sa nama“... krenule smo, došle smo do hladnjače, stala mi je prva mušterija sa kojom sam odradila seks za 2000. Nije mi bilo svejedno... plakala sam... osećala sam se ne znam kako da ti objasnim... ali je mnogo bolje kad sam zaradis svoj dinar... ja sam to uzela i rekla meni se ovo svida... e, tad sam počela da se drogiram i sve. Preko 50 puta sam bila u zatvoru, svaki put zbog prostitucije... (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

- Siromaštvo:

Više od godinu dana nismo plaćali Informatiku. Plaćali smo struju, struju smo imali. Plaćali smo telefon, to nije veliki izdatak. Ali ubitačna je bila ta Informatika... Ako se mi u roku od dva meseca ne iselimo, stan će otići u sud na doboš... (m, 67, nesigurno stanovanje)

Pa eto, tako sam doživeo kad sam bio tehnološki višak. Radio sam inače u „Albusu“ 35 godina punih... i jeste, dobio sam otpremninu, ali ne možeš ti sa tom otpremninom živeti dok si živ. Potroši se to. I sad onda šta ču. Građevina, pa te prevare, platiće ti pa ti ne plati, a radiš, kopaš kanale... uveče... gazda pobegne... ma, prevarili su me ko zna koliko puta... nit' prijave... (m, 61, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Dok je mama bila živa mi smo imali stan. To je mama dobila od socijale. Nama je mama rekla: „Dok sam živa imate, kad umrem, nema nikome ništa da ostane“. To je od države. To je bilo jako malo. A nas ima osam. (ž, 53, nesigurno stanovanje)

- Požar:

Ja sam morao da izđem iz kuće zato što mi je, evo druga godina, izgorela kuća, 2020. Požar je bio ne znam kojim povodom. Nije moglo više da se živi тамо. Ja sam ušao u neki objekat bez prozora, bez vrata... imao sam i gubitak posla. (m, 62, nesigurno stanovanje)

- Razočarenje

Ispitanik: *Uglavnom to veliko razočarenje u ljudi, znači poslove koje sam imao, vrlo odgovorne i sve. Ljudi su ginuli na radnim mestima... Onda sam prisustvovao nekim sastancima gde neki lešinari lupetaju gluposti. Ljudi koji redovno primaju platu, niti imaju znanja, niti odgovornosti ni ičega i tako lupaju. Jako sam se razočarao u ljudi... Imao sam para, ali to me nikad nije vuklo u životu. Nisam jurio pare. Čak sam gledao bolje da ih nemam, da ne bih razmišljao šta će sa njima. Davao sam ljudima na zajam. Umro mi je drugar jako dobar, 20.000 evra mi ostao dužan i tako. I sad imam ponude da radim 1.000 evra dnevno. Ali mi se ne radi, sada mi se ovo svidelo (život na ulici – prim. aut).*

Istraživač: *Šta je sa vašom kućom?*

Ispitanik: *To sam ja prodao. Kad sam se razvodio, sudski sam potpisao da će isfinansirati decu. Izračunali smo troškove. Starija čerka ima 500 evra mesečno, a mlađa 100 evra... To sam ja izregulisao sve. (m, 67, u situaciji beskućništva)*

Međutim, ima nekoliko ispitanika koji (moglo bi se reći sa ponosom!) ističu da su se u situaciji/riziku od beskućništva našli svojom voljom tj. da je reč o njihovom samostalnom izboru u datim životnim okolnostima.

Našao sam se u ovoj situaciji upravo zato što je to bio neki porodični dogovor da prepustim stan jednom od članova moje porodice, uz uslov da će voditi računa o našoj majci, što su i uradili, a ja sam onda ostao bez stana. Tako je sve to i krenulo, radio sam u iznajmljenim prostorijama jer od države nisam dobio ništa što bih mogao da pretvorim u atelje. Ukažala mi se prilika da dođem u Kinesku četvrt, preporučili su mi neki moji prijatelji, rekli su mi da ima praznog prostora i tako sam se i našao tu. Svojevoljnim gubitkom imovine, prepuštanjem tog stana ja postajem podstanar, odnosno, beskućnik, bez uvrede nekoga, svaki podstanar je beskućnik jer nekom drugom plaća da bude u nekom prostoru. Ja sam prvo bio podstanar, plaćao sam, čak i ovde dok smo bili na početku i dok je bila Kineska četvrt plaćali smo državi neku nakupninu, simbolično, najam.. plaćali smo troškove vode, struje, komunalije, dok je bilo... Sada ne plaćamo jer nemamo to, nema svrhe da nam grad naplati nešto što nema ništa sem četiri zida. Svojom voljom i uz dogovor sam prepustio tu imovinu niko nije mogao da pretpostavi da će se ovo dogoditi... Oni (rođaci – prim. aut) su prodali taj stan, otišli su u drugu državu, poveli su majku i bili su uz nju. Ja sam sa tim zadovoljan, ali s druge strane nisam jer država nije pomogla ni na koji način, plan mi je bio da budem prvobitno podstanar pa da obezbedim sebi neku imovinu... Danas je nemoguće i za mlade da dođu do stana, do imovine, država radi protiv naroda, a one koji su u teškoj situaciji gura na dno. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Moram da se vratim onda 12 godina unazad... Imao sam stan od 105 kvadrati, dve crkve i ženu. Radio sam u Tempu na rampi, prijem i otpis robe. Žena mi je bila prvi šef. Ja sam se švalero, žena me na'vatala i ja sam došao kući sa švaleracije i žena me pitala neke stvari, ja sam uzeo 10000 evra iz kuće i izašao. I onda sam prestao da radim, automatski. Žena me tražila posle, ali nisam htio... na početku je bilo od hotela do hotela, ali tu se brzo troše pare. I onda 2015. sam se razveo. S tim da sam stan prepisao deci, s tim da žena nema prava da uđe u taj stan. I ni ja ne idem u taj stan. I od tad sam nezaposlen... Od 2010. sam na ulici, dobровoljno sam izašao na ulicu... Onda sam čuo od nekih ljudi da ima tamo neki centar prihvativi i odma' su mi odobrili. Gde sve nisam spavao, počev od groblja, jujuju, da ti ne pričam. Pa te teraju ispred nečije terase, spavaš, smrdiš... Većinom su to ruševine, narušene kuće koje nalazim. Pa kol'ko ti bog da da budeš tamo, jer tamo dolaze i drugi, da bi izbegao batine. Sa Spensa nas isto teraju, zovu policiju, legitimišu. (m, 60, u situaciji beskućništva)

Jedan sagovornik decidno ističe da ne želi da govori o tome kako je dospeo u stambenu i životnu situaciju u kojoj se nalazi.

PORODIČNA ISTORIJA/ODNOSI I OKOLOSTI ODRASTANJA U PRIMARNOJ PORODICI

Znaš šta, ja ču o tome da napišem knjigu!

(m, 60, neadekvatno i nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Prema rezultatima istraživanja, tek svaki šesti ispitanik ističe da u detinjstvu i tokom odrastanja nije iskusio traumatična iskustva u porodici porekla. Ovi malobrojni ispitanici opisuju svoje detinjstvo kao lepo i obično, onakvo kakvo su imala i kakvo treba da imaju i druga deca. Ističu da su u porodici porekla bili zaštićeni i bezbjedni. Porodične odnose opisuju kao skladne, a porodicu porekla kao sigurnu zonu. Osim bliskosti, ispitanici navode i da, živeći sa roditeljima, nisu oskudevali – naprotiv, neki upravo ističu (veoma) povoljan društveni položaj svoje porodice porekla.

Vidite, da vam kažem, kao i svako dete, išao sam u školu, uvek sam bio čist. Majka se trudila da bude skuvano, oprano. Ona nije bila zaposlena, zamenjivala je ponekad jednu spremaćicu u Dunav Tisi. Otac mi je tamo bio čuvar. Nemam braću ni sestre. (m, 62, nesigurno stanovanje)

Ispitanik: Normalno, sve, apsolutno.

Istraživač: Da li Vam je nešto falilo?

Ispitanik: Ne, ništa. (m, 40, sa iskustvom beskućništva)

Detinjstvo je bilo uglavnom ok. Zdravo, što se kaže. Normalno. Dobro, tad nije bilo tih pametnih telefona, mi smo se uglavnom igrali u prirodi, pecanje... Ja sam srednji brat - u dobrim smo odnosima. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Istraživač: Kako je izgledalo vaše detinjstvo?

Ispitanik: Dobro, super. Ne može čovek imati bolje roditelje. Otac je bio direktor neke firme, a majka domaćica. Nisu povisili glas nikad u kući.

Istraživač: Jeste li imali braću ili sestre?

Ispitanik: Ne. Njih je bilo mnogo pa nisu hteli mnogo dece. Očevih osam, majčinih pet. (m, 67, u situaciji beskućništva)

Što se tiče porodice, pamtim je kao vrlo lep period skladan i siguran, bilo nam je jako lepo. Tako smo vaspitani pa nas je jako teško slomiti, vaspitali su nas u duhu toga da nikad ne treba odustati, da treba raditi, čuvati i voleti svoju porodicu. Otac mi je bio zanatlija, montažer centralnog grejanja i vodoinstalater, on je imao svoju prvu zanatsku vodoinstalatersku radnju, ujedno i prvu u Novom Sadu. Majka mi je bila radnica, radila je u tkačnici, radila je kao tkalja, a dok je bila radila je ovde u „Petar Drapšinu“ gde sam ja sad. Imali smo, imali smo na Limanu kuću od dede. Bili su porodica V., promenili su prezime u B. 1943 godine, puno moje rodbine je završilo na Keju racije. Imam rođenu sestru samo, jednu sa tetkine strane, imam sa stričeve strane sestruru, braća su mi umrila, imao sam strica koji je preminuo u Nemačkoj. Sestrin sin (od tetke) završio je isto akademiju u Novom Sadu, tako da smo mi jedna lepa familijica... Imali smo u našem vlasništvu kuću, nikada nije bilo nikoga u riziku od beskućništva, bili smo pripadnici tadašnje srednje klase jer je ona tad još postojala. U porodici nije bilo lica koji su koristili narkotike, alkohol, nisu bili u zatvoru, itd. Odrastao sam sa oba roditelja, kasnije su se razveli. Sestra je završila Filozofski-filološki fakultet, radila je dugo na televiziji, bila je urednik. Uglavnom bilo je lepo i mirno i fino. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Moj otac je intelektualac, radio je u Zavodu za izgradnju grada Beograda, a majka je bila arhitektonski inžinjer. Radili su visokogradnju i niskogradnju. (m, 45, nejasan stambeni status)

I malo smo kuću od 600 kvadrata. Tata doktor ekonomije, direktor Iskre u Ljubljani, mama direktorica računovodstva u Jugopetrolu. Imam brata starijeg, arhitekta. Ja sam elektroinžinjer. Živeli smo savršeno. Sve sam mogao da radim. (m, 60, u situaciji beskućništva)

S druge strane, većina ispitanika (2/3) nema (tako) lepe asocijacije na iskustvo odrastanja u porodici porekla. Njihov opis detinjstva i odrastanja prilično se razlikuje od prethodno prikazanih opisa. Analizirajući narative ispitanika o traumatičnim iskustavima i sećanjima na život u porodici porekla, uočava se nekoliko ključnih razloga/događaja. Jedan od njih je razvod braka roditelja – osim činjenice da je razvod braka bio, sam po sebi, stresan (kako po supružnike, tako i po dete tj. ispitanike), ovaj razlog dodatno doprinosi traumatizaciji iskustva detinjstva usled: a) prekida daljih odnosa sa jednim od roditelja (najčešće ocem) i b) loših odnosa sa novim partnerima roditelja i njihovom decom iz prethodnih brakova/veza (npr. očuh, mačeha). U takvim okolnostima, sagovornici ističu da su, iako još uvek deca, bivali prepušteni sami sebi.

Ispitanik: Teška situacija. Ja sam dete iz prvog braka koji se raspao. Ja sa ocem nikad nisam imao kontakt. Par puta smo se nešto videli i to je to. Tri sestre su imale istu sudbinu, ali iz drugog braka.

Istraživač: Kakav vam je bio odnos sa očuhom?

Ispitanik: Ni on se nije dugo zadržao. Tri sestre na razmak od godinu dana. Ja ga se slabo sećam. Odnos nije bio dobar. I kad je on nestao, on je nestao i to je to. Mislim nestao, imao razvod sa našom majkom. Sve je opet palo na nju. (m, 27, neadekvatno stanovanje)

Vidi, ja sam jako teško odrastao. Otac mi je malo bio alkoholičar, majka kao majka. Pre rata se rodila, za vreme rata nije mogla ići u školu. Šta je imala, osnovnu školu, šta je mogla biti, samo spremaćica. I taj brak je išao sve teže i teže. Rastali su se. Ja sam sa 16 godina ostao siroče/ napušten... Moja keva je našla nekog tipa i onda taj tip neće mene da primi, ovo ono. Tako da sam morao ja sam. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Drugi razlog traumatičnog iskustva odrastanja u porodici porekla vezuje se za smrt jednog ili oba roditelja.

Majka radnica u Neimaru u Novom Sadu, otac u Mostogradnji. Otac mi je poginuo jako brzo, sa sedam godina, majka je živila sa mnom i bratom... na kraju se i ona udala, očuh... nije me prihvatio. Bilo je svađa. E, kad je on umro, onda sam se ja vratio, počeo sa majkom da živim. Pre tog sam živeo u ateljeu, pa sam i to prodao i otišao kod majke... kad je majka preminula, s njom sam izgubio sve... (m, 59, u situaciji beskućništva)

Moj otac je umro i majka je umrla, nas ima četvoro dece, ja sam najmlađa. Stvarno su jako bili dobri roditelji... samo sam se ja jako rano udala, prekinula školu, prekinula osmi razred. (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Istraživač: Kakvo vam je bilo detinjstvo?

Ispitanik: Savršeno... imala sam veoma lepo detinjstvo... moji roditelji su bili jako strogi... imam jako lepe navike iz detinjstva i to sam na život odnela... Smrt oca, tu se sve srušilo... (ž, 58, nejasan stambeni status)

Treći razlog tiče se bolesti zavisnosti roditelja. Najčešće je reč o alkoholizmu oca.

Istraživač: Jesu li roditelji bili zaposleni?

Ispitanik: Majka nije jer je tata, kada je ona izgubila prvo dete, kazao kad je ostala sa mnom trudna: "Ti ćeš od sada biti poglavavar kuće".

Istraživač: A tata?

Ispitanik: Tata je bio konobar.

Istraživač: Rekli ste da nije bilo nasilja, a da li je bilo alkoholičara u porodici?

Ispitanik: Tata je osećao probleme sa alkoholom. Ja sam bio tada sasvim mali, posle je o tome pričala majka, posle je pričao i on da se lečio dva puta od alkoholizma. (m, 67, nesigurno stanovanje)

Istraživač: Čime su vam se bavili roditelji?

Ispitanik: Moj otac je bio zaposlen u NIS naftagasu. Takođe i moja majka. Moja majka je bila daktilografskinja, a otac je vozio kamion cisterne.

Istraživač: Kakvi su roditelji bili prema vama? Kakva je mama bila prema vama i tata kad ne pije? Da li je uvek bio nasilan?

Ispitanik: Ne. Baš naprotiv. Bio je možeš ga namazati na leb. Kao sliku da ga okačiš da ga gledaš svaki dan kad je trezan. Toliko je bio dobar. Ali kad je pijan to nije moj otac. To je neki sasvim 56-i čovek. A majka je uvek branila i mene i brata od njega. I mi smo branili takođe majku od njega.

Uzajamno smo se branili. (m, 39, u situaciji beskućništva)

Deo ispitanika ističe da su u detinjstvu iskusili siromaštvo. Jedan ispitanik navodi da porodica porekla nije imala svoju kuću što ukazuje na kontinuitet deprivacije u stanovanju.

Nemaš ni kuće, ne valja ništa. Svakde sam bio... Roditelji su se bavili poljoprivredom, Mrkonjić grad, mama bila domaćica, on (otac – prim. aut) je valjda bio neku pomoći dobijao državnu. Nismo imali svoju kuću. (m, 70, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Tata je pre držao konja, trocikle. Dručiće vreme ranije bilo. Majka je imala tuđu negu, bolesna od raka i umrla je od toga. Bili smo siromašni, teško smo živeli. (m, 43, nesigurno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Jeste bilo skromno, al' sam imao sretnije detinjstvo nego starost. Ovo je paćenje, mučenje, bože me sačuvaj... nas četvoro dece živeli smo skromno, ali bio sam nekako, šta ja znam, bio sam sretan... (m, 61, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Svedočanstva pojedinih ispitanika ukazuju na to da je u pojedinim slučajevima u porodici porekla bilo psihičkih oboljenja izazvanih traumatizacijom, kao i kriminalnog ponašanja.

Sa pet i po sam ostao bez oca, odselili se iz Novog Sada. Majka mi je posle gubitka oca i majke završila na neuropsihijatriji. Živeo sam lepo dok se to nije desilo. Kasnije je išlo sve lošije zbog majčinog psihičkog stanja. (m, 28, u situaciji beskućništva)

Odrastao sam bez roditelja. U jednom momentu, deda, jedini sa kojim sam bio prisutan je umro. Međutim, nisam ništa nasledio i od onda je tako... majka je dugo bila u zatvoru. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)

Ispitanici su neretko izveštavali o iskustvu nasilja u porodici porekla. Reč je o fizičkom, seksualnom i psihičkom nasilju od strane roditelja, ponekad i bliskih srodnika. Najčešće je povezano sa alkoholizmom počinjocu, kao i sa elementima zanemarivanja.

Mama je radila treću smenu pa ode posle privatno da čisti stanove, malo ima vremena za svoju decu... a, otac, taj kad dođe pijan... ustaj, sakriva se kod komšija, prenoćimo kod njih, pobegnemo... ja kad čujem njegove korake, nekad se upiškim od straha, kad sam bio mlađi... sve nas je tuk'o k'o odrasle ljude... da ne kažem samo kako je mamu tuk'o... (m, 42, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Nisam imala detinjstvo nikakvo. Bila sam jako mala, ugrožena od brata. Mama je radila u proizvodnji obuće, a moj tata se bavio zidarstvom. Odnos sa mamom i tatom – sa mamom, do danas, nikad me žena takla nije, ni otac, samo brat (brat ju je silovao – prim. aut.). Imali smo tri kuće naše i dva stana. To je sve ostalo mojoj tetki, zato što moj tata je prepisao. To je tetka sa tatine strane. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li je bilo nasilja u porodici?*

Ispitanik: *Naravno. Evo sad sam htio upravo to da objasnim ukratko. Maltretirao je (otac – prim. aut), znači tukao je majku što je meni jako bilo nekako... pod jedan, šta on to radi, kako možeš da tučeš majku koja me rodila. Osobu koja me rodila, mene... Mislim, ne razumem i onda mi to nekako... Kako sam odrastao, sve stariji i stariji bilo mi je jako to odvratno, odvratnije i sve odvratnije.*

Istraživač: *Je l' to bilo intenzivno?*

Ispitanik: *To je baš bilo... Majka skuva ručak, dočeka njega, on pijan dođe, sve u plafon digne. Nas pošuta, išamara. Nju. 'Ajde tamo upaliću vas, šta vi, ovo, ono i svaki put intenzivnije... Sve mi je to bilo više i više, u času kap kap kap i onda sam se jednom vratio iz vojske. Znači imao sam devetnaest godina kada sam otišao u vojsku. Vratio sam se sa nepunih dvadeset iz vojske. Isto tako jednom prilikom ujutru budi me cika dreka, majka vrišti. Znači, opet ista priča. Ja ustajem. Izlazim iz moje sobe. Hodnik prolazim. Dnevna vrata otvaram i vidim majku kako drži njega iza leđa, a on u ruci pištolj. Ja kako sam otvorio vrata, on kaže: „Evo ga sad ču da ga ubijem“. Pijan, mortus. Puca jedan metak, promaši me i kroz noge mi prođe. Drugi metak, pored desne noge mi prođe sva sreća i ne pogodi me. I ja pritrcim i otprem mu pištolj. Okrenem se. Par koraka sam napravio. Roletna se spustila i nešto mi... Čaša je prekipila, prelila se. Okrenuo sam se i šest metaka u njega. On je na mestu ostao mrtav. (m, 39, u situaciji beskućništva)*

Katastrofa. Mene moja mama nije volela, jedino tata što me je voleo. Ne bukvalno da me nije volela, osetiš ti. Bila je gruba prema meni. Tukla me je i kad je trebalo i kada nije trebalo. Tata je onda malo pio, pa je bila svađa, svađa celog života samo svađa. (ž, 67, neadekvatno stanovanje)

Nije bila funkcionalna (porodica – prim. aut). Porodica nam se raspala još kad sam ja imao 12-13 godina... nisam više ni sam siguran. Tad je počelo totalno rasulo. Nasilja nije bilo, ali bilo je psihički, više psihički i jednostavno sve se raspalo... (m, 49, u situaciji beskućništva)

Osim unutrašnjih karakteristika same porodice, spoljašnje okolnosti takođe doprinose traumatičnom odrastanju. Ovo se pre svega odnosi na ratne okolnosti u kojima su živeli ispitanici koji su odrastali tokom 1990-ih. Osim što su same po sebi traumatične, ratne okolnosti deluju kao stresogeni faktor na porodičnu integrisanost i funkcionalnost.

Istraživač: *Kako je izgledalo vaše detinjstvo?*

Ispitanik: *Odlično. Moj otac je bio privatni auto-prevoznik. Imali smo 15 krava u Hrvatskoj, dva kamiona, mali auto. Ja nisam znao šta znači nemati. Kad uđem u prodavnici što prstom uperim, to se kupovalo, do 1992. Uzeli su moga oca kamione.*

Istraživač: *Da li imate braću ili sestre?*

Ispitanik: *Imam samo jednu sestruru.*

Istraživač: *Da li je u porodici bilo nasilja?*

Ispitanik: *Jeste od 1996. godine zato što je moj otac malo popustio na živce. Moja majka i otac su živeli 22 godine u braku jer nije bilo svađe. I od zatvora, od njegovog maltretiranja što je doživio, i ratišta, on je malo na živce. I onda je počeo da maltretira majku, nas. I dan danas ja i on ne možemo zajedno jer je živčan.*

Istraživač: *Da li je tukao mamu?*

Ispitanik: *Jeste.*

Istraživač: *Vas?*

Ispitanik: *Jeste. I dan danas ja i on imamo problema. Zato sam ja u Novom Sadu.*

Istraživač: Da li je pio?

Ispitanik: Jeste.

Istraživač: Da li je tад bio agresivan?

Ispitanik: Jeste.

Istraživač: Da li se kockao?

Ispitanik: Jeste.

Istraživač: Bio je u zatvoru?

Ispitanik: U ratnom zatvoru. Zato što je digao oružanu pobunu protiv Hrvatske. (m, 38, u situaciji beskućništva)

Svaki šesti ispitanik ističe da je deo detinjstva proveo živeći van primarne porodice.

Odrastao sam bez roditelja. U jednom momentu, deda, jedini sa kojim sam bio prislan, je umro. Međutim, nisam ništa nasledio i od onda je tako... majka je dugo bila u zatvoru. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)

Ispitanik: Moja situacija je počela kad me ostavila majka kad smo bili mali. Tu smo imali tri godine. Ja sam bio jedan brat i dve sestre. Kad nas je ostavila majka, posle par meseci ostavio nas otac. Čale je htio da nas da u dom. Međutim, moj deda od oca nije htio da nas da u dom, već je htio da nas čuva. On nas je odgajio. Međutim, on je ostario. Čale se oženio sa drugom ženom. Mačeha nas nije prihvatala i maltretirala nas.

Istraživač: Jedino se deda brinuo o vama?

Ispitanik: Samo deda i baba.

Istraživač: Kako su oni živeli?

Ispitanik: Oni su bili stari. Video sam da oni ne mogu više da se bore sa nama. Sestre su se poudavale. Ja ostao i vidim da nije to to. Vidim da im ja smetam u njihovom životu. Oni jedva za sebe žive. Oni su bolesni i to. Ja sam odlučio da idem negde da se snalazim. Nisam mogao da ih gledam kako se muče. Mnogo su stari. (m, 20, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Istraživač: Bio si i u domu i u zatvoru. Kakvo iskustvo si imao tamo?

Ispitanik: Relativno najlepše vreme što sam imao.

Istraživač: U domu?

Ispitanik: Ne u domu. U domu sam završio svoj zanat. To nije bio dom u tom smislu kao što je ovde. Socijalni radnici su bili tu za nas. Mi smo živeli sami u toj kući. Bilo je nas petoro. To je bio dupleks i svako je imao svoje pare... svako je imao svoj zadatak. Jedan je celu nedelju morao da čisti, ovaj imao da kuva i menjalo se. 'Ajde da kažemo bilo je ok. (m, 42, u situaciji beskućništva)

U Adicama sam živila kad sam bila mala. Mene su roditelji ostavili. Mene su othranili stric i strina. Vremena su bila teška, njih je bilo sedam dece i ja i brat rođeni pa je malo teško bilo. Ne znam šta se tačno desilo. Po priči mog strica i strine, oni su meni sa nekih šest-sedam (godina – prim. aut) rekli da nisu moji pravi roditelji. I ja sam tu stala. Ali, oni su meni tu ljubav dali i da ja mojog deci tu prenesivam. I da su deca i porodica tu najbitniji i da budeš pošten, iskren. I ja sam im jako zahvalna i da su uspeli da me na jedan pravi put izvedu. To je bilo vlasništvo moga dede (kuća u kojoj je odrasla – prim anket). Oni su hteli mene da odvedu u dom jer meni je brat odrastao u dom, al' me nisu dali stric i strina. Stvarno se borio stric za mene da ne odem. Porodica je primala neku socijalnu pomoć, al' za mene nisu. (ž, 29, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Istraživač: Vi ste zajedno živeli sa mamom i tatom (ispitanik i brat blizanac – prim. aut)?

Ispitanik: Jedno vreme i onda sam ja završio u hraniteljskoj porodici gde sam bio sedam godina. Znači od osme do četrnaeste godine, pa sam se preselio u Novi Sad. Vratio sam se.

Istraživač: A, čekaj, dok si bio u hraniteljskoj porodici, gde je to bilo?

Ispitanik: Ona se nalazila kod Velike Plane.

Istraživač: Znači tebe su iz Novog Sada prebacili u Veliku Planu?

Ispitanik: Da, kada sam imao osam godina, Centar za socijalni rad naravno. Međutim, meni je tamo bilo baš onako lepo, detinjstvo kakvo treba da bude, razumete. Onda sam ušao u pubertet, pa mi falila porodica i non-stop me nešto sećalo na porodicu. Onda sam došao u Novi Sad. Ispostavilo se da je sve pogrešno urađeno od strane mene, zato što je ispalo skroz drugačije od onoga što sam očekivao.

Istraživač: Vratili su te sa 14 godina u Novi Sad?

Ispitanik: Tako je. Pa, oni su otisli u inostranstvo. Brat je otisao na jednu stranu, ja sam na jednu stranu. I tu se više ne zna ko je gde.

Istraživač: Išao si u srednju školu u Novom Sadu?

Ispitanik: Tako je.

Istraživač: A za to vreme gde si živeo?

Ispitanik: Bio sam u domu u Kamenici.

Istraživač: Zbog čega si morao da ideš u hraniteljsku porodicu?

Ispitanik: Zbog ekonomске, finansijske i porodične situacije. Pošto moji su bili razdvojeni. Ja sam prošio, ja sam svašta nešto radio u tim mladim godinama i nisam išao u školu kada sam trebao da idem u školu, nego sam bio na ulici. (m, 22, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

ODNOS SA ZAJEDNICOM/MREŽA PODRŠKE

Ima koji vas vole i koji vas ne vole.
(m, 59, neadekvatno stanovanje)

U svojim narativima, ispitanici svedoče o širokom dijapazonu reakcija šire društvene zajednice prema osobama koje su u situaciji/riziku od beskućništva - od potpunog ignorisanja, preko izbegavanja do osude, pa čak i nasilja, ali i pozitivnih reakcija.

Podsmevaju mi se, zato što to gomila njih gleda kao, on je klošar... a mogu njih da pitam: „Vi izlazite sa 200 evra u džepu i pravite se da ste đuvegije, na račun mame, tate“... ja koliko imam ja se toliko rastegnem. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Nisam imao neprijatnosti, možda za sve ove godine jednom ili dva puta. Ima ljudi koji jednostavno sednu, pa poslušaju, parovi... nekad uspem da zaradim neki dinar, sve to zavisi... pravila nema, ali desi se, pa priđu ljudi, pa me zovu recimo da neko veče odsviram u kafiću. U principu zabavno je. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Najviše volim, kad sviram na ulici, klince. Ima klinaca koji ne obraćaju pažnju, samo prođu. Ima onih koji, kad pokušaš da ih odvojiš od mene, naprave paniku roditeljima, rodbini... a ima klinaca koji prođu pored mene i začeve uši, jer roditelji im slušaju ne znam šta. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Kakav je odnos drugih ljudi prema tebi?*

Ispitanik: *Ok budu, ima jedna kafana u koju idem u Temerinsku... ima tamo jedan čovek, kupi mi pljeskavicu, priatelj, kao da mi je brat, kupi mi piće, da mi pare... sve najnormalnije. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: *Da li ste imali neprijatnih situacija sa ljudima tokom boravka na ulici?*

Ispitanik: *Sad u poslednje vreme u dva navrata sa istim momkom. Ne bih želeo da navodim ime.*

Istraživač: *Da li je neko htio da iskoristi vašu situaciju da bi sebi obezbedio korist?*

Ispitanik: *Pa baš isti taj dečko u dva navrata.*

Istraživač: *Da li vas je neko prijatno iznenadio?*

Ispitanik: *Naravno da jeste, brdo ljudi i to mi je veoma dragoo. (m, 39, u situaciji beskućništva)*

Meni mnogo ljudi pomažu... u kafiću Špajz, on neće da naplati kafu... ima tu jedna u pekari, ona me uvek časti... i radim Books i Zenit knjižaru... Marko iz Lice ulice, organizator prodaje, mi je kupio uljani radijator... kupio mi kafu... mnogo me obožavaju... (ž, 58, nejasan stambeni status)

Istraživač: *Da li nekad imate utisak da vas ljudi izbegavaju?*

Ispitanik: *Ne, nisam paranoičan.*

Istraživač: *Da li je neko nekad htio da vas iskoristi za neku sumnjivu radnju da bi sebi obezbedio korist?*

Ispitanik: *Ne, koliko ja znam ne. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)*

Dok me ne upoznaju, gledaju me kao klošara, ali vremenom, stanu, postave par pitanja, vide da sasvim normalno komuniciram, onda steknu drugačije mišljenje. (m, 39, neadekvatno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Znaš šta, briga me. Ja znam koji ljudi su meni u nekom smislu važni i fokusiram se na te ljude.
(m, 60, neadekvatno i nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Lična bezbednost je jedan od najčešćih problema sa kojim se suočavaju ljudi koji su u situaciji/riziku od beskućništva. Rezultati istraživanja pokazuju da iskustva ispitanika po pitanju (ne)bezbednosti variraju – od onih koji navode da nikada nisu imali problema (npr. neprijatnih situacija, konflikata) do onih koji su bili iskorišćeni, pa čak i pretrpeli fizičko nasilje. Pitanje (ne)bezbednosti koje nosi životna situacija u kojoj se nalaze sagovornici nije samo lično, već se ono proteže i na članove njihovih porodica.

Ljudi iz Novog Sada, te Tate Novosađani su mi kupili gitaru koja je koštala 400 i nešto evra i ekstremno sam im zahvalan na tom, al' tu gitaru sam imao priliku da vidim kako mi lomi jedan Rom u Limanskom parku kad sam se vraćao kući... Sve se to vraća. Hteli su da me opljačkaju, slomili su mi koleno maltene... počelo je šutiranje, pao sam... počelo je šutiranje i po gitari i tako su mi slomili tu gitaru od Tata Novosađana... nije bitno... prošlo je... dobro, moram da priznam ja sam to veće malo popio, a bilo je i četiri ujutru... nikog nisam video, bio sam sam protiv njih dvoje... taj mlađi... oni su klinci... uzeli su mi novčanik, telefon i unakazili su me... bio sam vrlo „našminkan“ dobrih mesec dana. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li ste imali neprijatne situacije?*

Ispitanik: *Nikada, nijedan incident...*

Istraživač: *Da li je neko htio da vas iskoristi?*

Ispitanik: *Ne, ne, nisam imala nikakav konflikt. (ž, 58, nejasan stambeni status)*

Istraživač: *Da li je neko htio da vas iskoristi?*

Ispitanik: *Ne. To nisam dozvolila sada. (ž, 53, nesigurno stanovanje)*

Istraživač: *Da li je neko htio da vas iskoristi?*

Ispitanik: *A bilo ih je x. To je bilo više zbog posla. Nemaš dokumente, nemaš ovo. Radiš kod mene na crno, pa ti dam pare, kad ti dam. Na kraju ostaneš bez para, ali inače ovako ne. (m, 42, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Kakva iskustva imate sa ljudima u Novom Sadu?*

Ispitanik: *Imali smo mnogo loših iskustava.*

Istraživač: *Kakvih na primer?*

Ispitanik: *Eto, na primer, odem ja negde da se snalazim za život da donesem koji dinar, parče 'leba za to dete i suprugu moju. Upali su mi u tu kuću gde sada živim i pokušavali su više puta da je uznemiravaju i da je siluju.*

Istraživač: *Jeste li pokušavali da prijavite?*

Ispitanik: *Policija ništa nije mogla tu da reaguje i nisam ništa prijavio jer znam da neće to ništa pomoći. Moja žena ima taj strah u sebi da ne sme da ide više nigde van bez mene. Ona je rekla meni da neće više nigde ići dok ja ne dođem jer se boji. I ja se isto bojam tu da živim. Tu nije život. Ja nemam mir sa mojom porodicom. Nemam gde, kako. Nemam nikoga oko sebe. Ja moram tu da ostanem jer nemam gde da idem. (m, 20, neadekvatno i nesigurno stanovanje)*

Odnos zajednice prema osobama koje su u situaciji/riziku od beskućništva podrazumeva i aspekt uključenosti ili isključenosti iz mreža neformalne podrške. Ove mreže često predstavljaju jedini vid pomoći i podrške na koju osobe koje su u situaciji/riziku od beskućništva mogu da računaju. Međutim, za neke čak i ovaj vid oslonca i sigurnosti izostaje. U neformalne mreže podrške uključeni su rođaci, prijatelji, komšiluk.

Obim i intenzitet podrške koju dobijaju osobe koje su u situaciji/riziku od beskućništva varira u zavisnosti od porodične/srodničke integrisanosti. Među ispitanicima ima onih koji se oslanjaju na pomoć i podršku rođaka, posebno onih najbližih (npr. roditelji, braća, sestre, deca). Međutim, ima

i onih koji iako jesu, kako sami ističu, u dobrom odnosima sa rođacima, ne dobijaju od njih pomoć, kako zbog toga što su i sami rođaci u nepovoljnoj životnoj situaciji, tako i zbog toga što sami ispitanici to ne traže i/ili ne žele.

Istraživač: *Da li su vam živi braća i sestre?*

Ispitanik: Jesu. *Imam jednog brata i pet sestre. Sve smo žive. Jedan je u Makedoniji, jedna u Nemačkoj, a tri smo ovde. Družimo se. Viđamo se i idemo jedni kod drugih.*

Istraživač: *Znači u dobrim ste odnosima?*

Ispitanik: *Da, i sa bratom.*

Istraživač: *Da li vam oni nekad pomažu?*

Ispitanik: *Ne, ja ni ne tražim. I oni se jedva snalaze za sebe. (ž, 53, nesigurno stanovanje)*

Istraživač: *Kakvi su vam odnosi sa njima danas, sa majkom i sa bratom?*

Ispitanik: *Sa bratom sam odlučio da više ne kontaktiram. Sa majkom naravno imam kontakt i savršen je.*

Istraživač: *Da li vam ona pomaže sada?*

Ispitanik: *Pa ona bi. Ja jednostavno ne želim da mi ona pomaže, ali ona bi meni kad god. To i D. zna, ja sam odlazio par puta i donosio i hranu od nje i prala mi je veš. Ali sam odlučio da jednostavno više je ne mogu da kažem maltretiram. Al' za mene je to maltretiranje jer žena prošla sve i svašta i neću uopšte da je opterećujem sa mojim još sad problemima. (m, 39, u situaciji beskućništva)*

Dobro se slažemo, čujemo se, svako ima svoj život, ali ako nešto bude ne daj bože, tu smo da pomognemo. (ž, 29, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Imam četiri sestre. Ne pomažu mi, imaju decu, kad imaju decu ne mogu pomoći. Jedna je mogla, 50 evra mi je dala, trebalo mi za ličnu kartu da vadim i dala mi, kaže: „To ti ja poklanjam“. Teško je danas pomoći nekom. (m, 70, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Moji mi šalju. Zadužio sam se kod drugara oko 600 evra. Zet hoće da mi vrati taj dug. Rekao sam mu: „To si sad uradio, vraćao moje duge i nikad više“. Ne dam da mi iko govori šta da radim, hoću da sam vodim brigu o sebi. (m, 43, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *U kakvom ste odnosu sa decom?*

Ispitanik: *Super, svaki dan se čujemo.*

Istraživač: *A gde oni žive?*

Ispitanik: *Tu je jedna u NS radi, a druga je sa mamom. Ta me sinoć zvala.*

Istraživač: *Da li vam pomažu?*

Ispitanik: *Šta imaju da me pomažu, meni je super... Ja njih pomažem. (m, 67, u situaciji beskućništva)*

Prostorna bliskost rađa specifičan oblik društvenih relacija – susedstvo za neke može biti nužnost, za druge je to samo fasada, dok treći u susedima vide i imaju one koji razumeju njihovu svakodnevnicu.

Istraživač: *A da li vam ljudi inače pomažu?*

Ispitanik: *Da.*

Istraživač: *Ko?*

Ispitanik: *Komšije, cela Temerinska. Socijalno. Boravak za beskućnike, idem tamo. Svi, svi.*

Istraživač: *Sa komšijama ste u dobrim odnosima?*

Ispitanik: *Tako je, nikad u svađi i nikad problema. (ž, 53, nesigurno stanovanje)*

Sa komšijama sam super, nema nikakvih problema. Najviše mi pomaže taj čovek što mi je dao kuću da koristim... kupuje mi i hranu često... (ž, 62, nesigurno stanovanje, bivši sa iskustvom beskućništva)

Odnos sa komšijama je dobar, nema pet-šest kuća tu, al' dobar sam sa svakim. (m, 70, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Sa svima sam prijateljski. Tu ima Albanaca, Muslimana i Srba. (m, 77, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Nešto ređe u odnosu na rodbinu i komšije, ispitanici pominju i pomoć i podršku koju dobijaju od prijatelja.

Kum mi je velika podrška... upoznali smo se na ulici kad sam svirao... iskreno da ti kažem, ni ne znam mu godište... 16 ili 17 godina je mlađi od mene... i on je jednog dana došao i pitao me: „Hoćeš da mi budeš kršteni kum?.. Ja, ono, zamuk'o... „Čekaj, bre, ti znaš gomilu ljudi, zašto ja?... „Ili ti ili niko drugi“... Ali, jednom smo se sreli pre kumstva u jednom kafiću i sedimo tako i on me pogleda i baci mi ovako kovertu. I otvorim kovertu - ono 150 evra. Rek'o: „Daj bre, koji ti k...c!“, a znam da dečko stvarno ima težak život... radi ko crnac, po dva-tri posla u isto vreme, stvarno je vredan. Ja reko: „Čoveče, ovo tebi više treba nego meni“. „Ne“, kaže, „ili ču ih iscepati ovde pred tobom“. To je bilo pre kumstva. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Primer, sad sam baš doputovao, bio sam kod drugara, bukvalno odmor. On je sa majkom koja je dosta stara i ne može da postigne sve. Bio sam nedelju i po dana. Ono što se kaže, pomogao sam mu oko drva, oko bašte, ono, normalno kako je na selu... on je, što se kaže, ugostio me, dao mi neke stvari koje su mi potrebne. Rekao mi je da uvek imam mesta kod njega. Sad ako baš nešto bude jako hladno, onda ču da se družim sa njim. Tako da se uzajamno pomažemo. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Što se tiče drugih nekih stvari u Novom Sadu, nekih prijateljstava i ljudi koje sam znao, volim ribolov, da idem na pecanje, već godinama se bavim time... I ljudi koji su bili ribolovci, oni su mi pomogli jako dosta u Novom Sadu, pogotovo ljudi koji love ovde na Šodrošu, donosili su ljudi i spremali su ribu i pare kad mi treba, znači tu nemam reči. Što se tiče tog udruženja ribolovačkog, ti tamo ljudi što tamo love, nisu svi, ima pojedinci, nikad nisu oni mene gledali da kažu: „E, vidi onog klošara“, ne znam ovakav, onakav. Ne, oni su mene videli kao drugara, kolegu koji isto voli ribolov. Mnogi su mi tu pomogli. (m, 40, u situaciji beskućništva)

Osim što primaju i koriste pomoć neformalnih grupa za podršku, manji deo ispitanika navodi da i oni, kada su u prilici, nastoje da pomognu drugima koji se nalaze u nepovoljnoj životnoj situaciji. Iako bi se moglo očekivati da nepovoljna životna situacija u kojoj se nalaze osobe u situaciji/riziku od beskućništva utiče na to da budu fokusirani isključivo na sopstvene probleme i njihovo rešavanje, narativi ispitanika jasno svedoče o solidarnosti koja je upravo posledica nepovoljnih životnih uslova. U nekim slučajevima, pomoći i podrška su materijalni, dok je ponekad samo dovoljan razgovor, međusobno prihvatanje.

Ok smo, shvatamo se, pomažemo se kol'ko možemo. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li si pomagala drugaricama sa petlje?*

Ispitanik: *Jesam za Jelenu kad se porodila... skupili smo pare za kolica, za pampers, za flašice, ja i D. ... ostavila je posle dete u domu... to nam je bilo strašno, ne što smo dale pare, nego što ga je ostavila na kraju... (ž, 33, neadekvatno stanovanje)*

Dobar dan, kako si, šta je, ovo, ono. Popričamo. (m, 38, u situaciji beskućništva)

Živeo sam sa nekima, poznajem ljude dosta, uvek ču da druge zaštitim, takav sam po prirodi, da je ne znam šta (m, 40, sa iskustvom beskućništva)

S druge strane, ima i onih koji smatraju da je u takvim životnim (ne)prilikama solidarnost nemoguća.

Svako tu sebe gleda, tako je to. (m, 59, u situaciji beskućništva)

No, bez obzira na to da li dobijaju pomoć i podršku drugih ili ne, iz narativa ispitanika provejava pomirljiv ton. Niti jedan ispitanik koji ne prima pomoć drugih nije ih osudio zbog toga, kao ni pokazao svoje nezadovoljstvo, bes. Naprotiv, neretko i sami ističu da su i njihovi rođaci, priatelji, komšije takođe u teškoj životnoj situaciji i time „pravdaju“ nemogućnost pružanja pomoći od strane ovih lica.

ZAPOSLENJE I PRIHODI

Ne, nemam dinara prihoda, živim super.
(m, 67, u situaciji beskućništva)

Rezultati istraživanja pokazuju i potvrđuju da je za osobe koje su u situaciji i/ili riziku od beskućništva karakteristična isključenost sa tržišta rada, posebno iz njegovog formalnog dela. Prema iskazima ispitanika, niti jedan nije trenutno formalno zaposlen. Većina (55%) je nezaposlena, 17% su penzioneri, 10% su žene u prostituciji, 14% radi „na crno“, a jedan ispitanik ističe da je samostalni umetnik.

Neki ispitanici ističu da su ranije imali poslove, ali su iz različitih razloga danas nezaposleni – neki svojom voljom (dali su otkaz, nisu mogli da izdrže uslove rada i sl.), neki zbog nezadovoljstva tretmanom poslodavca, neki zbog devijantnog ponašanja (cockarski dugovi), a neki zbog bolesti (epilepsijska).

Ispitanik: *Trenutno sam nezaposlen.*

Istraživač: *Gde si bio zaposlen?*

Ispitanik: *U JKP Čistoća. Tu sam bio zaposlen i bio sam u Beogradu, u Žarkovu sam radio isto. Na građevinama sam non stop radio. Na više mesta sam radio.*

Istraživač: *I koliko ste dugo tamo radili?*

Ispitanik: *Sedam meseci.*

Istraživač: *Do kada si radio tamo?*

Ispitanik: *Do prošle godine, do novembra ili oktobra.*

Istraživač: *Da li si dobio otkaz ili si sam odustao?*

Ispitanik: *Sam sam odustao zato što bilo je neko hladno vreme, pa nisam mogao da izdržim.*

Znači vremenski uslovi...

Istraživač: *Da li ti je žena zaposlena?*

Ispitanik: *Ne, ona je domaćica. Ja joj šaljem novac, kad god imam priliku da dobijem novac ili zaradim, uvek pošaljem.*

Istraživač: *Da li radiš nešto privatno?*

Ispitanik: *Recimo da. Znam oko električne, pa odem nešto odradim ili moleraj. (m, 22, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)*

Istraživač: *Jeste li radili još nešto osim tog sviranja?*

Ispitanik: *Radio sam nekoliko godina građevinu ovde kod nas. To je jedini ozbiljan posao, pored ovog (sviranje – prim. aut.), koji sam u životu prošao...*

Istraživač: *Imali ste prijavu?*

Ispitanik: *Nismo imali prijavu. To nije gazda praktikovao. Neki su je i imali.*

Istraživač: *Platu ste primali redovno?*

Ispitanik: *Platu redovno.*

Istraživač: *Što niste nastavili da se bavite gradilištem?*

Ispitanik: *Trudim se da pamtim lepe stvari. Prosto nije bio baš neki lep oprost sa firmom i posle toga sam se vratio muzici. Ne, posle toga sam se namenjao firmi, ali uvideo da od toga nema ništa. Ponovo sam se dokopao neke gitare i počeo da tamburam po ulicama. (m, 27, neadekvatno stanovanje)*

Do novca koji im je potreban za život ispitanici dolaze na različite načine - učestvovanjem u neformalnoj ekonomiji, prošnjom, ali i bavljenjem nelegalnim aktivnostima (prostitucijom). U neformalnoj ekonomiji uglavnom učestvuju mlađi ispitanici (mada, nije pravilo!) s obzirom na to da poslovi koje obavljaju neretko zahtevaju fizičku snagu (npr. rad na građevini, moleraj, radovi u poljoprivredi). Takođe, ovi poslovi su najčešće sezonski što utiče na (dis)kontinuitet prihoda ispitanika.

Samo radim sezonske poslove. Kopanje njive, zidanje, putovao sam u Čačak, bio sam tamo u smeštaju... bio sam prijavljen u jednoj građevinskoj firmi na duže, zaduživaо se kod gazde, ali opet zbog kockarskog duga ništa... ali to su neki poslovi koje moraš da odradiš od početka do kraja, a ja u smeštaju u kojem sam, u uslovima u kojima sam, to ne mogu, nisam u stanju da održavam u kontinuitetu dolazak na posao... (m, 28, u situaciji beskućništva)

Radio sam jedno vreme kao vozač, kada su počeli epi napadi i halucinacije, prestao sam. Radio sam i u autoperionici. Sad sedim i prosim, najčešće kod Bazara, u pothodniku. Ljudi mi daju novac. Ne bih da dam odgovor koliko zaradim. Mnogo više ljudi bi počelo da se bavi tim poslom. (m, 39, neadekvatno i nesigurno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Istraživač: Šta ste sve radili?

Ispitanik: Svašta, kopao po njivama, tu građevinu. Radio sam u autoindustriji. Bio sam i u inostranstvu.

Istraživač: Trenutno ne radite ništa?

Ispitanik: Ne.

Istraživač: Kada ste poslednji put radili?

Ispitanik: Prije četiri, pet meseci.

Istraživač: Od čega trenutno živate?

Ispitanik: Od ulice. Sakupljam po kantama samo za hranu da preživim.

Istraživač: Da li je neko prišao i ponudio vam posao?

Ispitanik: U zimsko vreme ne. Zvao sam ih, svi čekaju da se malo prolepša vreme. Građevina, drugo ne znam. (m, 38, u situaciji beskućništva)

Radim na crno, povremeno moleraj, fasade... zaradim neki dinar. Radio sam povremeno po firmama par meseci pošto je nezgodno jer nemam stalan smeštaj. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Radim honorarne poslove, građevina, moleraj, imam penziju 15.000, nalazim poslove preko prijatelja, kad stignem... radim gde stignem... Imao sam stalan posao u firmi, tamo sam radio 12-13 godina... prosim, čuvam parking, ali policija to gleda kao prošnju, pa nas pokupe, pa puste... to je sve prekršajno... ne sakupljam sekundarne sirovine. (m, 59, u situaciji beskućništva)

Ostali (pre)prodaju robu na pijaci, sakupljaju sekundarne sirovine.

Istraživač: Šta sada radite?

Ispitanik: Ja i sad idem na najlon i prodajem garderobu, prodajem obuću i ja od toga živim. 1.000-1.500 zaradim tad. Mesečni prihodi su 7.400. Sakupljam sekundarne sirovine. Gvožđe, bakar, mesing, sve me interesuje i to posle prodajem. Za kilogram gvožđa se može zaraditi 30 dinara, a uspem da sakupim, sve zavisi. Ako naletim na cela kola da nosim, a nekad ima da jedva skupiš kilu. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Bavim se sekundarnim sirovinama. Imam od lekara da sam nesposobna za posao. Žene mi donesu garderobe. Advokatice me znaju, sudinice me znaju. Pomažu mi i daju, hrane. Ne prosim. Zarađujem na pijaci. (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Neki ispitanici ističu da sredstva za život zarađuju baveći se umetnošću, kao ulični svirači, slikari.

Istraživač: *Kako ste uopšte počeli da svirate? Kada ste otkrili talent?*

Ispitanik: *Pokojna majka je bila muzičar pa me je gurala ka tome, pa bih to mogao da nazovem porodičnim zanatom. Majka je pijanistkinja bila.*

Istraživač: *Svirali ste i u Italiji?*

Ispitanik: *Tamo sam počeo, kažem. Imao sam neko znanje na samom instrumentu, ali zahteva dugačko vreme za usavršavanje.*

Istraživač: *Je li možete da ostvarite neki prihod od toga?*

Ispitanik: *Jas ostvarujem neki prihod od toga. A to opet zavisi i od globalne situacije.*

Istraživač: *Koliko možete da zaradite?*

Ispitanik: *Jako varira. U ovom periodu, poslednjih meseci moj je neki prosek od 30 do 40 hiljada dinara. Ulica zahteva da čovek sedne u neki kafić, da se ugreje što opet stvara neku cifru koja odlazi na to. Kuća kao kuća, evo imamo je sada, ali opet je nešto što brzo guta 30, 40 ili mnogo više hiljada dinara. (m, 27, neadekvatno stanovanje)*

Znači, ja sam slikar, slike se sve manje i manje prodaju, to je postao luksuz. Na svu sreću imam klijentelu od ranije koji dođu s vremena na vreme, nazovu me ranije kada im treba slika, naruče kada im treba za poklon, rođendan, svadba. No, to nije ni približno dovoljno da bi živeo neki život iole komforan. Prihodi nisu nikako konstantni, nemam stalne prihode. Ne mogu ni približno da odredim prosek, nekada bude 300, nekad 200, nekad 400 evra, a nekad i mnogo, mnogo manje od toga. Na meni je ustvari kako ja kalkulišem sa svim tim i ko je kako sposoban da se snade... Ne skupljam sirovine, za sad baš nisam prisiljen na to... Ja se bavim i muzikom od 12. godine, ja sam bubenjar, svirao sam u raznim grupama, pratio sam razne pevače i pevačice, umetnike estradne, to mi je bio dodatak svim prihodima. Jedno vreme sam polagao i atest za argonsko zavarivanje, sarađivao sam sa prehrambenom industrijom, sa preduzećima koja su vršili montaže, mlekaru, sokova, pivara, sve što se tiče prehrambene grane i sa njima sam sarađivao, radio sam aksonometrijske šeme. Bio sam i izvođač radova, sarađivao sam recimo sa Pasilakom, jedna švedska firma koja nam je isporučivala taj nerđajući materijal, davno je to bilo početkom 80-ih. Poslednjih 20 godina, ako ne i više, radim samo ovo što je moja profesija. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Neki ispitanici radno su angažovani preko organizacije nevladinog sektora.

Radim u Lice ulice. Tu se radi ugovor o delu, to je honorarni posao, ja ako bi upala u radni odnos, ja gubim pomoć... (ž, 58, nejasan stambeni status)

Među ispitanicima ima i onih koji su penzioneri ili tek treba da steknu uslove za penziju.

Istraživač: *Vi ne primejte socijalnu pomoć?*

Ispitanik: *Ne. Samo penzija. Oko 22 hiljade je penzija. Drugo ništa osim kad odem u Centar za socijalni rad kod referenta. On mi ispiše pet, šest hiljada. Kako kad imaju para, ako mi i daju.*

Istraživač: *Jeste li se prijavljivali za jednokratne pomoći, one 20, 30 evra?*

Ispitanik: *Nisam. Kao penzioner nisam. Treba da se prijavim. Tako da oni su mi davali to bez govora. Dobio sam dva puta po 30 evra, i sad bih trebao da dobijem 20. (m, 77, neadekvatno i nesigurno stanovanje)*

Istraživač: *Da li ste penzioner?*

Ispitanik: *Nisam još. Ako budem uspeo da izvučem, dve godine mi fali. Jer moraš imati 15 godina radnog staza i 65 godina života. Ako se nešto promeni, da vam platimo tih dve godine. Onda ćete dobiti penziju. Ako se politika ne promeni, onda vi ostajete na socijalnoj. A ja sada, zato što punim starosnu godinu... Ne znam 'oću uspeti da se prijavim. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)*

Pojedini ispitanici su u potrazi za poslom.

Sad momentalno nemam (posao – prim. aut), od prvog treba opet na zgradi da radim, kao građevinac. Mada mi je doktor rekao da na građevinu više ne idem, da gledam na zemlji nešto da nađem. Šta ako padnem sa nekog sprata, uhvati me epilepsija. Nisam prosio. (m, 43, u situaciji beskućništva)

Trenutno sam nezaposlen. Sada tražim posao. Bavio sam se i sakupljanjem sekundarnih sirovina. Od toga nisam baš uspevao da zaradim. (m, 62, nesigurno stanovanje)

Zarada koju ispitanici ostvaruju varira, baš kao i njihova percepcija njene dovoljnosti.

Istraživač: Možeš li da zaradiš za život?

Ispitanik: Ne koliko mi treba. (ž, 58, nejasan stambeni status)

Istraživač: Sad trenutno ništa ne radite, a nešto sezonski?

Ispitanik: Ne, nemam dinara prihoda, živim super. (m, 67, u situaciji beskućništva)

Najveći deo troškova čine troškovi za hranu. Ispitanici su retko u prilici da sebi priušte „luksuz“ poput voća, cigareta. Deo njih ističe da prijatelji i rođaci finansijski pomažu.

Uglavnom trošim na hranu, ne pijem, pušim, trošim na cigare, na kafu, sokove, na voće ako mogu to sebi da priuštim. Kupujem sebi materijale jer bez toga ne mogu i ne smem da ostanem, to je uglavnom na šta se trošim. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Istraživač: Na šta najviše trošite novac?

Ispitanik: Na hranu. Dobro pušim... Volim da popijem kafu, sok i da pojedem siromašno. I siromašno da živim. (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Ja trošim na kafu i na cigare. Dve-tri kafe na dan popijem, sa puno šećera. Motane cigare, kupujem gotov duvan. Kada imam para kupim prave cigare, kupujem leptirić rozi slim, ženske cigare, one tanke. Slabe cigare volim. Najslabije cigare. Trošim na hranu, stan. Obroka dnevno imam jedan ili dva. Odeš u prihvatni i dobiješ dva sendviča i jednu šolju čaja, to nije dosta ni za dete, a ne za nas odrasle. Onda odem kući, ako imam para ispečem sebi jaja, ili skuvam sebi testo neko, zavisi šta ima. I posle podne, oko tri, četiri tad jedem. (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Istraživač: Koliko bi vam mesečno novca trebalo da podmirite sve potrebe?

Ispitanik: Trebalo bi mi 35 hiljada. Bez toga ne može.

Istraživač: Na šta najviše trošite i šta bi ste najviše voleli da možete da kupite? Šta vam treba?

Ispitanik: Treba mi i da se obučem i sad osnovno baš, ali nemam. Dok sam radio bilo je drugačije.

Istraživač: Na šta najviše trošite?

Ispitanik: Na hranu. Ona je najskuplja. Bez 30 i nešto hiljada ono što sam nekad imao, bez toga ne mogu da živim.

Istraživač: Kako funkcioniše plaćanje računa?

Ispitanik: Pa ja sve račune uplatim sam.

Istraživač: Koliko su mesečno računi?

Ispitanik: Pa tu izade oko 20, ne... Zavisi kad kako zbog struje i to. Od 15 do 20 hiljada. Tako da sve što dobijem, ja i vratim. (m, 77, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Najviše trošim novac na hranu, na kuću, od tih para sam je i čipovao, i vakcine... Najviše bih voleo da mogu da kupim kuću. (m, 39, neadekvatno i nesigurno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Istraživač: Da li imate dovoljno novca?

Ispitanik: Nemam, ali imam eto prijatelje, oni poguraju, pomažu... pogotovo taj čovek što mi je dao kuću... (ž, 62, nesigurno stanovanje, u iskustvu beskućništva)

FIZIČKO I MENTALNO ZDRAVLJE

*Imam potrebu da me neko zagrli,
nekad mi je i to čak dovoljno...
al' mi neprijatno da pitam...*

(m, 42, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Na osnovu rezultata, razlikuju se dva tipa ispitanika: oni koji se ne žale na zdravstvene probleme i oni koji ih ističu. U prvoj, manjoj grupi (oko trećine ispitanika) ima onih koji nemaju zdravstvenih tegoba, ali ima i onih ispitanika koji boluju od određenih bolesti, iako preko toga prelaze, ne uzimaju ih za ozbiljno. Čini se da je prva asocijacija na zdravlje kod većine sagovornika koji se ne žale na zdravstvene tegobe upravo fizičko stanje organizma.

Istraživač: *Da li imate nekih telesnih bolesti?*

Ispitanik: *Nisam bio bolestan da moram kod lekara, da idem da me neko izleči, da mi prepiše lekove ili antibiotike, ja se ne sećam iskreno da vam kažem. Nikad prelom, povredu nisam imao...*
(m, 39, u situaciji beskućništva)

Osećam se dobro. Sreća što me još zdravlje drži. Ne razmišljam o suicidu.. nikad nisam, kako da ti kažem, pobožan sam... Ne koristim lekove, osim metadona... Probao sam neke lekove na svoju ruku, uglavnom sedative, ali to mi samo otežava... (m, 59, u situaciji beskućništva)

Ispitanik: *Nemam zdravstvenu knjižicu... Al', fala bogu, zdrava sam, nemam problema. Neki put hoće da me zeka masno tkivo... nekad imam migrenu.*

Istraživač: *Da li si nekad išla kod psihijatra?*

Ispitanik: *Nikad, hvala bogu. Živci su mi dobro. Većini koji su u ovom poslu (prostitucija – prim. aut.), potreban im je psihijatar. Ali to je sve do osobe. Ne umem da ti objasnim... u glavi i psihu zavisi... neko je stabilan, neko je nestabilan... tako sam u glavi. (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)*

Ne bolujem ni od čega. Jedino što me nekad uhvati taj suicid. Ne uzimam nikakve lekove. (m, 60, u situaciji beskućništva)

Nemam nikakvu hroničnu bolest. Kaže lekar, pa vi ste zdraviji od mene. Idite kući, kaže. Psihički je sve dobro, nekad budem tužan, ali generalno sam dobro. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

---

¹Jedna istraživačica navodi da je saznala da je ispitanik imao prelom kuka na dva mesta prošle zime (februar/mart). Kada je drugi put pao i povredio kuk, zatražio je pomoć policajaca da ga prevezu do poliklinike i da su ga oni odbili, nisu hteli da ga saslušaju. On je sa povređenim kukom peške došao do Poliklinike. Kasnije je bio na oporavku u Vrdniku i u Palanci.

Nemam nikakvih problema sa zdravljem. Ne koristim lekove, samo za alergiju. Uzimam na moje ruke samo paracetamol. (ž, 29, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li imate još problema sa zdravljem?*

Ispitanik: *Nemam, zdrav, prav, jak... Psihički nisam u redu zato što razmišljam non stop kako će šta ču, a to ne mogu da ispunim. (m, 22, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)*

Što se tiče fizičkog, mislim da bukovina još uvek radi. Mentalno, pa... mogu da kažem svako se lomi ponekad. Imam varijante kad osećam da sam jednostavno energetski jak, imam nekada momente kad osećam da sam energetski slab i onda se vodim jednostavno prema tome što osećam. Jednostavno pratim organizam šta mi kaže. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Vakcini sam protiv korone dva puta, tamo u Palanci... planiram i treću, ali ne znam gde da uzmem. (m, 59, u situaciji beskućništva)

Druga grupa – oni koji svedoče o zdravstvenim tegobama – je zastupljenija (64,7%). Pri tome, uočava se da je dijapazon oboljenja od kojih boluju sagovornici prilično velik, pri čemu možemo da govorimo o fizičkim/somatskim, psihičkim/mentalnim, kao i psihosomatskim oboljenjima. U prvom slučaju, reč je o oboljenjima poput povиšenog krvnog pritiska, reume, astme, kožnih oboljenja, hepatitsa, moždanog udara, oboljenja zuba.

To je kožno oboljenje. Počelo je da ide kad sam došla iz prihvatišta... ja sam imala lepu gustu kosu, kako sam došla iz prihvatišta, počelo je to... bila sam kod kožnog lekara... kaže ona da je prihvatište uzrok, da su tamo zaraženi... malokrvna sam, slaba, jedem malo voća i povrća... ti losioni, šamponi su jako skupi... bila sam i kod dermatologa... to se stvara perut i kamenac, to je svrbela koža, krvarilo... to je vadio dermatolog inekcijama... može biti uzrok hladnoća... a i stres... tri godine vučem, sad mi je mnogo bolje... (ž, 58, nejasan stambeni status)

Nisam ok. Imam pritisak i hepatitis koji vučem... (m, 42, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Na žalost, nasledio sam reumu i ostale su mi posledice od saobraćajnog udesa kada sam se zakucao u kombi koji je zakočio ispred mene... Stradalo mi je rame. I to rame škljoca. Isto kao i kuk, kako god ga nameste, ono više nikad ne bude prirođeno... (m, 67, nesigurno stanovanje)

Imam astmu, imam problem sa krajnicima, sa jajnicima. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Sad imam 40 i nešto godina pa su mi malo možda zubi... Treba da idem kod zubara, a ja se plašim da idem. Ne idem iz tog razloga. Daće bog da imam neke novce na gomili pa da odem da sredim te zube i da mogu konačno da se nasmejem nekome zapravo. Već dugo se smejem prikriveno. (m, 39, u situaciji beskućništva)

Meni najviše pravi problem naprslina desne plećne kosti. Rečeno mi je i da imam viseće srce. Imam terapiju za pritisak, Kardiopirin za srce. Kardiopirin mi je prepisan u hitnoj, jedno veče mi je pozlilo i imao sam gušenje srca. Imam i bensedin u terapiji. (m, 62, nesigurno stanovanje)

Kičma, teški reumatizam, sve to od hladnoće dođe. Mi smo berbu brali kad je hladno, a ne možeš, izgubićeš dnevnicu, znači moram da radim. Diklofen, brufen uzimam, bude bolje sat, dva. Imam knjižicu overenu, lečim se kod lekara. (m, 43, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Kakvog ste zdravljia?*

Ispitanik: *Nikakvog. Imam problema sa srcem. Ugrađen mi je pejsmejker 2005. godine. I sad mi je zamjenjena baterija pre pet godina. Sad opet treba da menjam. Kad da signal, ja moram da im javim. Zbog toga i ne bi trebalo da idem iz Novog Sada.*

Istraživač: *Je li imate još neki zdravstveni problem?*

Ispitanik: *Imam i reume.*

Istraživač: *Kako se krećete?*

Ispitanik: *Sad nikako. Totalno sam propao. Odjednom otkazale i noge i sve. (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Prethodne godine bio na komisiji i ja sam dobio papire da sam invalid III kategorije, trebao sam biti operisan... Pre dve i po godine, sad će i treća, jednostavno su mi oba kuka otkazala. To je bilo iznenađenje za mene jer sam taj dan normalno hodao. Deca, u glavnom kćerka me je vodala po bolnicama na pregledе. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Više ispitanika istaklo je da imaju (ili su imali) epileptične napade.

Istraživač: *Da li bolujete od neke bolesti?*

Ispitanik: *Ne trenutno. Imao sam moždani, imao sam epileptičke. To je bilo 2017. u Hrvatskoj. Ali od tad se nikad nije pojavilo, ali rekli su mi da može opet da se pojavi. (m, 42, u situaciji beskućništva)*

Ispitanik: *Od nove godine do sada jedva živu glavu izvlačim. Za Novu godinu, drugi ili treći januar bio sam sa drugom. Prelazio sam ulicu, i samo me uhvati i pao sam dole. Dobio sam epi napad. Prvi put mi je ovo bilo. Odvela me je hitna, do ugentnog sam dobio još tri napada. U sobi još jednom. Znači pet komada sam ja imao vremenski u sat, dva. Treba lekove da pijem, al' kažem da će organizam da mi uhvati. Ako prekinem, kraj.*

Istraživač: *Hoćeš krenuti da ih uzimaš?*

Ispitanik: *Ne. Treba mi novaca za to, a sa novcima slabo stojim. (m, 43, u situaciji beskućništva)*

Rekao sam, epilepsija, halucinacije... čak me je policija našla na Dugom mostu sa druge strane i znam da mi je Lalić policajac rekao nemoj da te više nalazimo na mostu, govorio si za neku ogromnu dugačku ribu, jegulja... te halucinacije su počele pre dve-tri godine, ja mislim od alkohola.. sad ne pijem... (m, 39, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Psihička oboljenja su takođe prisutna.

Imam problema sa živcima. Ima dijagnoza, al' ja sad ne znam. U tom smislu kada razgovaram idem u širinu. (m, 67, nesigurno stanovanje)

Istraživač: *Da li imate nekih zdravstvenih problema?*

Ispitanik: *Nemam, nikakvih.*

Istraživač: *Rekli ste da imate mentalnu bolest?*

Ispitanik: *Da, da, šizofrenija.*

Istraživač: *Da li koristite terapiju?*

Ispitanik: *Aaaa terapiju koristim. U strašno kritičnim tačkama.*

Istraživač: *Da li uzimate na svoju ruku?*

Ispitanik: *Ne, lekarski. (m, 45, nejasan stambeni status)*

Bolesna sam, na živčanoj bazi. Pogotovo zbog ovoga što nemamo. Sad sam bila pozajmila već 50 evra. Nemam novaca dovoljno. I onda kad dobijem penziju, ja to moram vratiti. Moram da vratim i onda ponovo zatražim kad mi treba, i tako živimo. Pijem lekovi i sve, al' me nervira. Pogotovo kad sinu nije dobro, onda sam agresivna. Sin je psihički bolesnik, isto pije lekove za živce. On jake lekove pije, Leponeks, ako znate šta je to. Pije četiri na dan od 100 mg. Ako smanjam, onda odmah dospe u bolnicu, toliko je kritično njemu da mu odmah ne bude dobro. Ne sme da preskačem lekove. (ž, 67, nedekvatno stanovanje)

Što se tiče mentalnog zdravlja, ne dam se... išao sam kod psihijatra dok sam bio u CZ u bolnici... imam potrebu da me neko zagrli, nekad nije i to čak dovoljno... al' mi neprijatno da pitam...

(m, 42, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li pijete neke lekove?*

Ispitanik: *Pijem za depresiju i bensedin. Inače, ovako sam ok.*

Istraživač: *To vam je doktor prepisao?*

Ispitanik: *Da. Bila sam kod psihijatra. Jako puno sam plakala. Pokušala sam samoubistvo i sebe i dece jer ne trebam nikome ovakva.* (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Iz narativa nekih ispitanika je jasno da su zdravstvene tegobe sa kojima se suočavaju psihosomatskog karaktera.

Istraživač: *Kakvo vam je zdravlje? Da li imate neke bolesti?*

Ispitanik: *Ponekad kad se psihički umorim i kad nema ko da mi pomogne, kad sam sam, kad me napadnu i moju porodicu, uđu mi u kuću... Kad mi se sve to skupi, dva puta sam pao pored kanta.*

Istraživač: *Pao si u nesvest?*

Ispitanik: *U nesvest. Znači niko nije hteo da me probudi. Kad sam se probudio, osvestio, gledam gde sam, znaš. Onda sam se probudio, došao kući i tri dana nisam mogao da ustanem od te reume, te sekiracije, puno me glava bolela.* (m, 20, nesigurno i nedekvatno stanovanje)

Uzroci zdravstvenih tegoba koje navode ispitanici su takođe raznovrsni - kod većine, oni su posledica loših uslova života - hladnoće, nedostatka higijene, nedostatka pravilne/zdrave/redovne ishrane, stresa koji nosi neizvesnost životne situacije. Kod drugih je reč o naslednim bolestima (npr. reuma), dok ima i onih koji se bore sa oboljenjima koja su posledica određenih životnih događaja (npr. saobraćajni udes).

Istraživač: *Kakvog ste zdravlja?*

Ispitanik: *Fleksibilnog. Osećam jedan jako stresan život koji ima reperkusiju na kompletno zdravlje. Taj stresan život, to je prosto nešto što pada sve na mene...* (m, 27, nedekvatno stanovanje)

Retki su oni koji redovno odlaze kod lekara i terapiju uzimaju redovno i prema savetu.

Istraživač: *Lekove da li pijete?*

Ispitanik: *Da, da, to dobijem i redovno uzmem. Lekar mi izda za četiri, pet meseci i ja tako ih dižem.* (m, 77, nesigurno i nedekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li redovno posećujete lekara?*

Ispitanik: *Da.* (m, 67, nesigurno stanovanje)

Uprkos brojnim i raznovrsnim oboljenjima, ispitanici retko posećuju lekara. Najčešće je to povezano i sa neuzimanjem odgovarajuće terapije. Takođe, deo njih nema zdravstvenu knjižicu što ih sprečava da koriste usluge javnog zdravstva, kao i da nabavljaju potrebnu terapiju na recept. Usled nedostatka novca, privatni sektor zdravstvenog sistema je van domaćaja ispitanika. Stoga se neki oslanjaju na pomoći i podršku neformalnog sektora (porodice).

Istraživač: *Da li posećuješ doktora?*

Ispitanik: *Slabo.* (m, 20, nesigurno i nedekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li pijete lekove ili propisanu terapiju?*

Ispitanik: *Ne.*

Istraživač: *Da li posećujete doktora?*

Ispitanik: *Ne. 2017. sam poslednji put bio i to zbog posla u Hrvatskoj.* (m, 42, u situaciji beskućništva)

Trenutno stanje je katastrofalno, ja jesam stao na noge svojom voljom, pijem lekove samo protiv bolova jer za ostale lekove para i nemam. Nemam terapiju, ne pomaže nikakva terapija jer su propala tkiva koja se obnoviti ne mogu, rešenje je operacija, ima nekih lekova koji mogu to da ublaže, ali to je jako skupo... ja nemam... ja bih trebao svaki mesec 120 evra da odvojim samo za lekove, jedno vreme sam mogao to sebi da priuštim, ali više ne mogu. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Ne pijem lekove, ne uspem da odvojam, a i nemam zdravstvenu knjižicu, inače bi mogao na recept... (m, 39, nesigurno i nedekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Istraživač: *Jeste bili u bolnici?*

Ispitanik: *Ne, bio sam kod crkve i zeta. Oni su me gledali.* (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Osim što na praksi brige o sopstvenom zdravlju utiču specifične životne okolnosti ispitanika, na nju imat će i njihov stav o tome kako bi ta briga trebalo da izgleda.

Ispitanik: *Sada trenutno sam u dobrom zdravlju, ali sve se to svodi da se vodi računa. Shvatim ozbiljnost toga i koliko je to na našoj ličnoj odgovornosti.*

Istraživač: *Da li ste išli skoro kod lekara?*

Ispitanik: *Nisam. Ne vuče me na taj način briga o zdravlju, više prevencija.* (m, 27, neadekvatno stanovanje)

Ne, ne idem kod lekara. Bio sam jednom i dao mi je tu terapiju i ja to pijem redovno. Ponekad u apoteci izmerim pritisak. Inače ne bih ni išao. Mislim da sam dovoljno obrazovan da mogu da procenim. Sad imam i Gugl, a Gugl zna sve. (m, 67, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Jeste li uzimali neke lekove na svoju ruku?*

Ispitanik: *Ne, nikada, naprotiv, ja i kad imam neki problem, kad me boli glava, ja okrenem ambulantu. 194, ja to uvek i pitam da l' smem taj lek baš zato što sam alergičan na penicilin.* (m, 40, sa iskustvom beskućništva)

Odnos prema lekarima i medicinskom osoblju je ambivalentan – ima ispitanika koji su zadovoljni tretmanom, dok drugi nemaju pozitivna iskustva. Za neke sagovornike, obezbeđivanje kontakta sa zdravstvenim sistemom podrazumeva snalažljivost.

Istraživač: *Kakav je odnos lekara prema vama?*

Ispitanik: *Dobar. Žalosno bi bilo da se žalim, zaista su dobri.* (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Kad sam trebao da budem operisan, uhapsili su mi hirurga jer je uhapšen zbog mita, koji je čak i od mene tražio novac da bi me ubacio preko reda... Ne idem na kontrole jer me ne zovu, smatraju da nema potrebe ili ne znam šta. Svakog meseca mi puste lekove samo protiv bolova i to je to. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li ste bili smešteni u bolnici?*

Ispitanik: *Nisam, ali umalo. Pre nekoliko dana sam se toliko ugruvalo i negde sam na ulici ležao, zaspao. Neko je zvao hitnu pomoć, pa su me odvezli tam. Ali, dok su me oni odvezli, ja sam došao sebi. Kaže moj prijatelj, zajebao si ih. Predstavio sam im se kao normalan.* (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Bio sam zaražen šugom od čebeta i otišao kod doktora, nisam znao da je to čeba bilo tamo negde, pitaj boga šta je i odakle je... Ja sam to čeba bio našao negde. Otišao sam u Dom zdravlja i dobio pomoći i to je sanirano stvarno brzo, za nepuna tri dana... Neprijatna iskustva sa zdravstvenim radnicima? Ne. (m, 40, sa iskustvom beskućništva)

Ishrana je jedan od najčešćih problema u svakodnevici osoba koje žive u situaciji/riziku od beskučništva. Ujedno, to je i jedan od često navođenih faktora koji doprinosi njihovom lošem zdravstvenom stanju. Retki su oni ispitanici koji navode da redovno jedu.

Redovno jedem, ima šta da se jede... (m, 42, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Imam sva tri obroka i gledam da u isto vreme jedem. Malo me je treći lek poremetio. A taj sam dobio od doktorice psihijatra da mi poboljša san jer ja sam bio u stanju da legnem u 12, pola jedan, a probudim se pola četiri, pola pet ujutru. (m, 67, nesigurno stanovanje)

S druge strane, većina navodi da ima problema sa obezbeđivanjem obroka, kako u pogledu broja obroka, tako i količine hrane. Za neke, jedan obrok dnevno je svakodnevica. Ponekad, sagovornici ističu da i ne obraćaju pažnju na to da obezbede obrok. Pored toga, kvalitet hrane se često dovodi u pitanje.

Istraživač: *Da li možete da obezbeđujete redovno obroke?*

Ispitanik: *Moram da priznam da ne. Mogu slobodno da kažem situaciju kakva je takva je.*

Nikotinski sam zavisnik. Cigaretne su meni ušle previše. Onda odlažem ješću tek kad stignem ili kad dođem vamo i tamo.

Istraživač: *Da li dolazite ovde (Crna kuća, Kuhinja solidarnosti – prim. aut) na obroke?*

Ispitanik: *Ne dolazim.*

Istraživač: *Gde inače jedete?*

Ispitanik: *Uglavnom u marketima uzimam gotova jela. Moj cimer se bavi prosjačenjem i dobija od ljudi hranu. Ima slabe zube, pa tu hranu prosleđuje meni. (m, 27, neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: *Kako se hranite, koliko obroka na dan?*

Ispitanik: *Pa, jedan dnevno je sasvim dovoljno za mene i za D.N. (m, 39, u situaciji beskučništva)*

Istraživač: *Kako se hranite?*

Ispitanik: *Ne obazirem se na to. (m, 45, nejasan stambeni status)*

Ja pojedem koliko mi organizam traži - jedem da bi živeo, ne živim da bi jeo. Pitanje je to koji je to kvalitet, da li mogu da unesem dovoljno vitamina, da pojedem voća, da li pojedem čokoladu kad mi se jede, a nemam je... i tako.. moram da budem iskren, bilo je situacija da sam bio u krizi da ne mogu sebi da priuštим redovne obroke. Nekada uzmem neki lager, neku rezervu i rasporedim je nekako. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Uočeni problemi u ishrani povezani su i sa načinom na koji sagovornici dolaze do obroka.

Nekad dobijem (obrok – prim. aut), ali uglavnom sa kante jedemo. (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Koliko obroka na dan možeš da priuštiš?*

Ispitanik: *Sve zavisi od sekundarnih sirovina. Ako ima, imaću. Ako nema, znači nema ništa. To sve zavisi od toga koliko skupim. Ako skupim od 50 do 100 kg flaša, ja ću imati oko 600, 700 dinara. I mogu da priuštим još nešto. Ako nema toliko, ja neću imati ništa. (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Manji deo ispitanika navodi da ne konzumira duvan, alkohol ili narkotike. Među njima ima onih koji to nikada nisu činili, ali i onih koji su to nekada činili.

Prvo sam počela da uzimam lekove za smirenje, bensedine, rivotrile, a onda sam krenula heroin... Heroin više ne uzimam, kad sam bila u zatvoru dali su mi neku terapiju da mogu da zaboravim na to, da ne tražim... (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Nikad nisam uzimala ništa od alkohola i droge. (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Nešto više od polovine ispitanika navodi da konzumira duvan i alkohol. Nešto je manji broj onih koji su rekli da konzumiraju i narkotike. Deo ispitanika ove navike percipira kao negativne, štetne, ali ih se ne odriče, dok drugi ne vide u tome problem. Svega jedan ispitanik ističe kako želi da se leči.

Istraživač: *Koliko popušite?*

Ispitanik: *Kutija i po dnevno. Nije da ne jedem.*

Istraživač: *Da li ste pili alkohol?*

Ispitanik: *Alkohol jesam pio i alkohol pijem. Sa alkoholom nemam problem.*

Istraživač: *A neke druge zavisnosti?*

Ispitanik: *Kafa možda.*

Istraživač: *Niste se nikada drogirali?*

Ispitanik: *Pa nije da nisam, ali nije to nešto što je meni u interesnoj sferi.*

Istraživač: *Neke teške droge?*

Ispitanik: *Lake.*

Istraživač: *Prepostavljam marihuana?*

Ispitanik: *Tako je. (m, 27, neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: *Koliko često pijete alkohol?*

Istraživač: *Ja retko, zamisli, ne znam kako me je to promašilo.*

Istraživač: *Narkotike?*

Istraživač: *Pa volim.*

Istraživač: *Šta spada u to?*

Istraživač: *Muslim ono marihuana, spid nekad kad se ide na neku žurku. Retko, jednom u dva meseca. Kad je žurka neka, da bih podneo celu noć. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)*

Istraživač: *Alkohol da li upotrebljavate?*

Ispitanik: *Naopako, ne daj bože.*

Istraživač: *Neke narkotike možda?*

Ispitanik: *Marihuanu samo. To je lek. (m, 39, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Da li ste nekada koristili drogu?*

Ispitanik: *Jesam, ne šalim se. Imao sam brdo tableta, bromazepana. I onda odem kući, meni dosadno. Onda ja pijem piće i krkam te tablete. Nekad me je lepo razvalilo, a nekad je bilo glupo, razumeš. (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)*

Istraživač: *Jeste koristili nešto drugo?*

Ispitanik: *Jesam - marihuanu. Ranije, kad sam bio klinac, pa i sad nekad, ali sve ređe... taj osećaj mi se svidao to jedno vreme, ali recimo onda kad sam počeo da radim, shvatio sam da to nije kad čovek radi... tada sam jednostavno batalio... pošto sam radio na skelama... nije to za to... (m, 45, u situaciji beskućništva)*

B. iz protestantske zajednice hoće da me ubaci unutra (na rehabilitaciju – prim. aut) jer u poslednje vreme, otkad mi se to desilo sa bratom, pijem kao smuk. (m, 43, u situaciji beskućništva)

Nepovoljni stambeni uslovi utiču i na probleme sa spavanjem.

Istraživač: *Da li imate redovan san?*

Ispitanik: *Znate kako, kad se dobro izmorim na tom internetu, i tu po zimi i po tom centru na tom parkiralištu, kad odem još u ovaj grob moj, krevet 'ladan kao led, onda se valjda ukomiram. Nekad i ne mogu da zaspim. Pa onda blejim tako.*

Istraživač: *Zbog hladnoće?*

Ispitanik: *Pa ne znam ni ja da li je hladnoća faktor jedan. Jeste, ja mislim. Mada i nije, ali može se uzeti u obzir.* (m, 39, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li imate redovan san?*

Ispitanik: *Spavam, ali nije to to.* (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Mentalno sam nikako, valjda od tih batina silnih. Ja kad legnem prvo se istraumiram pa zaspim. Nema svaki put batina... (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Retki su oni ispitanici koji su zadovoljni načinom na koji održavaju ličnu higijenu.

Istraživač: *Kako ocenjujete higijenu?*

Ispitanik: *Super. Vidi se po meni.* (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Za većinu, pak, to predstavlja ozbiljan problem koji neretko dovodi i do zdravstvenih tegoba.

Istraživač: *Kako ocenjujete vašu higijenu?*

Ispitanik: *Loše. To me je sramota. Nemam ni za žiletne, ni za šta. Možda sam i sam kriv. Da sam htio da učim, da sam završio neku bolju školu, mislim kako da vam kažem. Mogao sam biti doktor, pop... Bio sam odličan učenik u osnovnoj školi. Ja sam htio za automehaničara, uhvatio se građevine. To je zato što su odma bile pare, moji došli iz Hrvatske, siromašni, nismo imali šta da jedemo...* (m, 38, u situaciji beskućništva)

Nemam uslove, nemam struje, nemam grejanje, nemam peć, nemam uslove. Znaš koji su mi uslovi, da odem u ono prihvatište da se jednom nedeljno okupam da se baš ne ubuduam. (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Kupanje – džaba se ja okupam, provedem dan u prihvatnoj stanici, ali džaba kad ja opet odem da spavam tam, da osetite taj udar vazdušnih struja, uh, da se to oseti... (m, 28, u situaciji beskućništva)

Pošto nemamo vode, snalazim se tako što odem kod prijatelja, kod dece, okupam se, presvučem se, obučem nešto čisto... (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Kupanje – džaba se ja okupam, provedem dan u prihvatnoj stanici, ali džaba kad ja opet odem da spavam tam, da osetite taj udar vazdušnih struja, uh, da se to oseti... (m, 28, u situaciji beskućništva)

Pošto nemamo vode, snalazim se tako što odem kod prijatelja, kod dece, okupam se presvučem se, obučem nešto čisto... (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

SISTEMSKA PODRŠKA/ODNOS SA INSTITUCIJAMA

Pa, nije problem da ja ne budem.

Problem je da niko ne bude.

(m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje,
sa iskustvom beskućništva)

Manji deo ispitanika (17,1%) ističe da ne traže pomoć ni od koga, pa tako ni od institucija. Različiti su razlozi takvog njihovog ponašanja – za neke je to nepotrebno jer se oslanjaju na sopstvene mogućnosti, drugi ne žele da opterećuju okolinu svojim problemima, treći prosto nemaju interesovanja, dok nekima članovi porodice brane da traže pomoć i podršku.

Ne volim da kukam. Mogu da kažem, ako me neko pita, ali samoinicijativno... ima svako svoj problema... (m, 39, nesigurno i neadekvatno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Nisam tražio ni od koga ništa i verujem i nadam se da neću biti u situaciji da tražim ni od koga ništa, za sve što mogu snalazim se sam. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li nekad idete u prihvatalište?*

Ispitanik: *Nisam, moja žena ne voli.*

Istraživač: *A u narodnu kuhinju?*

Ispitanik: *Ona neće, hteli su prošle godine da nas nose. Ona je tu prijavljena, ali džabe kad nema lične karte. (m, 59, neadekvatno stanovanje)*

Ima i onih koji navode da bi pomoć hteli da traže, ali zbog specifične situacije u kojoj se nalaze, to ne mogu da učine – reč je najčešće o tome da su ovi sagovornici „nevidljivi za sistem“, odnosno, nemaju potrebne lične dokumente (ličnu kartu, pasoš). Ima i onih koji nedovoljno poznaju grad (nisu iz Novog Sada) pa ne znaju koje su im usluge dostupne, kao i kojim institucijama i organizacijama bi mogli da se obrate za pomoć i podršku. Pored toga, u ovoj grupi ispitanika ima i onih koji su strani državljanji što ih isključuje iz nacionalnog sistema socijalne pomoći. Neki su onemogućeni da traže pomoć: a) zbog toga što su bili prevareni, izmanipulisani ili b) zbog nekih specifičnih životnih okolnosti – to ih je dovelo u situaciju da sada ne ispunjavaju kriterijume za dobijanje pomoći. Ima, međutim, i onih koji su se razočarali u kvalitet ranijih usluga, pa sada više ne žele da traže pomoć institucija, kao i onih koji navode da nisu imali vremena. Nije retka situacija da se navedeni razlozi prepišu i time pojačavaju tešku životnu situaciju.

Ispitanik: *Ali nikad ne tražim pomoć. Oni što daju, hvala lepo. Ne zahtevam ništa, ne bih kazala ni za drvo.*

Istraživač: *Koji je razlog što ne tražite pomoć?*

Ispitanik: *Od koga da tražim pomoć? Sad mi je istekla lična karta i to treba da se napravi, a nikad da stignem. (ž, 67, neadekvatno stanovanje)*

Ukrali mi ličnu kartu, pasoš i ostalo pre par godina i time otvorili četiri firme. I ja sam sad direktor

i sad imam dug od 180-190.000 poreza. Ja sad ne mogu da se prijavim na biro jer sam prijavljen kao direktor. Ne mogu ništa. Baš zbog toga ne mogu socijalu da dobijem... Kad sam izašao iz zatvora, obratio sam se advokatu. I advokat je rekao da svaki dan koji sam proveo mogu da naplatim... dao sam im svu papirologiju. Pa kao, ne može to da se izgura. Valjda još stoje kod njih. Jer sam 304 dana bio u zatvoru. Pa računaj, po 1000 evra (dinara – prim. aut) dnevno... (m, 60, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li ste nekad išli u prihvatilište?*

Ispitanik: *Jesam, ali ne mogu da me prime.*

Istraživač: *Zašto?*

Ispitanik: *Zato što sam strani državljanin.*

Istraživač: *Da li posećujete Narodnu kuhinju?*

Ispitanik: *Prvi put čujem za to.*

Istraživač: *Sada tek tražite pravnu pomoć, a pre toga ne?*

Ispitanik: *Nisam jer nisam ni znao. (m, 42, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Kome ste se sve obraćali za pomoć?*

Ispitanik: *Svima. Mislim, najviše kod mene u Opštini Sečanj.*

Istraživač: *Da li su vam pomogli?*

Ispitanik: *Ne. Ni meni, ni mome ocu. Ja imam u selu kombi, na mene je registrovan. Imao sam ovce. Na selu od nečega moram da živim jer meni za oca za lekove svaki mesec treba 10, 15 hiljada. Struju da platiš, vodu, telefon, razumete. Ja od toga ne mogu da živim. Ja imam kuću, dobio sam za vreme poplave. Mi smo kupili ko izbeglice tu kuću.*

Istraživač: *Zato neće da vam daju te pomoći?*

Ispitanik: *Zato što je na mene kombi. Na oca je kuća. Neće socijalno da mi daju, ni ocu i pored toga što je bolestan jer ima kuću na sebi. (m, 38, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Da li idete u Prihvatilište?*

Ispitanik: *Ne, nikad.*

Istraživač: *Zašto?*

Ispitanik: *Sad ču vam reći. Bilo je to prihvatilište na Bulevaru. I ljudi kupili cigarete motane i tu sam ja upoznao neke momke koji su išli stalno u prihvatilište. I oni - ajde sa nama, ajde. I ja kao ajde, da popijem čaj i čisto da pravim društvo. I onda kada sam video šta njima daju, razočarao sam se. Zato što svaki dan je isto, to je jedno. Bar oni tako kažu, a ja im verujem. A drugo kako sam ja to izračunao za 150 dinara oni nahranе njih deset, a možda i više. Mislim stvarno, ovakav grad, da ne može da odvoji. To kažu, sendvič. To je ništa.*

Istraživač: *Da li idete u narodnu kuhinju?*

Ispitanik: *Ne.*

Istraživač: *Da li ste tražili pravnu pomoć?*

Ispitanik: *Ne.*

Istraživač: *Socijalnu pomoć da li primate?*

Ispitanik: *Ne, ništa od toga. Nisam podneo ni za penziju. Sad sam pronašao... to se u fizici zove perpetuum mobile, ništa ne ulažeš, a... (m, 67, u situaciji beskućništva)*

Istraživač: *Da li si pokušao da tražiš pravnu pomoć?*

Ispitanik: *Nisam jer nisam znao gde. Novi Sad je veliki, ja sam tek došao. Ne volim puno da skitam. Volim uveče samo kad se vratim kući da budem sa mojoj porodicom. Živeo sam na selu, pa ne znam grad.*

Istraživač: *Da li primate socijalnu pomoć?*

Ispitanik: *Ništa ne primamo zato što nemamo dokumentaciju. Žena mi je maloletna. Otac joj je umro, majka ne znamo gde se nalazi. Mi smo se jako voleli. Uzeli smo se i ispalio je dete. Evo sad i drugo dete imamo na putu. Ona nema od dokumentacije ništa. Ni mala, ni supruga ni ja.*

Istraživač: *Da li znaš za Narodnu kuhinju Crvenog krsta i besplatne obroke?*

Ispitanik: *To nisam čuo u mom životu. (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: Jeste li se obraćali institucijama za pomoć?

Ispitanik: Nikada, do sada nikada... pao mi je na pamet da tražim besplatnu pravnu pomoć... i ja sad ču sad ču, i nikad... (m, 61, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Živim od socijalne pomoći. Ali sad sam u prekidu, ne daju mi, možeš da radiš, kažu. (m, 28, u situaciji beskućništva)

Istraživač: Da li ste tražili pomoć od advokata?

Ispitanik: To ne.

Istraživač: Psihološku?

Ispitanik: Ne znam. Šta je to? (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Među onima koji traže pomoć, razlikuju se sagovornici koji su tu pomoć dobili i oni kod kojih dobijanje pomoći izostaje.

Ispitanik: Niko mi od institucija nije pomogao. Pre 15 god sam trazila socijalnu pomoć za decu, ali ništa. Pitali su me: „Kako te nije sramota da tražiš socijalnu pomoć, što ne radiš?“... Ja nikad više od tada nisam isla...

Istraživač: Pomoć Preventa?

Ispitanik: Od njih dobijam kondome, nešto od nameštaja, odeću, a najviše mi znači savetodavni rad. (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Od strane institucija nikakva podrška, nikad. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Pokušavala sam, ali ništa nisam uspela. Pokušala sam za struju, ali ništa. Sad će moj mlađi sin za struju da nešto sredi, kad dode. (ž, 67, neadekvatno stanovanje)

Od Centra za socijalni rad tražio sam pomoć, odnosno, to je više i njihova obaveza, oni se drže nekog svog zakona i nikako da dobijem njihovo razumevanje. Ja sam na birou kao mnogi koji nisu zaposleni, ali oni mene jednostavno izbrišu, a ja nisam u stanju da se javljam na svaka tri meseca. Eto, od njih sam dobio papir da sam trećestepeni invalid, dobio sam čak i papir da ne smem da budem zaposlen, ne sme niko da me zaposli jer će snositi određene posledice. Svaka tri meseca me skidaju s biroa, ja ih zovem telefonom, opominjem. Ne dobijam nikakvu pomoć, znači ništa od toga, ni dinara nisam dobio, apsolutno sam isključen, a verujem da nisam jedini jer i to su manipulacije. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Ispitanicima uglavnom teško pada to što su primorani da traže pomoć od drugih. Neke je sramota, neki to jednostavno ne žele, a ima i onih koji su svesni da i drugi imaju probleme koje takođe treba rešavati.

Istraživač: Da li vam teško pada da tražite pomoć od drugih?

Ispitanik: Da. (ž, 67, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: Da li ti teško pada da tražiš pomoć od drugih?

Ispitanik: Pa, jako mi teško pada. (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: Da li vam teško pada da tražite pomoć od drugih?

Ispitanik: Prvo nisam želeo nikako da tražim pomoć.

Istraživač: Kome ste se obraćali?

Ispitanik: Kome god da sam se obratio oni su meni odma i pružili pomoć. Prvi koji mi je pomogao je moj brat po veri (Jehovin svedoci – prim.aut). On je prvi došao kad me je video neobrijanog. Nedeljama se nisam brijaо jer sam znao da ču sam sebe povrediti. (m, 67, nesigurno stanovanje)

Pomoći pružaju različite institucije javnog i civilnog sektora. Tako, sagovornici navode da su najčešće dobijali pomoći od organizacija nevladinog sektora (npr. Kuhunja solidarnosti/CK13, Patrija, Savez Roma), crkvenih organizacija (npr. protestanstak crkva), Centra za socijalni rad, prihvatilišta pri Centru za socijalni rad, od Crvenog krsta, Narodne kuhunje pri Crvenom krstu, policije, advokata. Među onima koji su tražili pomoći od institucija (bez obzira na njihov sektor), njih dve trećine ističu da su pomoći i dobili.

Koristim usluge nevladinih organizacija – već godinama saradujem sa njima (Romski nacionalni savet – prim. aut). Oni nam pomažu, imaju pravnu pomoć i psihološku, za dokumente i tako. Dobijam roditeljski i dobijam dečiji dodatak. Socijalno primam. Najpotrebnija mi je ta pomoć da li će se rušiti i šta ćemo. (ž, 29, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Narodna kuhinja mi je jedina ustanova/organizacija koja mi pomaže, od kojih dobijam pomoć. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Za sada imam jednu osobu koja je advokat, ona me savetovala i uputila na neke stvari, pre svega, moramo da skinemo preduzeće s mene koje nije ni radilo. Ali zbog njih, to ne mogu da dobijem, a oni nisu voljni da nadoknade to što sam izgubio, pa ako ne može milom moraće da predložimo nekim organima i nek oni preduzmu onda neke svoje mere jer ovo ne može ići u nedogled, znači ja treba da dobijem ono što sam zasluzio po svim nekim propisima. Imam podršku, nekog ko me savetuje, ko mi pomaže, advokatkinja i u svakom slučaju kad bude bilo vreme nešto ćemo preduzeti. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

U Gradsku kuću smo ja i direktor išli kod gradonačelnika. Obraćali smo se ovde svakoj instituciji. Svi su pomogli koliko su mogli, ali samo kratkoročno. Znači jednokratna pomoć. (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: Jeste li koristili usluge Crne kuće, njihove kuhinje?

Ispitanik: Jesam, jesam.

Istraživač: Da li ste koristili usluge nekih verskih organizacija?

Ispitanik: Ne, nisam, pravoslavac sam, slavim krsnu slavu Sv. Petku. Jedino što mi izašla u susret verska organizacija, oni su mi donirali vino, pošto nisam imao tada mogućnosti da ga kupim, a trebalo mi je za slavu, da obeležim i stvarno su mi izašli u susret. (m, 40, sa iskustvom beskućništva)

Pritom, iskustva u kontaktu sa navedenim organizacijama su različita – od veoma pozitivnih, pohvalnih do krajnje negativnih, rezigniranih, revoltiranih.

Istraživač: Kako si danas dospeo ovde (protestantska crkva – prim. aut)?

Ispitanik: Bio sam gladan. Za ovo mesto sam čuo preko jednog čoveka koga znam i koji je u teškoj situaciji. On mi je rekao: „Ajde da vidiš“ i iznenadio sam se da ovo uopšte postoji u Novom Sadu. Neki ljudi koji su jako dobri i svaka im čast. (m, 22, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Ispitanik: Nekad odem u prihvatilište. Ranije sam, pre jedno tri godine, čak i spavao u tom kontejneru, ovaj, tamo blizu milicije... Kraljevića Marka... E, tako sam spavao tu jednu zimu i koristio sam te usluge, tog prihvatilišta i onda jedno tri godine uopšte nisam odlazio, pošto sam se bio zaposlio.

Istraživač: Kako vam je bilo u prihvatilištu?

Ispitanik: Bili su ok ljudi. Što se kaže mogli su i više, ali možda su i oni ograničeni nekim pravnim stvarima ili nečim drugim.

Istraživač: A Centar za socijalni rad?

Ispitanik: Tamo sam bio, tada su krajnje neljubazni bili... Tada mi nisu odobrili tu jednokratnu pomoć, pre četiri godine... Tako da posle nisam ni pokušavao da idem... Trebala mi je samo jednokratna pomoć... Nekad koristim i kuhinju Crne kuće. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Kako biste ih ocenili (Crveni krst – prim.aut)?*

Ispitanik: *Pa ne valja jer jako je loša hrana. Sastav hrane samo pasulj, pasulj, boranija i grašak, to je, za primer. A ovo ostalo, kad kako šta ima na jelovniku i to nije nizašta, samo da svinjama daju. Čovek ne bi, a ja mislim ni svinje.*

Istraživač: *Što se tiče Kuhinje solidarnosti, kakva vam je ta hrana?*

Ispitanik: *Isto, isto i ova da vam kažem. Dobijemo ove tegle. Donesu mi hranu, dobijemo kuvano, ali ne znam šta mi kuvali, neki ko sunđer.*

Istraživač: *A šta bi bilo po vašoj želji?*

Ispitanik: *Pa nisam ja neki probirač. Sve što je dobro i što skuvaju ukusno ja mogu pojesti, a što ne valja džabe kad ja ne mogu.*

Istraživač: *Kako se ponašaju prema vama?*

Ispitanik: *Dobro. Osoblje Crvenog krsta je dobro. Nemam nikakve primedbe. (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: *Čija pomoć vam najviše znači?*

Ispitanik: *Pa znate, hvala svima koji mi pomažu, hvala opet svima koji mi ne pomažu. Ali najviše policiji. Zato što znaju, poznaju me i uvek me pitaju da li sam nešto pojela. (ž, 53, nesigurno stanovanje)*

Idem tu u gerontološki centar, popijem po čaj, sendvič. Idem tu u protestantsku crkvu, tu ručamo svaki mesec u subotu. Pre sam koristio i Crveni krst, u kanticu ponesem... ja sam prekunio sad, ne koristim, ko će ti sad ići na hladno. Od Crvenog krsta sam dobijao metar drva, brašno... dok sam dobijao socijalnu pomoć, to sam mogao... Sad kad ne primam nemam pravo. Odbili su me u Centru za socijalni rad – ja sam dobijao već godinama, ali sad mi traže neke dokumente što ne postoji. Traže mi sudsku presudu, pa adresu stana, pa sto papira, sto čuda. I zato sam rekao: „Kad je tako, nisam više vaš korisnik i gotovo“. Dobijao sam jednokratku pomoć, 5000 dinara. (m, 43, nesigurno stanovanje, u situaciji beskućništva)

Odem do gerontološkog centra, do prihvatne stanice, isto dođem ovde (Ruka za druga – prim. aut). (m, 28, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li ste nekada tražili pravnu pomoć od nekoga, institucija?*

Ispitanik: *Jesam, jesam i znaš šta mi je rekla. Nije me oterala u k...., ali mi je rekla kao da je boli k.... za bilo čije pomaganje, da pomogne bilo kome. I ja sam rekao hvala, jer to je bilo za vreme korone. Ali pošto ima boga, bog je posle nakontao neke dobre socijalne radnike koji su mi pomogli. A ova što sam hteo, hteo sam da joj objasnim u kojoj sam teškoći, šta mi je potrebno, ne jebe ni pola posto. Rek'o dobro. Ali stani, ona prima platu da bi pomagala. (m, 43, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Imam kontakta sa Patrijom. Dobijem tamo vaučere. To je npr. giros, isto neko kuvano jelo. Ne dobijamo novac, samo ako prodamo novine... (m, 60, u situaciji beskućništva)

Većinu pomoći dobijamo samoinicijativno od građana, ne od države. Od države nismo dobili nikakvu moralnu podršku kamoli novčanu pomoć. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Ja sam jednom prilikom otišao tamo jer jako je bilo hladno. I rekli su mi ti si zdrav prav, vidiš gde su vrata izadi napolje. Ja kažem: „Ja se izvinjavam, gospodo, nisam dobro čuo“. Kaže: „Vidiš gde su vrata, vidi kolko si magarac, idi radi nešto kaže“. E, tim rečima. (m, 39, u situaciji beskućništva)

Svega nekoliko ispitanika ističe da se kroz život oslanja samo na sopstvene snage, te da vodi samostalnu borbu za bolje sutra.

Krenuo sam u neku akciju, imam idejni projekat koji smo hteli da predamo gradskim vlastima

pre nego što bi krenuli renoviranje ovoga (Kineska četvrt – prim. aut), pomoć očekujemo od grada da nam to odobri, pa ako ništa drugo, sami ćemo. Da nam daju, da nas ostave na miru gde jesmo, da nam daju ovaj prostor, a adaptacija ako bude moglo i ako nam niko ne pomogne, ako bude trebalo, sami ćemo. Bitno da mi nećemo na ulici završiti. To bi bilo kљučno. Samo da nas ne diraju, ja ne vidim razloga, razlog postoji sa njihove strane da se napravi hotel, za koga hotel - to se ne zna, oni će to svakako opravdati pred licem naroda, a šta ćemo mi? Šta će sa nama da bude? Ništa od grada apsolutno nikad nismo dobijali. Bilo bi lepo da nas podrže, zato evo apelujem, mi se trudimo, predaćemo idejni projekat, samo da ne zakasnimo jer oni će da odugovlače, sačekaju zadnji momenat kad sve žalbe, molbe više i ne važe jer su oni svoje započeli, čak su i pri kraju i onda je sve palo u vodu, to je praksa. Imam podršku na projektu u smislu mlađih umetnika, Crne kuće, oni su isto spremni u svakom momentu da nam izađu u susret i hvala im lepo, oni su jedini koji nas podržavaju ovde. Oni su nam ponudili da jednom mesečno pošto je zimsko vreme održimo te kolonije kod njih, sad ćemo ovo. I eto oni nam tako pomažu. A od ostalih, niti smo mi tražili, jer ni nemamo kome da se obratimo, ja ne znam kome da se mi obratimo? (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

U razgovoru, ispitanici sami navode predloge načina kojima bi se mogla unaprediti njihova životna situacija, ali i predloge kako bi se mogao rad institucija i organizacija koje se bave pružanjem pomoći mogao učiniti inkluzivnijim i efikasnijim.

Istraživač: *Kakva pomoć bi vama najviše značila?*

Ispitanik: *Stambeno pitanje i veća penzija. (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Misljam da je prihvatilište dobra stvar za ljudе u beskućništvu. Jedno vreme sam, nisam baš odlazio u prihvatilište, ali to je bilo mesto gde mogu da se okupam, istuširam....dok se nisam skontao sa ljudima. Ali mogli bi i oni napraviti izbor koga primaju koga ne, jer ima ih mnogih koji imaju sve uslove a jednostavno se samo šlifaju. To su ljudi koji imaju gde i da spavaju i da se srede i da budu uljudni, ali namerno zbog nekog svog revolta, egoizma... (m, 49, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Šta mislite da treba da se uradi da bi se vaša situacija promenila?*

Ispitanik: *Svega i svačega treba tu. Pare, da sredim dokumente njojzi. Ja imam dokumente, da bi ona mogla da dobije socijalno.*

Istraživač: *Šta vam daje podstrek da istrajete?*

Ispitanik: *Nije mi lako, ali idem napred. Ne znam ni ja sam. (m, 59, neadekvatno stanovanje)*

Istraživač: *Šta treba da se uradi po pitanju beskućništva?*

Ispitanik: *Država bi trebala umesto neke glupe projekte da napravi jedno mesto koje bi bilo, kako se to kaže, skrot, jednu zgradu, i da moraju da se odrede pravila, da mora da se održava higijena, da nema sranja... ali da bukvalno beskućnici imaju mesto gde će biti, da imaju minimalne uslove za život. Njima je to dovoljno. (m, 49, u situaciji beskućništva)*

DOŽIVLJAJ SOPSTVENE SITUACIJE

*Evo ja upravo pričam sa tobom
i srce plače. Ali ne dam se.
(ž, 53, nesigurno stanovanje)*

Među ispitanicima značajan je broj onih koji ističu da im najviše smeta to što su sami, napušteni od drugih (porodice, srodnika, prijatelja) (34,3%). O ovom doživljaju svedoče i oni koji ističu da imaju prijatelje, ali uprkos tome osećaju se usamljeno. „Krivca“ za svoj osećaj ovi ispitanici traže kako u drugima, društvu, tako i u samima sebi. Usamljenost dovodi do toga da su ispitanici često demotivisani za promenu što je praćeno izraženim osećajem beznađa.

Bukvalno se osećam sam... ja ne krivim nikoga, sam sam najkriviji, zbog toga nemam planove... sve ovo traje već toliko da ono ne mogu ništa da planiram... izgubio sam motivaciju... nemam više ni snage, ma ne mogu, dig'o sam ruke od svega. (m, 59, u situaciji beskućništva)

Ovde se ne osećam nikako. Jako sam se razočarao što sam došao ovde. Da se vratim natrag, nemam kud, nema kako šta ču. Nemam nikoga oko sebe i više ču da patim тамо, nego ovde. Ovde ipak nešto izlazi po kantama iako veoma slabo, a da sam na selu još gore. (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Ma da, ljudi te izbegavaju, znaš, ti smrdiš, ti ovo, ti ono. Niko nije stao da kaže sačekaj, sedi, da malo porazgovaramo, niko, sem policije, niko u ovom gradu, čak ni Centar za socijalni rad. (m, 40, sa iskustvom beskućništva)

Nepovoljna stambena, ali i životna situacija *en general* u kojoj se nalaze dovodi do toga da osobe nisu u mogućnosti da planiraju svoj život, već žive od danas do sutra ili, kako neki ističu, od danas do danas.

Što se tiče moje budućnosti, to je malo nezgodno pitanje jer ne razmišljam prosto na taj način... Ne da ne razmišljam... Razmišljam sad za sad što je i kako je... Moj životni stil se ne bazira na planiranju budućnosti iz razloga što ovaj svet u kojem živimo je sa visokom stopom nestabilnosti... Ja svoju budućnost nisam pričekivao kako je sada živim, ali sada se nosim sa tom situacijom u kojoj sam. (m, 27, neadekvatno stanovanje)

To je, znaš, kad si sa one strane margine, onda samopouzdanje ti opada i vera u samog sebe. Da moš' nešto da ostvariš, da uradiš... gde da napredujem, što da napredujem... (m, 60, u situaciji beskućništva)

Što sam stariji, sve sam sigurniji da samo treba da razmišljamo u trenutku. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)

Reakcije na trenutnu životnu situaciju (ne samo stambenu!) su različite. Kod nekih osoba primetno je kajanje – ne zbog materijalnog položaja, nepovoljnih uslova stanovanja, već zbog propuštenih prilika za ostvarivanjem bližih, intimnih kontakata sa drugima.

Mnogo patim i kajem se... sve sam izgubila nešto svoje... pa nekad gubim kontrolu, sve pobacam... ne mogu to da kontrolišem... kajem se što se nisam udala ranije, ne bih se razbolela... e, sad plaćam... smeta mi što sam sama i što nemam partnera... sad počelo to mnogo da mi smeta... ja sam sve imala ovako muškarce na visokom nivou. I bogate i biznismene... to me mama kritikuje, htela si svoju slobodu... ja sam htela kasnije da se udam... sad je teško naći čoveka dobrog... ja bih volela da nađem sada nekog dobrog čoveka... ja sama ne mogu, potreban mi je čovek... (ž, 58, nejasan stambeni status)

Kod drugih prisutno je očajavanje. I ovde je evidentno da osećaj očaja ne proizilazi samo iz trenutne stambene situacije, već da je on duboko i suštinski povezan sa osećajem samoće i usamljenosti, porodičnim problemima, zapravo, ukupnim životnim (ne)prilikama u kojima se osoba nalazi. Očajanje stavlja ove osobe u poziciju nemoći, parališući njihova nadanja i aktivnosti. U nekim slučajevima ono poprima ekstremne oblike u vidu percepcije smrti kao jedinog mogućeg rešenja problema. U takvim slučajevima, neki od sagovornika svedoče i o pokušaju samoubistva (sopstvenom pokušaju i/ili pokušaju samoubistva člana porodice).

Istraživač: *Da li očajavate?*

Ispitanik: *Skoro svaki dan.*

Istraživač: *Da li razmišljate o budućnosti?*

Ispitanik: *Razmišljam celo vreme, ali ne znam kako da to stvorim.* (m, 42, u situaciji beskućništva)

Istraživač: *Da li očajavate?*

Ispitanik: *Bogami dode mi da oduzmem život. I moja žena je htela, sprečila je policija. Ona je otišla sa živcima.*

Istraživač: *Da li razmišljate o budućnosti?*

Ispitanik: *Nema šta da očekujem. Kad ima ima, kad nema nema.* (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li nekad očajavate?*

Ispitanik: *Pa.. jeste.. Da. Em sam sam, em sam bez žene, ne znam šta da radim. To mi je najgore, što nemam sa kim malo da popričam, da malo prošetam, da podelim nešto dobro, nešto loše.* (m, 65, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Istraživač: *Da li ste nekad razmišljali o samoubistvu?*

Ispitanik: *Da jesam. Jednom sam uzela tablete, nešto me je sin iznervirao. Uzela sam tablete punu šaku, i kad sam htela da ih zgutam on mi ih je izbio iz ruke.*

Istraživač: *Kad je to bilo?*

Ispitanik: *Ima više od dve godine. Nisam ni sigurna.*

Istraživač: *Da li se to samo tada desilo?*

Ispitanik: *Da. Odjednom me je samo preseklo, bilo mi je svejdno. Dosta mi je bilo života. Koliko puta sam se samo ustručavala, zbog dece bar... nemoj, govorila sam sebi da se smirim. Sin kad se poremeti jako mi je teško da budem sa njim. Samo da ne ide u tu bolnicu. Jer ako bi otišao, ja više nemam pomoći. Ovako mu je dobro pa nek nastavi da pije lekove. Sad je video da mora da ih pije. Kao i meni isto, ako ne popijem lek u tačno vreme odmah mi taj dan bude loše.*

Istraživač: *Da li ste razmišljali kako će se vaš život dalje odvijati?*

Ispitanik: *Nemam pojma. Znači tako je, teško je jako. Jednostavno nekad ne znam gde ću.*

Tražila sam pomoći i nikad je nisam dobijala, pa sam prestala i da je tražim. (ž, 67, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li razmišljate o budućnosti i kako vidite svoju budućnost?*

Ispitanik: *Ne vidim nikako. Smrt će me spasti izgleda. Ako dođe smrt, kad dođe tad sam rešio sve probleme.*

Istraživač: *Nemate neku nadu da će se ova situacija..?*

Ispitanik: *Ne, ne. Obećanja su velika, a niko ništa ne uradi, ni stranke, džabe.* (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Većina, pak, prihvata poziciju u kojoj se nalazi, smatrajući da ne može mnogo da promeni. Neke osobe svoje prihvatanje životne situacije izražavaju pomirljivim stavom, dok se kod drugih u ovakvom stavu prepozna latentna bojazan da može biti i gore. Mehanizmi koji olakšavaju prihvatanje situacije su različiti – za neke je to bavljenje umetnošću (muzika, pisanje), drugima su to fizičko zdravlje, volja i mogućnost da kroz rad sebi obezbede egzistenciju, trećima je to činjenica da i dalje imaju podršku rođaka, četvrti utehu vide u bogu i veri, a za pete je to prosto sudbina.

Ne razmišljam još da izadem iz ovog posla (prostitucije – prim. aut). Samo će doći od sebe. (ž, nepoznate životne dobi, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskučništva)

Zadovoljna sam. Volela bih da opremim malo taj prostor, promenim stolariju. Npr. vrata ne mogu da se zatvore... volela bih da imam neka redovna primanja, da ne mislim o ogrevu za zimu i plaćanju struje. (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskučništva)

S obzirom da sam u takvoj situaciji, zadovoljan sam. Jer kad pogledam, da, ima gori od mene. Ja moram biti staložen. Imam osećaj da sam član društvene zajednice. Rođaci me neće odbaciti, komšije su me odbacivale, siroma je, ovo ono, mani ga. Volju imam, kako da ti kažem. Kod drugih ne volim kada su mladi ljudi koji su zdravi i neće da rade. (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Gledam ono što trenutno imam, tu muziku, pisanje da, ako ništa drugo, kad zanemoćam, da sviram na ulici, da živim od pisanja... opet da ne tražim ni od kog ništa... (m, 49, u situaciji beskučništva)

Ja sam mišljenja da je u mom položaju depresija jako veliki luksuz. Nije loše dok mogu da hodam, da radim, da potegnem... imam iskustva sa poslom tako da, šta ja znam... jednostavno ne dam se. A kada tako, imam neke periode, ali ne padam u depresiju. Volim život i poštujem ga. Ja kad sam tužan, tu je gitara, onda napišem neku pesmu, sviram... i prođe... (m, 45, u situaciji beskučništva)

Jako sam pobožna... ima boga, bog sve vidi, neka, biće bolje, daće bog. (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskučništva)

Uprkos nepovoljnim životnim okolnostima, kod retkih sagovornika je primetan optimizam. Kod nekih se optimizam manifestuje tek kao želja ili predosećaj; za druge, način suočavanja i borbe sa svetom koji ih okružuje, dok je kod trećih optimizam životna maksima.

Ja predosećam da nešto hoće (da se promeni – prim. aut), ako ostanem živa. Mislim da će bog stati ispred mene i kasti sad će biti bolje. Ne meni, svima nama koji smo ugroženi. Ne želim samo meni, svima. (ž, 53, nesigurno stanovanje)

Voleo bih nešto novo da mi se desi. (m, 45, nejasan stambeni status)

Da vam kažem nešto. U životu samo ne smete da budete zabrinuti. Nikad ni u čemu. Što vi više brinete, on će manje brinuti. Prepustite se njemu i uživajte u životu. (m, 67, u situaciji beskučništva)

Ispitanik: *Ne, nemam strah od budućnosti ni od smrti... ja sebi nađem zanimaciju i onda to skrenem na drugu stranu... nisam ono da padnem u očaj... ma, kakvo očajanje, ajdee... ja sam, ono sto se kaže, optimista... ajd', biće sutra bolje...*

Istraživač: *Šta vas gura?*

Ispitanik: *Snaga volje, odakle ona dolazi, iz glave, nema druge... sad da idem da kukam G. i D. .... ni oni mi ne mogu pomoći... kažem, optimista sam, ja se provučem... odem malo da iscepam drva, onome ugalj odnesem, koji dinar padne... i dobro mi... (m, 61, nesigurno i neadekvatno stanovanje)*

Ja se uvek nadam, ja sam optimista... Ja kroz ovu situaciju i krizu prolazim na neki drugačiji

način, nekako sam sebe naučio, nekako sam sebe istrenirao, hteo sam sebe da dovedem u neku mentalnu smirenost bez obzira na neki nemir oko nas... Moj posao, slikanje me održava. Jako volim da slikam, družim se sa ljudima sličnim meni... što se toga tiče, stekao sam neki duševni mir. Kontaktiram sa ljudima, niko mi ne okreće glavu, podržavaju me, znaju u kakvoj sam situaciji, daleko od toga. Ne osećam se otuđeno i odbačeno, nisam usamljen, ja volim da budem sam i možda je to odlika nas umetnika, jer ja volim biti sam i sa svojim mislima, ali nisam usamljen jer se trudim da se ponašam prema ljudima da lepo o svemu vodimo bilo kakve razgovore i da održavamo kontakte... Ja želim da unesem u svačiju priču, u svačiji život nešto pozitivno, nešto dobro i samim tim su takvi ljudi oko mene, a to mi je podstrek da ljudi ne gube nadu, da zadrže ono dobro što je u njima i da idu dalje... šta nama ostaje da radimo šta smo radili i da na neki način savetima ili nekako pomognemo mladim ljudima, a na mladima je da malo podignu moral i osveste se, da dođu sebi i zapitaju se šta se sve dešava. To je sad taj neki moj životni cilj i to je to što ću raditi do kraja života, jer je to lepo i plemenito. Ja neću odustati nikada, mnogi me pitaju odakle mi snaga, a snaga mi je upravo u omladinici. Ako vidim da je omladina sretna, sretan sam i ja... Ne želim i neću odustati nikad... (m, 65, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Optimistički stav motiviše ispitanike ka promeni – oni joj se nadaju i priželjkuju je. Uvereni su u to da budućnost mora biti bolja. Optimizam takođe utiče na to da osobe zauzmu proaktivn stav tj. trude se da planiraju svoju budućnost.

Istraživač: *Da li razmišljaš o budućnosti?*

Ispitanik: *Da, uvek idem korak ispred.*

Istraživač: *Voliš da imaš plan da bi bio sigurniji ili...*

Ispitanik: *Da. Ja nisam čovek koji živi od danas do sutra. Prvo se isplaniram da se uradi nešto na što bolji način.*

Istraživač: *Da li vidiš budućnost kao bolju?*

Ispitanik: *Bolja, nije sve crno. Samo želja, trud i volja.* (m, 22, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Ispitanik: *Možeš da budeš očajan na nešto što je prošlo. A nešto što je prošlo, ja ne bih da se vraćam tako da idem napred i ne očajavam puno.*

Istraživač: *Da li ulažete nadu u to da će se ova situacija promeniti?*

Ispitanik: *Naravno.*

Istraživač: *Koji je vaš životni moto?*

Ispitanik: *Furaj mali tom sredinom.* (m, 39, u situaciji beskućništva)

Primetno je da se optimizam, spremnost na promenu i nada u bolju budućnost kod ispitanika koji imaju decu upravo bazira na činjenici da su roditelji.

Istraživač: *Kako uopšte razmišljaš o svojoj budućnosti i kako istrajavaš?*

Ispitanik: *Pa ja razmišljam da u budućnosti mogu da uspem da obezbedim svoj dom. Drugo, da obezbedim ličnu dokumentaciju mojoj čerki, suprugi i mojoj budućoj deci i da nađem sebi posao.* (m, 20, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li verujete u to da će se nešto promeniti?*

Ispitanik: *Mora, ne da verujem, nego mora.*

Istraživač: *Koji vam je moto?*

Ispitanik: *Omar, Marko, Aleksandar.* (m, 42, u situaciji beskućništva)

Moja budućnost da budem samo mojoj deci podrška, da završe školu, da postanu pravi ljudi. Da ne moraju jednostavno da se muče. Da ne moraju da guraju taj trocikl... (ž, 29, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

POLITIČKA PARTICIPACIJA

Ssimpatizer sam Pink Flojda i glasam za njih.
(m, 60, u situaciji beskućništva)

Politička participacija ispitanika odvija se na nekoliko koloseka. Prvi se odnosi na potpuno odsustvo participacije ispitanika u političkom životu. Svoju isključenost iz političkog života, ispitanici objašnjavaju, sa jedne strane, kao posledicu lične odluke, ali i, s druge strane, činjenice da ne poseduju odgovarajuće dokumente na osnovu kojih bi mogli da ostvare biračko pravo.

Ja sam nekako toliko prevrata doživeo, počevši od vojske do rata da jednostavno... meni u principu uvek isto, bilo ko god da je bio na vlasti. Ko god dođe na vlast, ja mislim da će meni biti isto. Ne interesuje me uopšte politika. Nisam glasao na prošlim izborima. (m, 35, u situaciji beskućništva)

Ne glasam. Nudili su mi pomoć i podršku... E, kao, ako budeš uz nas imaćeš stan, imaćeš... A izvinite, šta vi zahtevate – pa, znaš, da budeš lojalan... aha, reko, znaš šta, daj taj stan svojoj babi. Ne verujem nikom osim onoga koga sretnom lice u lice. (m, 49, u situaciji beskućništva)

Ne. Nisam glasao jer nisam imao lična dokumenta za glasanje tako da sam bio onemogućen administrativno. (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Zadnji put sam glasao dok je Broz bio živ. Posle nisam, politika me ne interesuje. Simpatizer sam Pink Flojda i glasam za njih (smeh). Dve partije su mi nudile novac, hranu, smeštaj, da budem njihov član. Odbio sam. (m, 60, u situaciji beskućništva)

Nisam mogao da idem (na glasanje – prim. aut), ne mogu robu da ostavim. Išli su Beograd ljudi kad su dobijali pare. Ja sam rekao ja to ne mogu. (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Nisam glasala, nikog ne podržavam. Samo nekad sanjam Aleksandra Vučića, ne znam zašto. Kao, znaš, on mi je kao neki prijatelj... (ž, nepoznata životna dobi, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Druga opcija obuhvata one koji učestvuju u izborima pre svega zbog neposredne materijalne koristi koju imaju od glasanja.

Glasam za Vučića. Dobio sam jednom paket od SNS. Pitali su da li ostajete pri tome, da glasam za njih, i onda kad sam rekao ostajem, onda mi rekli: Imate paket. (m, 70, neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Glasala sam za SNS, dali su mi 3500 hiljade za glas. (ž, 33, neadekvatno stanovanje)

Glasala sam, ja podržavam Vučića... što redovno daje pomoć nama... Vučić se bori za to... to, ta pomoć, bori se za redovno davanje, siromaštvo, da se daju paketi. Da nije Vučića i kad bi se

skinuo, sve bi nestalo. On je mnogo mlad čovek, mnogo obrazovan, sve desetke... Razgovarala sam sa Šešeljem... bilo je u centru promovisanje njegove knjige... dobila sam na poklon dve knjige... i pita koji poso radim i on kaže podržavam... Šešelja mnogo volim, čitala sam njegove one političke kad je bio u zatvoru... i volim, znate kog obožavam... volim mnogo ministra.. Siniša Mali... sve što je rekao, 20, 30 evra, sve sam dobila... (ž, 58, nejasan stambeni status)

Ima i onih koji glasaju, ali bez obrazloženja šta ih na to motiviše:

Istraživač: *Da li glasate?*

Ispitanik: *Da, mada ne bih dublje da ulazim u politiku, ne volim...*

Istraživač: *Da li su vam nudili pomoć?*

Ispitanik: *Ni žute banke, upaljač i hemijsku...* (m, 61, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Treću opciju predstavljaju oni koji imaju svoje političke favorite i glasaju za njih iz političkog ubeđenja.

Istraživač: *Da li ste glasali na prošlim izborima?*

Ispitanik: *Jesam, za SPS.*

Istraživač: *Da li ste član neke partije?*

Ispitanik: *Jesam, radikal.*

Istraživač: *Kako ste onda za SPS glasali?*

Ispitanik: *Jesam, za Vučića ču uvek glasati.*

Istraživač: *Da li vam je neko iz neke specifične političke stranke nudio pomoć?*

Ispitanik: *Ne, ne.*

Istraživač: *Da li vi samovoljno glasate za njih?*

Ispitanik: *Za Vučića ču uvek glasati jer ja jesam u Radikalnoj stranci, ali nikad nisam glasao za radikale.*

Istraživač: *Je li imate nešto od toga što ste u radikalima?*

Ispitanik: *Pa nemam, njegova obećanja sva su ostvarena, tako da... relativno, on je takav bio, Šešelj... Što je obećao, to je i uradio.* (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Glasao sam na izborima, za SNS. Tad sam bio u zatvoru, išli su redom, tako mi bilo svejedno koga ču da zaokružim... iskreno, ili za Dačića ili za Vučića... i trenutno Vučić mi je trenutno nekako najstabilniji... (m, 42, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Retki su sagovornici koji su članovi političkih partija.

Jesam, Pokret obnove kraljevine Srbije. Četnici su mi dolazili na vrata, 'oče da mi sudsko izvršenje...' (m, 45, nejasan stambeni status)

Istraživač: *Da li ste nekad bili član (partije – prim. aut.)?*

Ispitanik: *Bio sam pre kada me je jedan drugar zamolio. Ali i tada su ušli u priču neki prevaranti.* (m, 67, u situaciji beskućništva)

S druge strane, neki od onih koji nisu članovi trpe određeni pritisak da to budu. Pritom, nisu sasvim sigurni u to kako da reaguju/kako bi reagovali u takvoj situaciji.

Istraživač: *Da li ste član partije?*

Ispitanik: *Nisam, ali oče kum da me učlani u njegovu tu.*

Istraživač: *Da li su vam nudili pomoć?*

Ispitanik: *Još niko nije. Kum oče da mi učini.* (m, 59, neadekvatno stanovanje)

Istraživač: *Da li vam je neko iz političke stranke nudio pomoć?*

Ispitanik: *Možda jeste, ali nisam to registrovao na taj način. Ne bih isključio mogućnost da bih prihvatio tu pomoć. Ne bih isključio mogućnost da bih odbio tu pomoć.* (m, 27, neadekvatno stanovanje)

UČESTVOVANJE U DRUŠTVENIM AKTIVNOSTIMA

Spasavam sebe i koji su sa mnom, koji su oko mene.
(m, 27, neadekvatno stanovanje)

Osobe u situaciji beskućništva/riziku od beskućništva na dvojak način participiraju u društvenim aktivnostima. Oni su često osobe u čiju se korist organizuju i sprovode različite akcije pomoći i podrške – prikupljanje hrane, odeće i obuće, sredstava za higijenu, novčanih sredstava za rad prihvatilišta i sl. Ove se osobe stoga najčešće i percipiraju kao pasivni učesnici u društvenim akcijama tj. oni na koje se pomoći odnosi. Međutim, osobe u situaciji beskućništva/riziku od beskućništva mogu da imaju i aktivnu ulogu tako što će one biti te koje pružaju pomoći i podršku drugima, bez obzira na to da li se radi o osobama koje se nalaze u sličnoj životnoj situaciji ili u nekim drugim okolnostima.

Među ispitanicima većina je onih koji se aktivno uključuju u društvene akcije namenjene pomoći i podršci drugima (47,1%). Najčešće se njihovo angažovanje fokusira na direktne akcije (poput sakupljanja i distribucije materijalne pomoći), ali ima i onih koji su se aktivirali tako što su svojim primerom pokušali da utiču na razvoj svesti o problemu (rizika od) beskućništva.

Istraživač: *Da li ste nekad učestvovali u nekoj akciji koja je imala za cilj prikupljanje pomoći za neke ljude?*

Ispitanik: *Jesam.*

Istraživač: *Šta je sve to, sem Kuhinje solidarnosti u kojoj učestvujete?*

Ispitanik: *Pa je, prikupljamo nekad pomoći za nekog prijatelja za kojeg znamo da mu treba, garderoba stara, ovo, ono... I prvenstveno Kuhinja solidarnosti. (m, 54, sa iskustvom beskućništva)*

Učestvovala sam u akciji pomoći za kolege. Nisam od drugih skupljala, nego od svojeg... i ondak ja znam neke koji nemaju, manje zarađuju i nemaju za decu, ja im dam... po 4000-5000, ja im odnesem... ili neke garderobe... (ž, 62, nesigurno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Pre par godina, za Kosovo, skupljali smo tu na trgu neke pakete i onda smo mi to odlagali... to je davno bilo, to sam ja smatrao da treba da uradim. (m, 59, u situaciji beskućništva)

U pitanju je bilo prikupljanje stvari za ljude koji su beskućnici, koji su na ulici, koji nemaju svoj dom, krov nad glavom i tako dalje, tipa čebadi, čarapa, garderobe, sve živo. (m, 39, u situaciji beskućništva)

Pa nešto jesu ljudi pokušavali. Tako na placu kod Riblje pijace, tu sam sa njima bio. Pričao svoju situaciju na mikrofon i zvučnike. Tu smo nešto pokušali, ali nije ništa ozbiljno. Nažalost. (m, 42, u situaciji beskućništva)

Jedan deo ispitanika (23,5%) mogli bi se ubrojati u kategoriju potencijalno aktivnih učesnika društvenih akcija. Iako do sada nisu imali prilike da u njima učestvuju, oni pokazuju interesovanje i spremnost da se u njih, ukoliko ih bude, i uključe dajući i konkretne predloge o načinu na koji bi se angažovali.

Kad bi bila akcija pomoći, ja bih učestvovao – učestvovao bih, recimo... napravio bih svirku. Ako budete radili nešto tako, slobodno me nazovi. (m, 45, u situaciji beskućništva)

Od kada sam u ovoj situaciji nisam učestvovao ni u jednoj akciji, mada, voleo bih... pošto znam u kakvoj situaciji se ja nalazim, voleo bih da i ja pomognem drugima koji su u sličnoj situaciji... što da ne volontirati, meni to nije nikakav problem. (m, 61, neadekvatno i nesigurno stanovanje)

Među onima koji do sada nisu učestvovali u društvenim akcijama pružanja pomoći i podrške drugima (29,4%) razlikujemo najmanje dve grupe. Prvu čine oni koji bi mogli da se identifikuju kao oklevaoci – to su ispitanici koji su svesni značaja takvih akcija, ali svoje neangažovanje u njima „pravdaju“ određenim razlozima (npr. zdravstveno stanje, specifične životne prilike) kojima je zajednički imenitelj pozicija nemoći u kojoj se ispitanici nalaze. Takođe, ima i ispitanika koji razloge za svoje neangažovanje u širim društvenim akcijama vide u tome što oni deluju na mikro-nivou, angažujući se oko pomoći i podrške svojim bližnjima.

Istraživač: Da li ste nekada učestvovali u nekoj akciji koja je imala za cilj prikupljanje pomoći za ljude koji su u sličnoj životnoj situaciji kao vi?

Ispitanik: Ne, nikada.

Istraživač: Da li biste se uključili u takvu akciju?

Ispitanik: Što da ne, samo nisam sa zdravljem dobar. (m, 77, nesigurno i neadekvatno stanovanje)

Znaš šta, ja sam u jako teškoj životnoj situaciji tako da sam u teškoj varijanti da ja nekome drugome pomognem. Ali recimo, ponekad sam možda nekome pomogao. Mrvicu neku... Ali razmišljam o tome. (m, 60, nesigurno i neadekvatno stanovanje, sa iskustvom beskućništva)

Istraživač: Da li ste nekada učestvovali u nekoj akciji prikupljana sredstava za pomoć za ljude koji su u sličnoj situaciji kao i vi?

Ispitanik: Sa svoje strane koliko se može. Nisam ja neki veliki faktor.

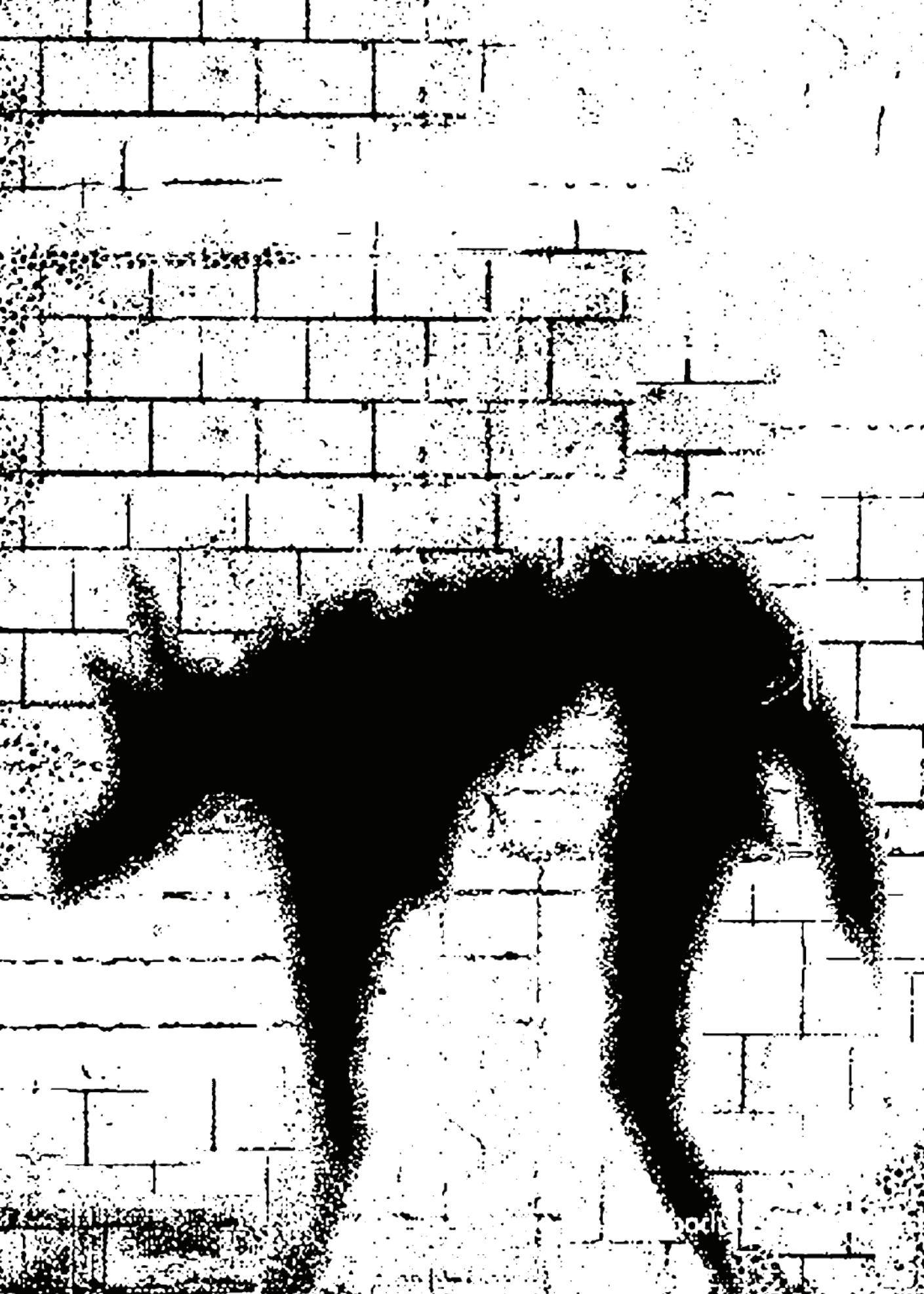
Istraživač: Da li vi pomažete nekome?

Ispitanik: Ja kažem, spasavam sebe i koji su sa mnom, koji su oko mene. Prosto je to taj neki način rada i nagledao sam se divnih stvari tu. Ponekad mi se čini da zemlja živi na taj način ustvari. Da je to ono što zemlju vadi iz stanja u kojem se nalazi. Tu se malo vraćamo na tematiku sistem i politika. (m, 27, neadekvatno stanovanje)

Drugu grupu neaktivnih čine tzv. skeptici, oni se ne uključuju u društvene akcije usled sumnje u njihovu efikasnosti.

Istraživač: Da li ste vi učestvovali u nekoj akciji za pomoć?

Ispitanik: Nisam jer tu ima laži. Uzimaju pare na bolesnu decu, kradu sliku i uzimaju i zarađuju, a to dete nije to. (ž, 53, nesigurno stanovanje)

ZAHVALNICA

Omladinski centar CK13 se zahvaljuje Ani Bilinović Rajačić, Jovani Čikić i istraživačkom timu na pomoći u istraživanju beskućništva u Novom Sadu. Ovaj poduhvat bi bio nemoguć bez vašeg znanja, iskustva i entuzijazma.

Posebno se zahvaljujemo našim sugrađanima koji su svoja životna iskustva podelili sa nama. Verujemo da je njihovo poverenje i saradnja u ovom istraživanju podloga znanja koje može pomoći promenu našeg društvo da postane pravednije i slobodnije, gde će pravo na slobodu od beskućništva biti uvaženo i zagarantovano svakom ljudskom biću.

Istraživački tim činili su: Danijela Randjelović, Hana Rustemović, Dejana Rokvić, Isidora Minić, Kristina Bjelić, Manja Popović, Milica Nedeljković, Mirjana Jakšić, Nevena Grozdanovski, Nina Jović, Ines Hinić, Uroš Lazić, Kristina Pejković.

Omladinski centar CK13 se zahvaljuje *Fondaciji za otvoreno društvo, Srbija* na podršci.

Naslov
Istraživanje beskućništva u Novom Sadu

Izdaje
Omladinski centar CK13

septembar 2022.
besplatan primerak

Autori
Ana Bilinović Rajačić
Jovana Čikić
Omladinski centar CK13

Lektura i korektura
Omladinski centar CK13

Priprema i dizajn
Andrej Julher

Štampa
Štamparija Constanta
Novi Sad

Tiraž
200

Izdanje istraživanja o beskućništvu u Novom Sadu je pomogla
Fondacija za otvoreno društvo, Srbija

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

316.344.7(497.113 Novi Sad)

БИЛИНОВИЋ Рајачић, Ана, 1983-

Istraživanje beskućništva u Novom Sadu / Ana Bilinović Rajačić, Jovana Čikić. - Novi Sad : Omladinski centar CK13, 2022 (Novi Sad : Štamparija constanta). - 123 str ; 20 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-86-900239-6-7

1. Чикић, Јована, 1978-
a) Бескућништво

COBISS.SR-ID 75169801